UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Decretum Gratiani

Gratianus <de Clusio>

Parisijs, 1542

Uigesimasecu[n]da causa gerit questiones quinq[ue].

urn:nbn:de:hbz:466:1-62466

Visual Library

apoſtolico tractare deberent, refugium habebant ad iudices ſeculares. quod Grego. ſuis peccatis deputat. De hoc tamen referendo gratias deo, ſcribit conſtãtino imperatori, dicens ꝙ niſi epiſcopi cito ad eum venerint, canonicam diſtrictionem in eos exercebit.

Tribulatꝰ agere debz gratias deo.

a ¶ Gratias ago. Non de facto ipſorũ: qꝛ ipſi peccant: ſed pro pena quaz ego ſuſtineo, ſicut Job egit grãs deo pro ſua pena: nõ ꝓ perſecutione malorũz cũ ſic dixit. Sit nomen domini benedictum.

Q Uidã epũs. ¶ Caſꝰ. In ſuperiori cauſa tractatũ eſt de obediẽtia clericoruz erga ſuos epiſcopos Sz qꝛ quandoqꝫ quis iurat ſe ſuo prelato nõ obedire ideo Gratia. hanc. xxij. cauſam ſubnectit: in qua de iuramento tractat, ⁊ de mãdato: ⁊ quot comites iuramentũ habeat. que vt meliꝰ appareant, proponit thema: de quo quinqꝫ elicit queſtiones.

b Q Uod iuramentum. ¶ hec.q. diuiditur in.v. partes: quarum prima probatur per.x.c. ꝙ poſſumꝰ iurare pro re licita et ex cauſa: alˀs non. Secunda ibi: Queritur q̃s. Tertia ibi: q̃ꝫuis. Quarta: ibi Sed queritur. Quinta ibi: Periurij. Jo. de fan.

mos dños aliorum patrocinio diſponuntur: infelix ego in iſta eccleſia quid facio? ſed vt epi mei me deſpiciant, ⁊ cõtra me refugium ad ſeculares iudices habeant: omnipotenti deo gratias [a] ago, peccatis meis deputo: hoc tamen ſuggero breuiter qꝛ aliquantulũ expecto: ⁊ ſi ad me venire diſtulerint, exercere in eos diſtrictionem canonicã nullo modo ceſſabo.

¶ Cauſa.xxij.

Q Uidã epiſcopꝰ iurauit falſum qđ putabat verũ: quo comperto archidiaconus eiꝰ iurauit ſe nunqꝫ preſtaturum ei obedientiaz. Cõpellitur archidiaconꝰ ab epõ ad exhibendã ſibi conſuetam reuerentiã. accuſatur epũs de duplici periurio: et de eo ꝙ falſum iurauit, ⁊ quia archidiaconum ad peierandum compulit. Primo queritur an iuramentum ſit preſtandũ, an non? Scđo, ſi ſit periurus qui iurat falſum quod putabat verũ? Tertio, ſi licuit archidiacono denegare epõ conſuetaz obedientiã? Quarto, ſi conſtiterit eſſe illicituz quod iurauit archidiaconus: an ſit ſeruandum? Quinto, ſi conſtiterit illud ſeruandum eſſe: an epiſcopus ſit reus periurij qui cõtra iuramentũ archidiaconũ ſuuz ire compellit?

¶ Queſtio.j.

Q Uod iuramẽtũ [b] preſtandũ nõ ſit, authoritate canonice ſcripture ꝓbatˀ. Ait eñ xp̃us in euãgelio diſcipulis. Sit ſermo veſter, eſt eſt: non non [c]. qđ autem ampliꝰ eſt, a malo [d] eſt. Item Jacobus in epiſtola ait. Ante omnia fratres mei nolite [c] iurare omnino. vtraqꝫ authoritate iuramentum prohibemur preſtare. Sed aliud eſt ad iuramentum ſponte accedere: aliud vel ad aſſerendam innocentiam ſuam, vel ad federa pacis conſeruanda, vel ad perſuadendum auditoribꝰ quando pigri ſunt credere qđ eis vtile eſt, iuramentum of-

¶ Caſus. Hic proponitur prima queſtio, in qua queritˀ an iuramentũ ſit preſtandum ab aliquo, vel non. Et certum eſt ꝙ ſic in caſibus iſtis, ſcilicet pro pace ſeruãda inter aliquos: vt.j.e. omne. Pro fama: ſcilicet cũ aliquis eſt infamatus: vt.ſ.q.v. preſbyter. Item pro fide catholica ſeruanda: vt.j.q.vij. quotiens de conſe. diſt.ij. ego berengarius. Et pro fidelitate ſeruanda: vt.ſ.xxiij. diſtinctio. q̃ꝫ.j.e.q.v. de forma. Et pro cautione damni non faciẽdi: vt.xxviij. diſt. de ſyracuſane. Et pro defectu veri, ſcilz ne veritas occultetur: vt.xxiiij.q.ij. q̃ꝫ. Quid autem ſit iuramentum, et quot habeãt comites, conſueuit in ſumma huius queſtionis notari. Et ꝓcedit hoc ordine Gratia. in hac queſtione. Primo probat ꝙ iuramentum non ſit preſtandum, duabus authoritatibus. ſ. euangelij, et Jacobi. Poſtea ſoluit dicens ꝙ ſponte iurare quis non debet, ſed propter neceſſitatem poteſt: vt pro innocentia ſua purganda: et pro pace facienda: aut propter incredulitatem aliquorum.

b ¶ Q; iuramentum. Ad intelligentiam ſequentiũ videndũ eſt quid ſit iurare, ⁊ qđ iuramentũ, que cauſa inſtitutionis iuramenti, ⁊ que ſit forma iuramenti. Jurare eſt aliquid deo teſte dicere. Juramẽtum eſt vox ipſiꝰ iurantis, vel actus ipſe, vel ipſum quod iuratur. Cauſa inſtitutiõis vna eſt ꝓpter infirmitatem hominũ de facili dubitãtium. cum enim volumꝰ aliquibus perſuadere quod eis vtile eſt: ⁊ non credũt ſimplici verbo, permittitur nobis iurare: vt.j.e. nõ eſt. ⁊ ca. ita ergo. et ca. ſi peccatum. Alia cauſa eſt propter idololatriam. ſicut enim cõceſſum fuit vt oſtias deo immolarent ne eas offerrẽt demonibus: ſic potius permiſſum fuit vt per deuz iurarent, q̃ꝫ per creaturas ne inciderẽt in crimen idololatrie: vt.j.eo. cõſidera. Forma autem iuramenti alia fit ſolo ſermone: alia fit interuẽtu alicuius rei ſacre. Jlla q̃ ſolo ſermone fit, ſm̃ tria tẽpora triplex inuenitur. Aliter enim iurabant in veteri lege: aliter in primitiua eccleſia: aliter hodie. In veteri lege iurabatur, Uiuit dominꝰ: viuit anima mea: hec addat mihi dominꝰ: vt.j.eo. et iurabũt. In primitiua eccleſia iurabatur, teſtis eſt mihi dominus: teſtis eſt mihi conſcientia: hoc dico coram deo: vt.j.eod. ſi peccatum. Hodie iuratur, per deum: et ſic me deus adiuuet: vt.xxxv. queſtio.vj. de parentela. Pena periurij eſt ſicut de alijs mortalibus: vt.j.e. queſtio. capi. vlt. ⁊ fit inteſtabilis: vt.j.ea. queſtio.v. paruuli. huic autem queſtioni propoſite breuis datur ſolutio: quia iuramentum non eſt preſtandum niſi in dubijs et neceſſarijs, cum pigri ſint homines ad credendum: vt infra. eo. ita. et ca. ſi peccatum eſt.

Jurare qđ ſit. Juramẽtum duplici cauſa ẽ inſtitutum.

Mat. v.f. Jaco. v.c. Juramẽti forma.

c ¶ Eſt eſt, non non. Jdeo fit geminatio, vt referatur ad os, et ad cor: vt ex̃ de iureiur. et ſi Chriſtus. ⁊ negatio duplex hic non inducit affirmationem: licet ſit argu. contra. ff. de verb. ſig. duobus verbis.

d ¶ A malo. ab incredulitate ſcilz illius cui iuratur: vt extra de elec. ſignificaſti.

e ¶ Nolite. ſic tantũ remouet indiſcretum iuramentũ vel vult dicere ꝙ non pro qualibet re ſit iurãdum; quia non pro vili: vt.ij.q.v. ſi quis. Jo.

Omne. ¶ Caſus. Statuit concilium Toletanum in hoc ca. ꝙ pro tribus cauſis poteſt quis licite iurare, ſcilicet pro pace facienda vel conſolidanda: et cum in iudicio per teſtes veritas comprobatur: et cum quis ſuam innocentiam purgat. ad abolendam. §. ſi qui. quidam enim nimis faciles ſunt ad iurandū: quidā metu diuini numinis vſqꝫ ad ſuperſtitionē perueniūt: vt. ff. de cō. inſti. l. ſub cōditione. Jo. eſt habendus hereticus.

In nouo. ¶ Caſus. Prohibitū eſt ne oīno iuremus: non quia iurare ſit pctm̄: ſed quia peierare pctm̄ eſt ad qḋ per iuramētū peruenitur.

a ¶ Omne quod. Item quatuor hic ponit caſus in quibus poteſt iurari. ſūt et alij quos habes. ij. q. v. in prin. et. xxviij. diſt. de ſyracuſane. et extra de iur. calū. c. j. extra de electi. ſignificaſti.

b ¶ Deficiat. ſupple et reus ſit infamatus. alias deficiente accuſatore non cogitur ſe reus expurgare, niſi fuerit infamatus: vt vj. q. vlti. qḋ autē, licet quidā voluerint dicere contra. C. de re. credi. l. bone. et hec dictio ſola, excludit hic vulgarē probationē, ſꝫ nō excludit nūerum cōpurgatorum.

Que aliena dꝫ eſſe a ſacro ordine. ij. qō. v. monomachiā 2.

c ¶ Taxatio. i. impoſitio iudicis. eſt enim taxare modus iurādi. ex. de purg. ca. cū i iuuētute. io.

Non eſt contra. ¶ Caſus. Quidā dicebant ꝙ nullo modo erat iurādū: et hoc probabant authoritate domini dicētis, ſit ſermo veſter: eſt eſt et c. Auguſt. vero oſtēdit ꝙ iurare nō eſt peccatū. qḋ probat exemplo apoſtoli, qui iurauit his verbis: per gloriā veſtrā quotidie morior. quam locutionē exēplaria greca iurationem eſſe oſtendunt ſiue demonſtrant. et docēt ꝙ dominus nō prohibuit iuramenta niſi que fiūt ex cupiditate et dilectione iurandi.

j. Cor. xv. d.

Mat. v. f.

d ¶ In ipſo eſt. j. e. ſi pctm̄. xj. qō. iij. anteceſſor. Jo.

ferre. primū prohibetur: ſecūdum cōceditur. non enim iurare omnino peccatum eſt.

Unde in cōci. Tole. viij. legitur.

¶ Iuramentū pro federe pacis eſt faciendum.

Omne[a] qḋ in federa pacis venit, tunc ſolidius conſiſtit cū iuramenti hoc interpoſitio roborat. ſed et omne qḋ amicorum aīos conciliat, tūc fideli⁹ durat cū eos ſacramēti vincula ligant. omne enim qḋ teſtib⁹ aſtipulatur, veri⁹ conſtat cum id iurationis adiectio affirmat. ꝙ et ſi teſtis deficiat[b] innocētis fidē ſola iuriſiurandi taxatio[c] manifeſtat.

Item Auguſtin⁹ ſuper epiſtolam ad Galatas.

¶ Iuratio nō eſt prohibēda, nec tanqꝫ bonū appetenda.

Non eſt contra preceptū dei iuratio: que a malo non iurantis eſt, ſed increduli a quo iurare cogitur. Nam hic intelligitur ita dnm̄ prohibuiſſe a iuramento, vt quantū in ipſo eſt[d] quiſqꝫ nō iuret: qḋ multi faciunt, in ore habētes iurationem tanqꝫ magnum et ſuaue aliquid. Nā vtiqꝫ apoſtolus nouit preceptū dn̄i, et tamen iurauit. Nō enim audiendi ſunt[e] qui has iurationes eſſe non putant. quid enim facient de illa iuratione, Quotidie morior per veſtrā gloriam fratres, quā habeo i Chriſto Jeſu dn̄o noſtro: quam greca exēplaria manifeſtiſſimam iurationē eſſe oſtendūt. Prohibemur ergo iurare cupiditate aut dilectione iurādi. quanuis enim iuramentū amplius ſit qꝫ eſt eſt, vel nō nō, et ideo a malo ſit: non tn̄ a malo tuo, ſed infirmitatis aut incredulitatis eorum qui nō aliter mouentur ad fidem.

Item Auguſt. in epiſtola ad Publicolam.

¶ Peierare peccatū eſt, non iurare.

In nouo teſtamento dictum eſt ne omnino iuremus: quod mihi quidē propterea dictū eſſe videtur, non quia iurare peccatū eſt, ſed quia peierare[f] immane peccatum eſt: a quo lōge nos eſſe voluit qui omnino ne iuremus commonuit.

Idem.

¶ In neceſſarijs verum iurare peccatum non eſt.

Ut noueritis verum iurare nō eſſe peccatum inuenimus et apoſtolū Paulum iuraſſe: Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Jeſu dn̄o noſtro. Per gloriam veſtram, iuratio eſt. non enim ſic ait, per veſtram gloriam morior, quaſi veſtra gloria me fecit mori: quomodo ſi diceretur, per venenum, per gladiū, per beſtiam, per inimicū mortuus eſt, intelligeretur faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno mortuus eſt.

Idem de ſermone domini.

¶ Nec tanqꝫ bonū appetendum, nec tanqꝫ malū iuramētum eſt euitandum.

Ita ergo precepiſſe dominū intelligitur, ne iuraretur, ne quiſqꝫ ſicut bonum[g] appetat iuſiurandū et aſſiduitate iurādi ad periuriū per cōſuetudinē[h] dilabatur. quapropter qui intelligit non in bonis, ſed

f ¶ Sꝫ quia peierare. arg. ꝙ quandoqꝫ prohibetur aliqḋ nō propter ſe, ſed propter aliud qḋ inde ſequi pōt. † xj. q. iij. nolite. et. xxxvij. diſ. iō. inſtit. vi bo. rap. §. ſed ne dū talia. xlj. diſt. quiſquis. xij. qō. j. habebat. ij. qō. vij. preſumūt. xxiiij. q. iij. de⁹. vbi aliqḋ prohibetur propter ſuū contrariū, ſicut hic.

† Ar. 3 xxiij. q. v. de occidēdis

Ut noueritis. ¶ Caſus. Iurare nō ē pctm̄. qḋ probatur exēplo apoſtoli qui iurauit hoc mō: per gloriā veſtrā et c. Et ꝙ iſta verba ſint iuramētū, patꝫ. non enim ſic intelligūtur vt gloria illorū faceret apoſtolū mori ſicut per venenū vel per gladiū moritur homo.

Ita ergo. ¶ Caſus. Quedā ſūt appetēda per ſe: vt virtutes. quedā vero appetēda ſunt propter neceſſitatē: vt iuſiurādum. vn̄ aliquis iurare non dꝫ niſi neceſſitas eum cogat: ſcꝫ cū videt pigros hoīes ad credēdū, qui non crederēt niſi iuraret. cū vero nō adeſt neceſſitas, ſit ſermo veſter eſt eſt, nō nō. Si autem apoſtolus fuerit. ſ. iuramētū in tempore neceſſitatis: nō eſt a malo iurātis, ſed a malo. i. infirmitate recipiētis: a qua infirmitate quotidie deprecamur liberari.

j. Cor. xv. d.

g ¶ Bonū. arg. ꝙ bonū prohibetur propter ꝯſequens malū: vt xxj. diſt. denicꝫ. vitia enim vicina ſunt virtutibus: vt. xlj. diſt. ſepe.

Jurare nolens.

e ¶ Audiendi ſunt. immo eo ipſo ꝙ nolunt iurare ſunt habendi heretici, extra de here. excommunicamus. et ca.

h ¶ Cōſuetudinē. aſſiduitas enim facit aliqḋ eſſe pctm̄, qḋ alias non eſſet: vt. xxv. diſt. criminis appellatio.

in neceſſarijs iuratione͂ habe͂dã: refrenat ſe quãtum poteſt vt nõ ea vtatur niſi neceſſitas cogat: videlicet cum videt pigros eſſe hoies ad crede͂dum quod eis vtile eſt credere, niſi iuratione firmetur. Ad hoc vtiqꝫ ꝑtinet quod ſic dicitur: Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: nõ, non. hoc bonũ eſt ⁊ appetendum. quod autem amplius eſt: a malo eſt, id eſt ſi iurare cogeris: ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorũ quib[9] aliquid ſuades: que infirmitas vtiqꝫ malum eſt: vnde nos quotidie liberari ꝓcamur, cũ dicimus: Libera nos a malo. Itaqꝫ nõ dixit[a]: quod autem amplius eſt: maluz eſt. tu enim malum non facis: qui bene vteris iuratione.

Itẽ Auguſtinus in ſermone domini in monte. lib. j.

Iurare non eſt peccatum.

Tu malũ non facis: qui bene vteris iuratione: que etſi non bona tamen neceſſaria eſt vt alteri pſuadeas quod vtiliter[b] perſuades. ſed a malo eſt illius cuius ĩfirmitate iurare cogeris.

Item Hieronymus ſup Hieremiam.

Per deum iurare permittitur: ne per idola iuretur.

Et iurabunt viuit dñs: in veritate et in iudicio et in iuſtitia: ⁊ benedice͂t eum gentes: ipſumqꝫ laudabunt. Quomodo ergo euãgelium iurare nos ꝓhibet? Sed [c]hic iuramẽtum pro confeſſione[d] dicitur: ⁊ ad conde͂nationem idolorum per que iurabat iſrael. deniqꝫ offendicula[e] auferuntur: et iuratur per dominum deum: quodqꝫ dicitur: viuit dominus: in teſtamẽto veteri: iuſiurandũ eſt ad conde͂natione͂ mortuorũ[f]: per quos iurauit omnis idololatra.

Itẽ Hieronymus ſup Mattheum libro primo.

Infirmis iurare cõceditur.

Conſidera ꝙ ſaluator nõ per deũ iurare ꝓhibuit ſed per celum[g] ⁊ terram: et per hieroſolymã: et per caput tuum. ⁊ hoc quaſi paruulis fuerat lege conceſſum: vt quomodo victimas deo imolabant: ne eas immolare͂t idolis: ſic et iurare permittere͂tur per deum, non ꝙ recte hoc facerent, ſed ꝙ melius eſt [h] deo id exhibere ꝙꝫ demonijs.

Item ex concilio Carthaginenſi quarto.

Excõmunicetur clericus per creaturas ꝑtinaciter iurans.

Clericũ per creaturas iurante͂[i] acerrime eſſe obiurgandum: ſi perſtiterit in vitio, excõmunicãdum: inter epulas[k] vero cantantem, ſupradicte ſententie ſeueritate coercendum decernimus.

Item Pius papa.

Clericus deponatur, laicus anathematizetur per capillũ vel caput dei iurans.

Si quis per capillũ[l] dei vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra deũ vſus fuerit: ſi in eccleſiaſtico ordine eſt, † deponatur: ſi laicus, anathematizetur. ¶ Et ſi qs ꝑ creaturas iurauerit, acerrime caſtigetur: et iuxta id qđ ſynodus dijudicauerit, peniteat. ¶ Si qs aute͂ talem hoiem nõ manifeſtauerit[m], nõ eſt dubium quin diuina cõde͂natione coerceatur. ſed ſi ep̄s iſta emendare neglexerit, acerrime corripiatur.

Queritur quis magis teneatur, an ille qui ꝑ deum, an ille qui ſuper ſacra euangelia iurat? Huic queſtiõi Io. Chryſoſtomus reſpondet dicens.

a ¶ Non dixit. Uim ergo debemus facere in verbis ſm ius: vt. viij. diſt. ſi cõſuetudinem. ⁊. ff. de verb. oblig. ſi qs ſtipulatus.

Iurat ꝑpter vtilitatem. b ¶ Tu maluz. ¶ Qđ vtiliter. Et ſi propter vtilitatez alterius poſſũ iurare, multo magis, propter meã: vt. xxiij. q. v. ſi non licet.

Et iurabunt. ¶ Caſus. In veteri teſtamento iurabãt Iudei per idola: poſtea dominus ad condemnationem idolorum, ⁊ vt dñs per os hominũ ꝯmendaretur, docuit per prophetas vt Iudei per dñm iurarent. Et hoc probatur duabus authoritatib[9]. Mat. iij. f. et ſic aliquis nõ poteſt dicere ꝙ euangelium in omni caſu nos iurare ꝓhibeat. ꝑria authoritas eſt in pꝛĩcipio. Secũda ibi: Uiuit dominus. Mat. vj. b.

c ¶ Sed hic iuramentum ⁊c. pꝛima ratio.

d ¶ Pro cõfeſſione. iurãdo em̄ per deum, confitemur ipſum.

e ¶ Offendicula. Id eſt idola ꝑ que iurabant.

† Sub. q̃ ꝑ hoc damnabantur et cõte͂ptibiles habebantur quia nõ credebat populꝰ ipſos hr̄e aliquid numis in ſe ſicut ꝓus qñ iurabat per ipſos. f ¶ Mortuoꝝ. i. deorum. Io. †

Conſidera. ¶ Caſꝰ. Xp̄s non prohibuit iurare per deuz, ſed per creaturas: nõ ꝙ hoc fiat recte, ſꝫ quia meliꝰ eſt per deũ iurare, ꝙꝫ per demones vel alias creaturas. Sicut nõ recte iudei deo victimas immolabãt: ſꝫ qꝛ meliꝰ eſt deo imolare ꝙꝫ demonijs. Sequens capi. per te videre poteris.

Iurare ꝑ creaturas nõ lꝫ. g ¶ Sed ꝑ celuz. Licet ꝑ creaturas non poſſumꝰ iurare, iuramus tame͂ per euangeliũ, qđ eſt creatura: qꝛ ibi tm̄ reſpectus habetur ad deũ. Ideo aũt ꝓhibetur iurare per eas, ne per contemptũ earum peiereretur: vt. j. eo. §. ſed obijcitur. et ne videatur nume͂ eſſe in eis. j. e. §. vl.

h ¶ Melius eſt. electiue ponitur, nõ cõparatiue. ſic. xj. q. iij. nemo peritorum. Mat. v. f.

i Clericum. ¶ Iurantem. ſine ſolennitate. tunc em̄ depoſitionem inducit qñ ad ſole͂nitatem iurat: argu. xxvij. diſtin. §. vlt.

k ¶ Inter epulas. de conſecra. diſtin. v. nullus.

Si qs ꝑ capillũ. ¶ Caſus. Hoc cap. diuidit in tres ꝑtes. In ꝑma dr̄ ꝙ ſi qs iurat ꝑ capilluz vel caput dei: ſi clericus eſt, deponatur: ſi laicus anathematizetur. In ſecunda parte dicitur ꝙ ſi quis per creaturas prophanas iurauerit: dꝫ acerrime caſtigari ⁊ penitere ſm ꝙ ſynodꝰ iudicabit. In tertia dr̄ ꝙ ſi quis taliter iurante͂ non manifeſtauerit, a deo cõdemnabitur: ⁊ epiſcopꝰ qui talia nõ emendat, acerrime corripiatur. Secũda ibi: Et ſi qs. Tertia ibi: Si qs autem.

† Et iſto ter. infertur ꝙ dignitas aggrauat delictũ ⁊ ꝑ ꝯñs penam: not. l. l. pbr̄is. C. đ epiſc. ⁊ de. cy. in. l. nemo. C. đ ſũ. trini.

l ¶ Per capillũ. ſm leges q̃ ſic iurat, vltimo ſupplicio punitur. in autenti. vt non luxurientur contra naturam. circa mediũ.

‡ Hoc ĩtellige ſi teſtibus poſſet eũ ꝯuincere: alr̄ dꝫ tacere: ⁊ eũ latẽter corripere. q. q. j. ſi peccauerit. vel ſaltẽ dicere tali pſone ne q̃ poſſit prodeſſe ſi obeſſe. j. e. q. v. hoc vr̄. ſm h.

m ¶ Non manifeſtauerit. Argu. ꝙ aliquis cogitur accuſare: ‡ vt. ij. q. vij. quapropter. xxiiij. q̃one. iij. tam ſacerdos. j. queſtione. j. quiſquis. Sed contra nemo inuitus accuſare cogitur. C. vt nemo inuitus agere vel accuſa‑

Accuſare an quis cogatur.

re compellatur.l.j.et furem nemo cogitur indicare vel accuſare.ff.de preſcrip.ver.ſolent.Sed poteſt dici ꝙ iudicis officio cogi poteſt,ſed non iure actionis.illud tamẽ credo ꝙ denũciare cogitur aliquis ſm cõmunem opinionem:quod notaui.ij.q.j.ſi peccauerit.

quotiens.Secundum leges tamen videtur ꝙ poſſit iurari per creaturas:vt.ff.de iureiuran.l.ij.§.vlti. et.l.qui per ſalutem.Sed per membra dei non eſt licitum iurare: vt in auť.vt non luxurientur homines contra naturam.colla.vj.circa medium.

¶ Querit. ¶ Hec eſt ſcḋa pars queſtionis,in q̃ queriť vtrũ ſit maius peccatũ iurare per deũ,ꝙ̃ per euãgelia.⁊ hoc ꝓbat per duo ca.ꝙ plus eſt iurare per deum. Joan.de fan.

¶ Caſus. Hic mouet Gratian⁹ quãdã incidentẽ queſtionẽ .ſ. quis magis teneať:an ille q̃ iurat per deuꝫ,an qui iurat per ſacra euangelia. huic q̃ſtioni reſpondet ꝑ ſeq.ca.

Leui. xix.b.

Si aliq̃. ¶ Caſus. Quidaꝫ ſtulti putabant eſſe maius iurare ꝑ euãgelium,ꝙ̃ per deũ:quos Joãnes Chryſo.reprehendit dicẽs ꝙ ſcripture eccľie facte ſunt ꝓpter deum,et nõ econuerſo. Sic literam ordinabis, modicũ.i. minus q̃ iurat per deum ꝙ̃ per euangelia.

a ¶ Modicũ.quãtũ ad vulgares.

b ¶ Maius.j.ea. qõ.v. qui peierare cõtra. ſed illud de iudicio eccľie:iſtud de iudicio dei. Uel dic ꝙ q̃ iurat per deum non ſolenniter, minus peccat ꝙ̃ q̃ ſolenniter per euangelium.ſed ſi vtrumqꝫ iuramentum eſt ſolenne: magis peccat qui iurat per deum.

Leui. xix. Mat. v.

¶ Non eſt maius per euangelium,ꝙ̃ per deum iurare.

Si aliqua cauſa fuerit, modicũ[a] videť facere q̃ iurat per deum. qui autem per euangelium,maius[b] aliquid feciſſe videtur:quibus dicẽdum eſt:Stulti,ſcripture ꝓpter deũ facte ſunt, non deus propter ſcripturas[c].

Item Hieronymus.

¶ Non ſolum in altari vel reliquijs,ſed etiam in communi loquela periurium caueatur.

Habemus in lege dei ſcriptum. Nõ peierabis in nomine meo: nec pollues nomẽ dei tui in vanum. Jdeo admonẽdi ſunt oẽs vt diligenter caueãt periuriũ:nõ ſolũ in altari ſeu ſanctorũ reliquijs,ſed etiã in cõmuni loquela.

Itẽ Jſidor⁹ ſentẽtiarũ lib.ij.

¶ Non prohibet deus iurare, ſed peierare.

Non eſt cõtra dei preceptũ iurare:ſed dũ iurãdi vſum facimus, periurij crimen incurrimus.

Item Augu. de verbis apoſtoli ſermone.xxviij.

¶ Juratio non eſt peccatum.

Si peccatũ eſſet iuratio, nec in veteri lege diceretur: Non peierabis:reddas autem dño iuramẽta tua. Nõ enim peccatum nobis preciperetur[d]. Jtẽ nõ vobis dicimus nos,non iurare. Si eñ hoc dicim⁹,mẽtimur:quantũ ad me[e] pertinet,iuro: ſed quantũ mihi videtur magna neceſſitate compulſus, cum videro mihi non credi niſi faciã: ⁊ ei qui mihi non credit,non expedire qḋ non credit. hac perpenſa ratione, et conſideratione librata,cum magno timore dico,coram deo: aut, teſtis eſt mihi deus: aut,ſcit Chriſt⁹ ꝙ ſic eſt in animo meo:et video q2 plus eſt.i.q2 ampli⁹ eſt,ꝙ̃ eſt eſt,nõ nõ.ſed hoc quod amplius eſt, a malo eſt non iurãtis,ſed non credentis. Ex premiſſis colligitur ꝙ iurare non eſt peccatum:non tamen tanꝙ̃ bonum eſt appetendum,ne conſuetudine iurandi labamur in periurium.ſed cum dicatur procedere a malo non credentis, videť ꝙ etſi iurare peccatũ nõ ſit,iuramentum tamẽ recipere malum ſit.ſed nomine mali nõ malitia,ſꝫ peccati pena intelligiť. ex penali eñ infirmitate incredulitas illa ꝓceſſit qua ad iurãdum cõpellimur.ipſum autem iurare ſicut peccatũ nõ eſt: ita iuramẽtum ab aliquo recipere peierabis ⁊c̃.

Habemus. ¶ Caſus. Quidam tranſgrediebantur ſacramẽta que faciebãt in cõmuni loquela.ſ. cũ ſimpliciter per deũ iurabãt.Sed oſtẽdit Hie. ꝙ non ſolum illa que fiunt in altari ſeu in ſanctorũ reliquijs, ſũt a periurijs precauẽda: ſed etiam illa que fiunt in communi loq̃la.⁊ hoc ꝓbat authoritate veteris teſtamenti dicentis: Non peierabis ⁊c.

Non eſt. ¶ Caſus. Reuertitur nunc Grat. ad principale propoſitum, ad oſtendendum ꝙ licitũ eſt iurare. et diciť hic ꝙ non eſt cõtra preceptuꝫ dñi iurare: ſꝫ ideo ꝓhibetur, ne ꝓpter vſum iuramenti periuriũ incurramus. iij.ps.

Si peccatum. ¶ Caſus. Quidã dicebant ꝙ peccatum erat iurare Auguſti. vero docet non eſſe peccatum iurare tempore neceſſitatis cum homines ſunt pigri ad credendum quod eſt vtile eis. ⁊ hoc ꝓbat authoritate veteris legis dicentis: Non

c ¶ Propter ſcripturas. Hic patet ꝙ eque obligať qui iurat ꝑ deũ,ſicut qui iurat per euangeliũ, ſed ſi ꝑ deũ iuraret nõ ſolẽniter ⁊ per euãgeliũ ſolẽniter vel ecõuerſo: magis eſt obligatus quo ad eccleſiã ſolẽniter iurans:ſed quantum ad deum equaliter. extra qui cle. vel vo. rurſus. Sed obijcitur: quanto ſanctius eſt per quod iuratur,tanto magis eſt penale periurium:ergo magis obligatorium: vt.j.eo. mouet. ſed illud intelligo cum iuratur illicite: et habetur reſpectus ad ſolam creaturam. Hic patet ꝙ non eſt licitum iurare per creaturas, niſi in iure exprimatur ꝙ poſſit: ſicut per euangelium: per altare: per crucem.j.eo.habemus.et queſtio.v.qui peierat,et.j.e.ſi aliqua,et per ſalutem principis: vt.j.qõe.vij.

Iurãs per deũ an plus obligeť ꝙ̃ iurãs per euãgeliũ.

d ¶ Preciperetur. q2 non eſt peccatum qḋ deus vult ſiue leges: vt.xxvj.diſt.deinde.⁊ q̃ peccat legis authoritate,non peccat: vt.xxiij.q.iiij.qui peccat.

Leg's authoritas excuſat a pctõ.

e ¶ Ad me. ſicut dicit canon ꝙ aliq̃s diciť mutari poti⁹ ꝙ̃ mutare.vij.q.j.mutationes.⁊.c.ſcias.

¶ Ex premiſſis. ¶ Hec eſt.iij.pars.q̃ſt.in qua queritur vtrum ſit peccatũ recipere iuramẽtum ſi dubitat: ⁊ probat ꝙ non,per.c.ſeq.Jo.de fan.

Ad hoc xxxiij. q.v. noluit.i fi.

¶ Caſus. Concludit G. ex ſupradictis cap.dicens ꝙ licet iurare non ſit peccatum, non eſt tamen appetenduꝫ: ne conſuetudine iurandi in periurium labamur. Sꝫ obijcitur ꝙ licet iurare peccatum non ſit, tamen iuramentũ recipere peccatum videtur: cum dicatur: quod amplius eſt,a malo eſt; non iurantis: ſed non credentis. ſed hãc

obiectionem ſoluit dicens ꝙ nomine mali non malitia: ſȝ pena peccati.ſ.incredulitas que ex infirmitate proceſſit, intelligitur: que peccatum non eſt.ꝛ ita ſicut iurare non eſt peccatū:ita recipere iuramentum non eſt peccatū.Et ad hoc inducit ſequens ca.cuius caſus patet.

per falſos deos:quod credendum eſt:ꝛ ideo dicit dubitatiue, ſi tamen. ſecunda pars incipit ibi: Ueruntamen. Tertia ibi: Alia queſtio.

b ❡ Bis. Plus enim peccat qui in duobus peccat, ꝙ̃ qui in vno.xiij.diſtin.ca.ſ.

Iuramētum nō ē recipiēdū ab illo quē ſcimus falſum iuraturū.

Quamuis.

a ❡ Recipiamus. niſi cum ſcimus aliquē falſuȝ iuraturū. † tūc eni ꝓhibemur recipere iuramentum:vt.ſ.e. queſtio.v. qui exigit vl' cū ſcimus aliquem cito poſſe labi in periurium: vt extra de coha. cle. clericos. Et eſt hic argu. ꝙ eo ipſo eſt aliquid licitum, ꝙ non eſt prohibitum: vt.xxviij.q.ij. lex diuine.xxviij.q.ſ. iam nunc. Item argu. ꝙ antecedēs eſt licitum non tamen conſequēs. ſic xxiij.q.ſ.qd culpatur,in fi.

† Idē ꝛ cuȝ ſcio ꝟitatē: ſed ex odio exigo iurationē. C. ꝺ iura. calum. auꝭ. in hoc ſacramento Lau.

❡ Sed queritur.

❡ Hec eſt.iiij.pars q. in qua queritur ſi ſit credendum ſi dei ei⁹ qui per demonia iurat: et ꝓbat ꝙ ſic,per capi. ſeq.Jo.de fan.

❡ Caſus. Hic queritur an ſit vtendū fide eius qui ꝑ demonia iurat:'et reſpōdet ꝙ ſic: ad bonum et licitū. et ad hoc inducit ſequēs ca.cui⁹ caſus ptȝ.

‡ Tenetur enī ſeruare iuramētū lȝ peccet ſm Alex. ꝺ ymo. et modernos i.l. ait pretor.§. iurari. in fi.§. ff.de iureiu.

Mouet te.

❡ Caſ⁹. Licet'h. ꝛ Beñ dixerint ꝙ tres queſtiones facte fuerit ex hoc ca. ego Bar. brixieñ. credo ꝙ tantum due fuerunt. Ca. ergo hoc diuiditur in tres partes. In prima parte queſiuit publicola an ſit vtendum fide eius qui iurauit per falſos deos. Anteꝙ̃ veniat ad reſpōſionem queſtionis:dicit ꝙ qui iurat per falſos deos: ſi non ſeruat fidē: in duobus peccat:et quia iurauit per falſos deos:ꝛ quia fidem non ſeruauit.ſed ſi ſeruauit fidem, laudabile eſt: et ideo fide eius vti poſſumus ad bonum,et non ad malum. Fides enim appellatur hic promiſſio: ꝛ non illa fides a qua fideles catholici vocantur. In ſecunda parte dicitur ꝙ minus peccat ille qui iurat per falſos deos veraciter, ꝙ̃ qui iurat per verum deum fallaciter: quia ꝙ̃to ſanctius eſt per quod iuratur, tanto magis penale eſt periurium. In terita parte queſiuit publicola an peccet qui gentilem ſiue paganum ſibi per falſos deos facit iurare. Et reſpondet ꝙ non: ꝛ hoc probat exemplo Jacob ꝛ eſau,qui fecerunt ſibi iurare Laban et Abimelech

malum non eſt.

Unde Auguſt.ſcribit ad publicolam.

❡ Juramentum accipere nō prohibemur.

Quāuis dictū ſit ne iuremus, nuſꝙ̃ me in ſcripturis ſanctis legiſſe memini ne ab aliquo iurationem recipiamus[a]. Sed queritur an ſit vtendum fide eius qui per demonia iurat.

De his ita ſcribit Auguſt.ad Publicolam.

❡ Licet vti fide ei⁹ qui vt eam ſeruet,per demonia iurat.

Mouet te vtrum eius fide vtendū ſit qui vt eā ſeruet, per demonia iurauerit vbi te volo prius conſiderare vtrū ſi quiſpiam per deos falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturum, ‡ et eam non ſeruauerit:non tibi videatur bis[b] peccaſſe.ſi enim tali iuratione ꝓmiſſam ſeruaret fidem,ideo tamen peccaſſe iudicaretur,quia per deos falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturum. illud autem nemo reprehenderet, quia fidem ſeruauit.nūc vero quia et iurauit per quos nō debuit,et contra pollicitā fecit fidem,qḋ non debuit:bis vtiꝗ̃ peccauit. ac per hoc qui vtitur fide illius quem cōſtat iuraſſe per falſos deos,et vtitur non ad malum ſed ad bonū ꝛ licitum:non peccato illi⁹ ſe ſociat[c] ꝗ̃ per demonia iurauit:ſed bono pacto ei⁹ quo fidē ſeruauit.neꝗ̃[d] enī hic eam fidē dico ſeruari qua fideles vocantur qui baptizantur in Chriſto. Illa enī longe alia eſt,longeꝗ̃ diſcreta a fide humanoꝝ placitoꝝ atꝗ̃ pactoꝝ. ❡ Ueruntamen ſine vlla dubitatione minus malum eſt per deos falſos iurare veraciter[e], ꝙ̃ per deum verum fallaciter. quanto enī id per qḋ iuratur, magis ſanctū eſt,tāto magis[f] eſt penale[g] periuriū[h]. ❡ Alia queſtio eſt,vtrum nō peccet ꝗ̃ per falſos deos ſibi iurari facit:quia ille qui ei iurat,iurat ꝑ falſos deos quos colit:'Cui q̃ſtioni poſſunt illa teſtimonia ſuffragari que ipſe commemoraſti de Labā[i] ꝛ Abimelech:ſi tamē Abimelech ꝑ deos ſuos iurauit,ſicut Labā per deum ſochot. Sicut etiam cum in libro Machabeorū Romani leguntur pacem firmaſſe cum iudeis,intelligendi ſunt iuraſſe per falſos deos: ſicut et Judei iurauerunt per deum ve-

c ❡ Sociat. et ita obligat iuramentū quod fit per falſos deos.et non obſtat ff. de iureiur.l.non erit.§.pe. vbi dicit ꝙ non valet iuramentuȝ quod fit ꝑ falſos deos: qꝛ ibi loquit de hominib⁹ eiuſdem fidei.

d ❡ Neꝗ̃.hic reſpōdet tacite queſtioni: cum pagani non habeant fidē, quomō dices eos frangere fidē:'Ad hoc reſpōdet ꝙ hic non agitur de fide virtutū, ſȝ de alia fide. Multipliciter enim dicitur fides quandoꝗ̃ idem eſt fides qḋ ſacramentū baptiſmi: vt.xlv. diſt.de iudeis. Itē dicitur fides caſtitas thori: † vt. xxviij.queſtione.ij. cōiuges. Iteȝ dicitur fides ſecuritas ſiue pactuȝ: vt.xxiij. qō.ſ.noli. Item dicitur fides conſcientia: vt ibi, Omne quod nō eſt ex fide peccatū eſt: vt.xxviij.qō.ſ.§.ſ. Item dicitur fides habitus mētis bene conſtitute. Item dicit fides credulitas, ſm quā credimus illud quod non videmus: vt ibi, Fides non habet meritum ꝛc.de pe.diſt.iiij.ca.in domo.

Fides multipliciter dicitur.

† Ad hoc.xxviij.q.ſ. caue. Geñ. xxj.d. Geñ. xxxj.f. ſ.mac. viij.

e ❡ Ueraciter.qḋ eſt ſi fallaciter iuret ꝑ deos falſos.et ita periuriū cōmittit qui verū iurat per deos falſos.

f ❡ Magis.hec dictio magis, non comparatiue ponit ſed abnegatiue:qꝛ falſi dei non ſunt ſancti.

g ❡ Penale.i.maiori pena dignū. quāto enī res eſt ſanctior vel melior, tanto eſt maius pctm̄ offendere eam ꝙ̃ aliam: vt.xvij.q.iiij.ſicut qui.et.ſ.e.q.v.qui peierat.

h ❡ Periuriū.i.temerariū iuramentum.ꝛ ſic bene adaptatur ratio ſequens.

i ❡ De Laban.ſed nonne ille peccat ꝗ̃ per deos falſos iurat:'ergo ꝛ ille peccat ꝗ̃ recipit tale iuramentuȝ: vt.ſ.e. q.v.ille. Sed dic ꝙ lȝ ille peccet, tñ permittitur tale iuramentū,cū aliter non poſſit adhiberi fides dictis ſuis.preterea ſi iuraret per deū verū,facilius obuiaret tali iuramento: et tamen magis peccaret.

Jurās ꝑ deos falſos an peccet.

❡ Sicut etiā. ❡ Caſus. Non peccat xpianus ꝗ̃ paganū

ſibi per ſuos deos facit iurare. Diuiditur ergo iſte .§. in tres partes. In prima oſtendit ꝙ non peccat chriſtianus ſi recipit ſacramentum ab infideli per deos ſuos. hoc probat exemplo Iudeorum quando fecerunt pacem cum Romanis, per deos falſos receperūt iuramentum: ipſi autē per deum verum iurauerunt. Sic etiam per creaturas iurare malum eſt: ſꝫ ſeruare quod iuratur, eſt bonum. In ſecunda parte obijcit et probat ꝙ iurare per creaturas nō eſt malum: quia Ioſeph cum vir ſctūs eſſet, per ſalutem Pharaonis iurauit. Poſtea ſoluit dicens ꝙ ſancti iurando per creaturas ipſꝫ creatorem venerabantur. ſic Ioſeph iurando per ſalutē pharaonis iurauit per eum qui dedit ei ſalutem et poteſtatē. ⁊ dñs nō prohibuit iurare per creaturas niſi propter duas cauſas: ne in eis numē deitatis eſſe putaret: vel ne eas contemptibiles iudicādo, promiſſa nō ſeruaremus. In tertia parte q̄rit incidenter q̄d ſit grauius: an iurare fallacit̄ per creaturas, an per creatorem. Et primo oſtendit ꝙ grauius eſt iurare per creaturas: q̄a ſic iurando in duobus peccat: quia ⁊ contra prohibitionem iurat: et quia fallaciter iurat: ſꝫ per creatorem fallaciter iurādo: tantum in vno peccat. Poſtea ſoluit dicēs ꝙ periuriū tanto mag̃ penale eſt quāto id per quod iuratur, ſanctius eſt. ⁊ ita magis eſt penale peierare ꝑ creatorē. Secūda pars icipit ibi: Sed obijcitur. Tertia ibi: Sed queritur. Prepoſitus erat, ſcꝫ Pharao. In infimis, id eſt in mundanis. Vel prepoſitus erat, ſcilꝫ princeps in mundanis: in memphis, que ciuitas erat vel caput regni.

Gen. xlij.c. Rom. xiij.a. Ioan. xix.

rum: ſic etiam ⁊ de iuramento q̄d fit per creaturas, intelligē dum eſt ꝙ ipſum quidem iurare per creaturas malum eſt: quia a deo prohibitū: ſed ſeruare quod iurat̄, bonū eſt, vt euitetur peccatum mendacij et doloſitatis. Sed obijcitur ꝙ Ioſeph vir ſanct⁹ per creaturas iurauit dū dixit fratribus ſuis. Per ſalutē [a] pharaonis nō exibitis hinc. Sed ſciendum eſt ꝙ ſancti non tam per creaturas, q̄ꝫ ꝑ creatorem creaturarum iurabant: nec in creaturis aliō q̄ꝫ creatorē ipſarū venerabātur: ſicut Ioſeph qui per Pharaonem iurādo, hoc in eo veneratus eſt, ꝙ dei iudicio poſit⁹ erat in infimis [b] vnde Apl̄us ait. Omnis poteſtas a domino deo eſt. Itez Chriſt⁹ Pilato. Nō haberes in me poteſtatem niſi eſſet tibi data deſuper. Deus autē per creaturas iurare ꝓhibuit: ne vel more gentiliū aliquod numen deitatis creaturis ineſſe crederet̄: vel ne creaturas cōtemptibiles iudicando, ꝑ eas promiſſa pro nihilo ducere mus. Sed querit̄ quid grauius ſit, an per creaturas, an ꝑ creatorē iurare fallaciter? [c] Dupliciter enim reus eſt qui per creaturas iurat mendaciter, quia et contra prohibitionem iurat per quod ſibi iurare nō lꝫ: a quo peccato eſt immunis qui non niſi per creatorē iurat. et ꝓrimū dolo capit: q̄d facit etiā per creatorē mēdaciter iurās: ſꝫ periuriū tanto magis penale eſt, quanto ſanctius illud ꝑ q̄d iurat̄ apparet. ꝙ ⁊ ſi ꝑ creaturas mendaciter iurās dupliciter [c] peccet, grauiori tamen ſe ſubijcit pene qui per creatorem iurat mendaciter. Periurij aūt pena grauiſſima eſt: quā ſi quis timens ad confeſſionē venire noluerit, a fidelium conſortio eſt abijciendus.

Unde Euticianus papa.

Fideliū cōſortio careat qui pniam piurij agere noluerit.

Predicādum eſt etiā vt etiam periuriū fideles caueant, et ab hoc ſummopere abſtineāt, ſciētes hoc grande ſcelus eſſe, ⁊ in lege ⁊ in ꝓphetis et in euangelio prohibitum. Audiuimus aūt quoſdam paruipēdere hoc ſcelus, et leuem quodāmodo periuris penitentie modum imponere: qui etiā noſſe debent talem de periurio penitentiam imponi debere, qualem [d] et de adulterio, ⁊ de fornicatiōe, et de homicidio ſponte commiſſo, et de ceteris criminalibus vitijs. Si quis vero perpetrato periurio aut quolibet criminali peccato timens penitentiā longam ad confeſſionē venire noluerit, ab eccleſia repellendus [e] eſt, ſiue a cōione ⁊ cōſortio fideliū, vt null⁹ cū eo comedat ne q̄ꝫ bibat neq̄ꝫ in domo ſua eū recipiat.

Queſt. ij.

Quod aūt ꝑiuriū ſit falſum iurare: facile probatur.

a Per ſalutem. ⁊ in canone per ſalutem dominorum iuratur: vt .i. q. vij. quotiens.

b In infimis. Alias memphis, que erat caput regni Pharaonis.

c Dupliciter. Et ita quādoq̄ꝫ duo mala ratione coniūctionis nō equiualēt alteri eorum per ſe. ſic extra de offic. iudi. dele. ſup q̄ſtionū .§. ſi vero.

Predicandū. Ⅎ Caius. Significatū fuit Euticiano pape ꝙ quidam preſbyteri de periurio leuem penitentiam imponebāt: quare ſtatuit Euticiā⁹ vt chriſtiani moneantur periurium euitare, cū ſit graue delictum: ſed ſi in illud inciderint, taliter de ipō peniteant qualiter de adulterio et de alijs criminalibus vitijs peniterēt. Si quis vero timens longā pniaꝫ periurij, ad confeſſionē venire noluerit: excōicet̄ donec reſipiſcat. v. ps.

d Qualē. quantū ad numerū annorū hoc intellige, nō quātū ad aſperitatem pnie. nā regulariter ꝑ quolibet mortali debet̄ ſeptēnis pnia, niſi dignitas delinquētis, vl̄ qualitas delicti aliō ſuadeat. xxxiij. q. ij. hoc ipꝫ. ⁊ .lxxxij. diſt. pbr̄. ⁊ xxvij. q. j. deuotaꝫ. vñ lꝫ ſeptennis penitētia iponat̄ pro piurio ſicut ꝑ homicidio vl̄ adulterio, aſpior tñ pnia iponit̄ ꝑ adulterio vl̄ homicidio q̄ꝫ ꝑ piurio et durior ꝑ homicidio q̄ꝫ pro adulterio: vt .xxxiij. q. ij. ſi q̄d. Io.

e Repellēdus. Arg. aliquē cōpellēdū ad penitētiā. vj. q. j. illi qui. Dic vt nor. xxxiij. q. ij. q̄cū q̄ꝫ. ⁊ no. ꝙ ex eo ꝙ hic dicit̄ ad ꝯfeſſionem venire ⁊c̄. videt̄ ꝙ ꝓceptū ſit ꝯfiteri ſacerdoti ad hoc de pe. di. j. quē penitet. Sꝫ ar. ꝯ. e. diſ. ca. vlti. ibi diſtiguit̄ inter ꝯfeſſionem ꝑfectorū ⁊ imꝑfectorū tñ ꝑ mūꝫ dictū tꝫ h̄ Lau. niſi forte cōſiſteret tm̄ i volūtate ſꝫ ocpi. bar. ar. ex̄ ꝺ reg. iu. ca. j.

Quod autem. Hec queſtio diuiditur in quinq̄ꝫ partes. In prima parte probat per .v. capitu. ꝙ non eſt periurus qui iurat falſum quod putat eſſe verum. Secunda ibi: Illa ergo. Tertia ibi: Item quod

dicitur. Quarta ibi: Cū humilitatis. Quinta ibi: Quandoq;. Joan. de fan.

¶ Caſus. Hic ponit. ij. q. in qua querit an ſit periurus q̄ iurauit falſum quod putat verū. Et certum eſt ꝙ nō: vt .j.e. hoies. Et ꝓcedit hoc ordine Gra. Primo ꝓbat ꝙ eſt periur⁹, poſtea ꝙ non: et ponit ſolutionē optimam.

¶ Quod aute. Hic querit an ſit piurus qui iurat falſum qđ putat verum. Ad qđ notandū eſt ꝙ quatuor modis committitur periuriū. Uno modo vt ſi quis falſum ignoranter iuret: et illud nullo modo eſt peccatū: vt.j.e. beat⁹. Secūdo modo dr periurium tm̄ falſum iuramētum ſcienter factū: et illud ſemper eſt peccatū, et mortale: vt.j.e. homines. Tertio modo dicit. periuriū indiſcretum iuramētū: et illud qñq; eſt peccatū mortale.j.e.q.iiij. qui ſacramento. qñq; veniale: vt. xxv. diſti. §. alias ea. ⁊ ex de iureiu. ca. verum. Quarto modo dr periuriū trāſgreſſio iuramenti: ⁊ illud quandoq; nullum peccatū eſt: vt in illicitis: vt.j.ea. qōne. iiij. in malis. quandoq; eſt mortale: vt.j.ea.q.iiij. ſi aliquid.

Ps.v.

In dolo. ¶ Caſus. Doloſe videt iurare q̄ aliter facit q̄ promittit: cū periuriū ſit nequiter credētes decipere.

j.Cor. xvj.a.

a ¶ Qui aliter facturus eſt. i. qui aliter ꝓponit facere.

b ¶ Nequiter decipere. ſcilz habere animum decipiendi. ſi enim non haberet animum, ſecus eſſet: vt.j.eo. ne quis.

ad h° ff. q̄ et a qui. l. in fraudē.

Ait enī Augu. in libro pſalmorū ſup Domini eſt terra.

¶ Peierat qui aliter factur⁹ eſt q̄ promittit.

In dolo iurat qui aliter facturus[a] eſt q̄ promittit: cum periurium ſit nequiter[b] decipere credentem.

Item Hieronymus ſup Hieremiam libro. ij.

¶ Quos debeat habere comites iuſiurandum.

Animaduertēdum eſt ꝙ iuſiurādum hos habeat comites: veritatem[c], iudiciū[d], atq; iuſtitiam[e]. Si iſta defuerint, nequaq; iuramentum erit, ſed periurium.

Item qui falſum iurat, mentitur: mentiendo autem iurare, nihil aliud eſt q̄ peierare.

Cum ergo oēs qui loquuntur mēdacium, perdendi ſunt iuxta illud pſalmiſte: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. multo magis damnabiles ſunt qui mentiendo peierare conuincunt: quia nomen dei ſui in vanum aſſumunt.

Sed aliud eſt falſum iurare, aliud iurare in dolo. non enim omnis qui aliter facturus eſt q̄ promittit, in dolo iurat. Licet enī Apl'us aliter facturus eſſet q̄ ꝓmitteret Corinthijs in pria epl'a cuz ait: Ueniā ad vos, non tamen in dolo iurauit, aut mendaciter promiſit. Ille etenim in dolo iurat, aut mendaciter ꝓmittit, in cuius mente eſt non ſic ſe facturū vt promittit. Ille autē qui ꝓmittit falſum qđ putat eſſe verū, nec in dolo iurat, nec mēdaciter ꝓmittit. Unde Augu. de verbis apl'i ſermone. xxviij.

¶ De eo qui iurat falſum qđ putat verum.

Homines[f] falſuz iurāt vel cū fallūt, vel cū fallūtur. Aut putat[g] homo verū eſſe qđ falſuz eſt, ⁊ temere[h] iurat. Aut ſcit[i] vel putat falſum eſſe, et tn̄ pro vero iurat: ⁊ nihilominus cum ſcelere iurat. Diſtāt autē iſta piuria q̄ duo[k] cōmemoraui. Fac illū iurare qui verū putat eſſe pro quo iurat: verū putat eſſe, et tn̄ falſū eſt. nō ex aio iſte peierat. fallitur hic: pro vero habet qđ falſum eſt: non pro re falſa ſciēs iurationē īterponit. Da aliū, ſcit falſum eſſe, et dicit verum eſſe: et iurat tanq; verū ſit qđ ſcit falſum eſſe. Uidetis q̄ iſta deteſtanda ſit belua, et de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit[l]? Omnes hoies talia deteſtantur. Fac alium: putat eſſe falſum, et iurat tanq; verum ſit: forte verum eſt. verbi gratia, vt intelligas: Pluit in illo loco: īterrogas hominem, et dicit pluiſſe: et ad negociū eius cōpetit vt dicat pluit: ſed putat non pluiſſe. periurus eſt. Intereſt quemadmodū verbum ꝓcedat ex aio. Ream linguā[m] non facit niſi rea mens. Quia ergo mens huius non

ſer ſi credo dominum permiſſurum: vt inſtitu. de oblig. que ex delicto naſcuntur. §. placuit.

d ¶ Judicium. Id eſt diſcretionem.

e ¶ Atq; iuſtitiā. i. vt iuſtū ſit ⁊ licitum qđ iuratur.

¶ Item qui. ¶ Caſus. Adhuc probat eū qui iurauit falſuz quod putabat eſſe verū, periurū: cū iurando falſum fuerit mentitus: et loquentes mendaciuz iuxta pſalmodiam ſunt perdēdi et multo magis ꝑdēdi ſunt q̄ mētiendo piurare credūt.

¶ Sz aliud. ¶ Caſus. Reſpōdet hic Grat. allegatis dicens ꝙ ſi aliqs iurat de dolo. ſ. in cuius mēte eſt aliter facere q̄ iurat, ꝑiurus eſt. Sz ſi ſine dolo iurat, putans eſſe veruz qđ iurat, lz al'r eueniat q̄ iurat, piurus non reputabit. qđ ꝓbat exēplo Apl'i qui promiſit ſe iturum ad Corinthios: ⁊ tn̄ aliter fuit: ſed piur⁹ non fuit. qz non fuit in dolo. Et ad hoc inducit ſequens ca.

Hoies. ¶ Caſus. Tres caſus ſunt in hoc ca. Prim⁹ eſt cū quis putat verū eſſe qđ eſt falſum: ⁊ tn̄ incaute iurat. Secūdus eſt cū quis iurat ſciēter verū eſſe qđ ſcit eſſe falſum. Terti⁹ eſt cū quis putat falſū eſſe qđ verū eſt: ⁊ tn̄ iurat eē verū. Prim⁹ fallitur tm̄, ⁊ venial'r peccat. Scđs fallitur tm̄. Terti⁹ fallit aio, ⁊ fallitur. et ita iſti duo mortaliter delinquunt.

f ¶ Homies. Hic oſtendit tres modos periurij.

Unde hic duo quorū alterū duo capita hz vt ꝑ exēpla pz que ſupponit. vñ etiā ꝓmiſit ſcit vel putat. Archi.

¶ Animaduertendum. ¶ Caſus. Juramentū tres hz comites ſiue partes, ſcz veritatē, iudicium, et iuſtitiam: et ſi aliquod iſtorū defuerit, periurium erit.

Ueritas con ſcientie a furto excuſat

c ¶ Ueritatem. i. cōſcientiam veritatis.j.e. ne quis. ſed veritas rei non ſufficit niſi adſit conſcientia: vt.j.eo. homines. ſic et veritas conſcientie ſufficit vt a furto excu-

g ¶ Putat. Primum.

h ¶ Et temere. Id eſt indiſcrete.

i ¶ Aut ſcit. Quod iurat. i. quod verum eſt.

k ¶ Que duo. Scilicet primum ⁊ ſecundū. ⁊ ſub ſecundo comprehendit ⁊ tertium.

l ¶ Uelit. qz ipm̄ peccare nemo per ſe vult: vt. xv. q°. j. (merito.

m ¶ Linguam. ſic. xv. q. vj. ca. j.

¶ Quia ergo ¶ Caſus. Concludit Grat. ex ſupradicto

ca.dicens.ꝙ licet iſte epiſcopus iurauerit falſum quod putabat eſſe verum: cum non fecerit ſcienter hoc,neqꝫ negligenter: non eſt reus periurij iudicandus. Poſtea reſpondet obiectioni facte.ſ.in.§.item qui.oſtendens ꝙ non omnis qui falſum dicit,mentitur: ſicut nec omnis qui mentitur,dicit falſum.

I Sa͡ut.¶Caſus. Hoc cap. diuiditur in tres partes. In prima oſtendit Auguſtinus quid ſit mentiri. In ſecũda oſtendit ꝙ quis mentiri non debet.nã verba nõ ſunt ideo inſtituta vt homies ſe fallãt adinuicẽ: ſed vt quod quiſqꝫ nouit,alteri dicat. vnde ſi quis aliter facit mentiendo ſcilicet peccat:etſi alteri per ſuum mẽdaciũ proſit:ſicut aliquis furtum faciendo peccat etſi alteri per furtum proſit. In tertia oſtendit ꝙ duo ſunt genera mendaciorum. Unũ eſt cum quis putat verum qđ eſt falſum. Secũdum eſt cũ quis putat falſuꝫ quod eſt verum: ⁊ iurat eſſe verũ. primum nõ ledit: ſecũdum ꝓ ledit. Secunda ibi: Et vtiqꝫ. Tertia ibi: Nemo mentiens. Sciens ſcilꝫ ſcienter. Neſciens verum, ⁊ tamẽ eſt verum.

a ¶ Inſtituta. ex hoc dicto Auguſtini ſeqꝫtur ꝙ qui mentitur,nihil dicit: quia non dicit id quod vox ſignificat ſicut hic dicit. Aliud enim cogitat mente ꝙ̃ ore proferat. item id non dicit quod cogitat: quia vox illud non ſignificat. nec dicit illud quod vox ſignificat: quia illud non intẽdit: ergo nihil dicit: vt.ff.de reb.dub.l.in ambiguo. *(marg.: Mentiẽs nihil dicit)*

a ¶ Inſtituta. Semper ergo in priuilegijs vel in reſcriptis intepretabuntur verba ad id ad quod inſtituta ſunt: vt hic.et.xxxvij.diſtinc.relatum. et ſemper ad communem intelligentiam ⁊c̃.extra de ſpõſa.ex literis. et.ff.de leg.iij.non aliter. Sed contra: plerũqꝫ dum proprietas verborum attenditur, veritas ſenſus amittitur.extra de verborum ſignifica.propterea. nam potius mens attenditur, ꝙ̃ verba conſideranda ſunt: vt.j.ca. *(marg.: Uerba an ſint ſemper attẽdẽda.)*

erat rea (neſciebat eñ falſum eſſe qđ iurauit eſſe verum) nec temere vel negligẽter, ſed cũ magna diligentia videbatur ſibi deprehendiſſe verũ quod iurauit falſum: periurij reus nequaqꝫ eſt iudicandus.

I tem ꝙ dicit: q̇ falſum iurat mẽtitur: nõ vniuerſaliter hoc intelligi debet. nõ eñ oĩs qui falſum dicit mẽtitur: ſicut nec oĩs qui mẽtitur falſum dicit.

U nde Aug. in enchiridio.

¶ Non eſt mentiri dicere falſum quod putat verum.

I S a͡ut qui mẽtitur, cõtra id qđ animo ſentit loquitur voluntate fallendi. ¶ Et vtiqꝫ verba propterea inſtituta[a] ſunt, non vt per ea ſe inuicẽ homines fallant, ſed vt eis q̇ſqꝫ in alteriꝰ notitiam cogitationes ſuas proferat. Uerbis ergo vti ad fallaciam, non ad qđ ſunt inſtituta, peccatũ eſt. Non ideo vllũ mẽdaciũ putandũ eſt nõ eſſe peccatum, q꞉ poſſumus aliq̃n alicui ꝓdeſſe mẽtiẽdo: poſſumꝰ eñ ⁊ furãdo, ſi pauper cui palam datur ſentit commodum: ⁊ diues cui clam tollitur non ſentit incõmodum: nec ideo tale furtum[b] quiſq̃ȝ dixerit peccatum nõ eſſe.⁊.ĩ. ¶ Nemo mẽtiẽs iudicãdꝰ eſt qui dicit falſum qđ putat verum: q꞉ quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe ſed fallitur. Non itaqꝫ mẽdacij ſed aliquando temeritatis arguendꝰ eſt q̇ falſa incautus credit, ac pro veris habet: potiuſqꝫ ecõtrario quantum eſt in ipſo, ille mentitur qui dicit tanq̃ȝ verum qđ putat falſuꝫ. quãtum eñ ad animum[c] eius attinet: quia nõ qđ ſentit hoc dicit: non verũ dicit, q̃uis verum inueniatur eſſe qđ dicit. nec vllo modo liber eſt a mendacio qui ore neſciens verum loquitur, ſciens a͡ut volũtate mentit. Non cõſideratis itaqꝫ rebus ipſius de quibꝰ aliquid dicitur, ſed ſola intentione[d] dicentis, melior eſt qui neſciens falſum dicit, quoniã id verum putat: ꝙ̃ qui mentiendi animum ſciens gerit, neſciẽs verum eſſe quod dicit.

I tem Gelaſius papa.

¶ Non mẽtitur qui animum fallendi non habet.

B Eatus Paulus ap̄lus non ideo (qđ abſit) fefelliſſe credẽdus eſt, aut ſibi extitiſſe cõtrarius, qñ cum ad hiſpanos ſe promiſiſſet iturum, diſpoſitione diuina[e] maioribus[f] occupatus ex cauſis implere non potuit qđ promiſit. quantũ eñ ipſius voluntatis interfuit, hoc pronũciauit qđ re vera voluiſſet efficere. quãtum eñ ad diuina ſecreta conſilij (que vt homo oĩa non po-

queſt.v.humane. et contra verum intellectum fit interpretatio.extra de poſtul.ad hec.circa finẽ.et potius conſiderandum eſt quid teſtator ſenſerit, ꝙ̃ ipſa vocis ſignificatio: vt.ff.de fund.inſtru.l.cum delanionis.§.aſinam. et hec vera ſunt niſi interpretatio a iure habeatur: vt.xx.q̃one.ij.puella.

b ¶ Furtuꝫ.xiiij.q.v.forte.

c ¶ Ad animum. Argu.plus conſiderari animũ vel opinionem ꝙ̃ factũ vel veritatem: vt extra de biga. nuper.iij.q.vij.§.tria.j.q.j.ſi q̇s a ſimoniacis.xxxviij.diſt.ſedulo. *(marg.: Opinio prefert ꝟitati.)*

d ¶ Intentione. ſecus eſt in furto: quia licet aliquis credat inuito domino rem eius tractare: tamen non committit furtum ſi domino placet: vt inſtitu.de oblig. que ex deli.naſcũ.§.placuit. *(marg.: † ad hꝰ.xxiij.q.iiij.ſi nõ lꝫ.e.x̃ de diuor.gaudemus. ‡ Adde hic Alexan. de ymo. in l.qđ te. circa fi.ff.ſi certũ pet.gloſ.et ibi Bal. in ca.j.de aliena.feu.⁊ aliq̇d ꝑ Bar.in.l.pe.ff.de iureiurã.ꝑ Bal.in ca.j.§.porro.que fue.prima cauſa bene amit.et j ca.lꝫ ſi de feu.fue.contro.iter do.et agñ.)*

B Eatus.¶ Caſus. Gelaſiꝰ oſtendit in hoc ca.ꝙ non ideo dicitur quis fallere vel ſibi contrarius eſſe ꝙ non adimplet ſicut promiſit: cum per eum non ſtat quin adipleat qđ promiſit: ſed iuſta de cauſa.⁊ hoc probat duobus exemplis: ſcilicet Pauli et Petri.

e ¶ Diuina.qua omnia vincula humana frangũtur.xix.q̃o.ij.due ſunt.et ſm quam diſpoſitionem eſt licituꝫ quod al'as eſt illicituꝫ: † vt.xiiij.queſtio.v.dixit. Et eſt argu.hic ꝙ in omni voto vel ſacramento intelliguntur huiuſmodi generales conditiones, ſi deus voluerit, ſi vixero, ſi potero: vt.j.e.ne quis. et.xxvij.queſtio.ij.§.cum ergo. et.ff.qui ſatiſdare cogantur.l.vlti.et etiam hec.ſi marito placuerit.xxxiij.q.v.noluit. Argu.contra.xxij.q̃o.vlti.capi.vlti. vbi de hoc notaui.

f ¶ Maioribus. Nota ꝙ ſecundum canones excuſatur quis a iuramento propter maiora negocia: ‡ vt extra de iureiuran.breui.et ca.querelam.ſecus ſecundum leges: quia difficultas preſtationis non reddit ſtipulationem inutilem: ‡ vt.ff.de verborum oblig.continuus.§.illud. *(marg.: ‡ Sub. et tñ excuſat.ff.ď do.nã his.ex ď reſti.ſpo.olim.ij.)*

a ¶ Non lauabis. Nec Petrus fuit ſibi cōtrarius, nec domino: dominus enim voluit ex humilitate lauare pedes Petri: ſed Petrus ꝓpter reuerentiā noluit hoc: ſed reuerentia ⁊ humilitas ſibi nō contrariantur. Item ſibi non fuit cōtrarius: qꝛ primo ꝓpter reuerentiā noluit: ſecundo ꝓpter obedientiam permiſit lauari. ⁊ obediētia nō eſt cōtraria humilitati vel reuerētie. ſimilē ſuperficialem cōtrarietatē habes. viij. q. j. in ſcripturis. cum ſuis cōcordantijs.

Petrꝰ noluit ⁊ voluit pedes ſuos a xpō lauari.

¶ Ille ergo. ¶ Hec eſt ſcḋa pars. q. i qua dicit ꝙ multū intereſt in qbꝰ rebus mentiatur. et hoc ꝓbat per duo cap. Jo. de ſan.

¶ Caſus. Concludit Gra. ex ſupradictis dicens ꝙ ille mentitur iurando qui ſcit falſum eſſe qḋ iurat pro vero: qḋ probat authoritate Aug. dicentis: Eſt enim ⁊c̄. Poſtea oſtendit ꝙ fallere ſemper eſt peccatū: falli quādoqꝫ nō: ⁊ qn̄qꝫ minus peccatum eſt fallere q̄ꝫ falli.

ij. ps.

b ¶ Mēdacium. Stricte ſumit hic mendaciū. largius ſumit, cū dicit, falſitas eſt veritatis imutatio: vt in auten. de fi. inſtru. et cau. in pn̄. col. vj.

c ¶ Fallere. fallere aliquem in ɔ̄ctu aliquo, minus peccatū eſt q̄ꝫ falli ab aliquo circa articulos fidei. in his em̄ que ſpectant ad fidem, non multum differūt inter ſe fallere et falli: vt. xvj. q. j. ſi cupis.

Fallere ⁊ falli qn̄qꝫ parum differt.

tuit: licet ſpū dei plenꝰ, agnoſcere) ſuperna pretermiſit diſpoſitione preuentus. Nec qꝛ beatus Petrus apl̄us pro affectu diuine reuerētie ipſi domino reſpōdit: Non lauabis[a] mihi pedes in eternum, fefelliſſe (qḋ abſit) aut in ſua putabitur minime cōſtituiſſe ſententia, quia mox eidē diuine volūtati ceſſerit: et quod ſe dixerat nō eſſe facturū: cauſis adſtrictus hūane ſalutis paſſus eſt volūtate prona faciendū.

Ille ergo falſum iurādo mētit q̇ ſcit falſum eſſe quod iurat. Eſt enim mēdacium[b] (vt Auguſti. ait) falſa ſignificatio vocis cum volūtate fallendi. Sed cū fallere[c] ſemper ſit voluntatis: falli autem vel infirmitatis vel temeritatis: grauius autem ſit quod ex volūtate q̄ꝫ quod ex temeritate vl̄ infirmitate procedit: aliquando contingit falli vel nullum vel minimum eſſe peccatum, aliquando ex ipſa rerum varia conſideratione minus eſſe fallere q̄ꝫ falli.

Unde idem Auguſti. in enchiridio.

¶ Falli in his que ad fidē nō pertinent, aut paruū aut nullum eſt peccatum.

In quibus rebus[d] nihil intereſt ad capeſſendum regnū dei vtrum credantur an non, et vtrum vera putentur an falſa, in his errare, et aliud[e] pro alio putare non eſt arbitrandū eſſe peccatum: aut ſi eſt, minimū eſſe atqꝫ leuiſſimum.

Idem in eodem.

¶ In his que ad fidem pertinent, grauius eſt falli q̄ꝫ alios decipere.

In ipſarū conſideratione rerum que dicūtur[f] tātū intereſt: (qꝛ ſiue q̇s fallatur[g], ſiue mentiatur: vtcūqꝫ[h] falli q̄ꝫ mentiri minus eſt malum) quantū pertinet ad hoīs volūtatem: tn̄ longe tolerabilius eſt in his que a religione fidei ſeiuncta ſunt[i], mentiri: q̄ꝫ in his ſine quoꝝ fide vel notitia deꝰ coli nō pōt nec falli.

Itē quod dr: perdes oēs qui loquūtur mēdacium: non de omni mēdacio intelligendum eſt. Sunt em̄ quedā mēdacia in quibꝰ etſi ſit aliqua culpa, nō tn̄ damnabilia ſunt, immo non tanq̄ꝫ mendacia habēda ſunt. Sūt et alia mēdacia que ſunt grauioris culpe: de q̇bus intelligitur: Perdes oēs qui loquūtur mendacium. Ut autem appareat que mendacia ſunt venialia, et que damnabilia: diſtinguendū eſt quot ſint genera mendacij.

De quibus Auguſt. ſcribit in lib. de mendacio.

¶ Quot ſunt gn̄a mendacij.

Primū eſt capitale mēdacium ⁊ lōge fugiendum, quod fit in doctrina re-

In ipſarum. ¶ Caſus. De duobus fuit ab Auguſtino queſitum. Primum fuit, an in contractibus, vel rebus ad corpus pertinentibus ſit minus malum falli q̄ꝫ fallere. et reſpondet ꝙ ſic. Secundum fuit, an ſit maius malum falli in articulis fidei q̄ꝫ fallere in rebus temporalibus. ⁊ reſpondet ꝙ ſic.

f ¶ Que dicunt. Et non credūtur, ſicut in contractibus.

g ¶ Fallatur. ſiue per negligentiā ſiue non.

h ¶ Utcunqꝫ. id eſt qualitercunqꝫ.

i ¶ Seiūcta ſunt. quaſi dicat minus malum eſt fallere in contractibus q̄ꝫ falli in fide. et ſic nō obſtat. xvj. q. j. ſi cupis.

Ubicunqꝫ.

¶ Item quod dr. ¶ Hec eſt tertia ps queſtionis in qua ponit diſtinctionē inter peccata mortalia et venialia. et hoc probat per cap. Augu. Joan. de ſan.

iij. ps.

¶ Caſus. Reſpondet Gratianus hic obiectioni facte ſupra. §. itē qui. vbi dictū eſt: Perdes omnes qui loquūtur mendacium. et dicit ꝙ quedā peccata ſunt venialia, et quedam mortalia: de quibus mortalibus intelligitur: Perdes omnes qui loquūtur mēdacium. Ut autem appareat que peccata ſint venialia et que mortalia vidēdum eſt quot ſunt genera mendaciorū. et ad hoc inducit ſequēs capitulum.

In quibus. ¶ Caſus. Dicitur in hoc capi. ꝙ in his rebus que non nocent vel pro ſunt ad vitam eternā capeſſendam, credere vel non credere veras vel falſas putare non eſt dicendum eſſe peccatum: vel ſi eſt peccatum, minimum eſt.

d ¶ Rebus. Sicut hoc, an planete moueantur contra firmamentum vel cum ipſo: an homo et non homo eandem ſpeciem ſignificant.

e ¶ Aliud. Nota definitionem erroris: vt. xxxviij. diſt. q̄uantis, et ca. ſedulo.

Primū. ¶ Caſus. Hoc capitulum diuiditur in tres partes. In prima parte dicitur ꝙ octo ſunt genera mendaciorum: et ponit Auguſtinus exemplum de quolibet: quorum quinqꝫ ſunt grauia, tria vero leuia. In ſecunda parte oſtendit ꝙ in nullo genere mendaciorum eſt mentiendum: et ponit cauſas quare. In tertia parte oſtendit ꝙ quanto quis recedit a primo mendacio, tanto minus peccat. Secunda pars incipit ibi: Non eſt igitur mendacium. Tertia pars incipit ibi: In his autem.

ligionis[a],ad quod mēdacium nulla cōditione[b] quiuis debet adduci. Secundum, vt ſi aliquem ledat iniuſte: quod tale eſt vt nulli proſit[c],et obſit alicui. Tertiū,qđ prodeſt alteri, ita vt obſit[d] alteri,quāuis non ad immunditiā[e] obſit corporalem. Quartum,ſola mētiendi, fallendiqꝫ libidine:qđ mirum mēdacium eſt[f]. Quintū,quod fit placēdi[g] cupiditate de ſuaui eloquio. His omnibꝰ[h] penitus euitatis atqꝫ reiectis: ſeqtur ſextū genus,qđ nulli obeſt et prodeſt alicui: velut ſi quiſpiā pecuniam alicuius iniuſte[i] tollēdam ſciens,vbi ſcit neſcire ſe mentiať. Septimum[k], genus mēdacij eſt qđ ⁊ nulli obeſt et ꝓdeſt alicui:veluti ſi nolens hominē ad mortem queſitum ꝓdere,mentiatur. Octauum,genus mēdacij eſt quod et nulli[l] obeſt,⁊ ad hoc prodeſt vt ab immundicia[m] corporali aliquem tueať. ❡ Non eſt igitur mentiendum in doctrina pietatis: quia magnū ſcelꝰ eſt et primum genus deteſtabilis mendacij. Non eſt igitur mentiendum ſecundo genere,quia nulli facienda iniuria eſt. Non eſt mētiendum tertio genere, quia nulli cum alterīꝰ[n] iniuria eſt conſulendum. Non eſt mentiendum quarto genere propter mendacij libidinē que per ſeipſam vitioſa eſt. Non eſt mētiendū quinto genere,quia nec ipſa veritas placendi[o] cauſa hominibus enuncianda eſt, quanto minus mēdacium: qđ per ſeipſum,quia mendacium eſt,vtiqꝫ turpe eſt. Non eſt mētiendum ſexto genere: neqꝫ enim recte teſtimonij veritas pro cuiuſcunqꝫ temporali commodo ac ſalute corrumpitur: ad ſempiternam[p] vero ſalutem nullus ducendus eſt opitulante mēdacio. Neqꝫ ſeptimo genere mentiēdū eſt,nō enim cuiuſqꝫ cōmoditas aut ſalꝰ tēporalis perficiēde[q] fidei preferēda eſt:nec ſe quiſqꝫ in recte factis[r] noſtris tam male moueri ſentiat,vt fiat etiā animo deterior longeqꝫ a pietate remotior. Nec octauo genere mentiēdum eſt,quia ⁊ in bonis[s] caſtitas anime pudicitie corporis prefertur[t]:⁊ in malis quod ipſi fecimus,eo quod fieri ſinimus,nobis damnabilius[v] eſt. ❡ In his autem octo generibus,tanto quiſqꝫ minus peccat cum mentitur,quanto magis a primo recedit[x]. Quiſqs autem eſſe aliquod genus mēdacij qđ peccatum non ſit,putauerit: decipiet ſemetipſum turpiter,cum honeſtum ſe deceptorem arbitretur aliorum.

a ❡ Religionis. Sicut Ieſum non eſſe paſſum,vel non eſſe natum de virgine.j.q.iiij.§.notandum.

b ❡ Cōditione. Potius enim debet omnia mala pati,ꝙ tali malo conſentire.xxxij.q.v.ita ne.

c ❡ Ut nulli proſit. Ut eſt mendacium detractoris vel falſi teſtis in cauſa criminali.ſimile dicit lex,non eſt ferēdus qui vult obeſſe, et non prodeſſe: vt.ff. de rei vendi. in fundo.

d ❡ Ut obſit. Ut mendaciū teſtis in cauſa pecuniaria.

e ❡ Immundiciam. Tūc eñ magis obeſſet.

f ❡ Mirum mendaciū eſt. quaſi dicat,miruz eſt ꝙ ita vult aliqs mentiri vbi nulla vertitur vtilitas.quidam tamen habēt merū mendacium.

g ❡ Placēdi. Qđ faciūt adulatores ad hoc vt placeāt: vt.xlvj. diſtin. ſunt nōnulli. tñ adulatio quādoqꝫ eſt veniale peccatum: vt xxv.di.§.alˀs ea.

h ❡ His omnibꝰ. q.d.ꝑcedētia quinqꝫ ſunt mortalia:et ſequentia ſunt venialia.

i ❡ Iniuſte. ſecꝰ ſi iuſte: vt ſi fecerit aucte iudicis.

k ❡ Septimum. In hoc differt ſeptimum a ſexto: q2 illud prodeſt ad vitandum periculuz perſone: ſed iſtud ad euitandū periculum damni.

l ❡ Et nulli. Hic diciť ꝙ nulli obeſt, et tñ obeſt ei q̄ mentiť. Et ſic eſt argu. ꝙ ipſa perſona de qua fit ſermo, vel ad quā fit.ſermo nō ⁊ includiť in generali ſermone. Simile.ff.cōmunia predio. quicquid venditor.argu.contra.xxvj.diſt.deinde.⁊.ff.de pig.paulus.§.vl. vbi dicitur ꝙ ſi ſeruus obligauerit oia bona domini ſui,ipſe intelligitur obligari.

m ❡ Ut ab immunditia. Ut ſi volenti cōtrahere cū ſoluta,dicā eam eſſe coniugatam:⁊ ꝓdeſt ei iſtud ad conſeruandam pudicitiam. Et nota ꝙ hec tria mendacia in hoc conueniunt, ꝙ per ea alicui prodeſt mentiens: ſed nulli obeſt. Sed differunt in hoc ꝙ vnum prodeſt ad euadendum damnum rerū: aliud ad euitandū periculū vite: tertium ad pudicitiam conſeruandam.

n ❡ Cum alterius. Sic.xiiij. queſt.v.deniqꝫ.xj.qōe.iij. ſi quis vero. pericu🅛oſa eſt enim talis compenſatio. xiiij. diſt.quod ait. Poteſt tamen ſibi aliquis conſulere cū alterius iniuria: dum tamen non eo propoſito faciat vt alij noceat: ſed tñ vt ſibi proſit: vt.ff.de aqua plu.arcen.l.j. §.deniqꝫ. nec tunc facit iniuriam, cum ſuo iure vtitur: vt ex̄ de elec. cum eccleſia.et ex̄ de ap pel.bone.

o ❡ Placēdi.adulatiōis cauſa. ⁊ eſt ſimile.xxxij.qō.iiij. obijcimur.xcij. diſ. cantantes.

p ❡ Ad ſempiternam. Sed qualiter poteſt aliquis ad eternam ſalutem duci per peccatum? Reſpond. indirecte: vt ſi monachus dicat regulam ſuam eſſe dulcem,et per tale mēdaciū lucretur aliquem chriſto.et eſt ſimile.j.q.ij. ꝙ pro xlv.diſt. de iudeis. et ſic patet ꝙ nullꝰ debet mētiri vt aliꝰ periculum corporꝭ vel rerum euitet. xiiij.diſtin.qđ ait, ⁊ .j.e.faciat.

q ❡ Perficiende. Id eſt ſalutē alterīꝰ nemo dꝫ preferre ꝓprie fidei.

r ❡ Factis.q. di. lꝫ nos ſancimus ꝙ nemo dꝫ mentiri ꝓ vita alterīꝰ: nō ideo aliqs ita crudelis vl' impius ſit ꝙ nō defendat talem facto,licet verbo non poſſit defendere.

ſ ❡ Qr ⁊ in bonis .i.inter bona.

t ❡ Prefertur. vt xxxij.queſt.v.tolerabilius.

v ❡ Dānabilius. electiue poniť: ⁊ eſt ſenſus malū qđ facimus.ſ.mendacium,eſt nobis damnabile.ſed qđ ſinimꝰ fieri homicidiū nobis non eſt damnabile.

x ❡ Recedit. Nō videť hoc verū: q2 minꝰ peccať ſeptimo genere mendacij ꝙ octauo: q2 maiꝰ malū vitať p ſeptimū mēdaciū ꝙ per octauū. Ad hoc dico ꝙ receſſꝰ iſte nō cōſiderať ſm ordinē mēdaciorū, quē hic enumerat: ſꝫ potiꝰ cōſiderať circa qualitatē primi mēdacij. Nā primū mendaciū cōſiſtit in religione: quod maximū eſt. vnde eſt maximum peccatum ſic in hoc mentiri. Quanto ergo magis receditur a religione,tanto eſt minus peccatum. Uel dicas ꝙ tria vltima peccata non differunt inter ſe niſi ſecundum qualitatem facti. et ita non reputat iſta tria mēdacia pro diuerſis. Ioan.

Unde dic ꝙ h̄ appellat religionem fidē articulorū q̄ religamur deo.

merū et tūc exponitur merū.i.ſine aliq̄ vtilitate.

Cōc. l.ij.§.ſi qs a ꝑn cipe.ff. ne q̄d in lo.pu. ⁊ l.ex facto.ff. đ vulg.et pub. Perſona loq̄n tis non includiť in gn̄ali ſermone.

Cōſulere ſibi pōt q̄s cū alterius iniuria.

Mēdacio ducitur q̄s ad eternā ſalutem.

Hꝰ verū intellige vbi nō poſſumꝰ ꝓhibere. alˀs secꝰ vt.xxiij. q.iij. nō inferenda.et.c. vl.ij.q. vij.negligere. ex̄ đ ſe. ex. ꝗte ⁊ li.vj. e.ti.dilecto. vbi eſt expreſſū: ⁊.lxxxiij di.c.j.et ita ſentit h̄ h. q̄ eñ cū pōt malo non obuiat ꝯſentit, cōſentientē ꝓo et facientē par pena conſtrigit. ij.qōe.j. notum. de offic. dele.c.j. Archi.

Item Aug. de verbis apl'i.

Non licet alicui cauſa humilitatis mentiri.

CUm humilitatis[a] cauſa mentiris, ſi non eras peccator anteq̃z mẽtireris, mẽtiendo efficeris qđ euitaras. Ueritas autẽ ipſa in te nõ eſt, niſi ita te dixeris peccatorem vt etiam eſſe cognoſcas: veritas autẽ ipſa eſt, vt quod eſt, dicas: nam quomodo eſt humilitas vbi regnat falſitas[b]?

Item Gregorius.

De eodem.

INcauti ſunt hoĩes qui mendacio ſe illaqueãt.

Item Aug. ſuper Joannem.

Non licet alicui mentiri, vt arrogantia vitetur.

NOn ita caueaẗ arrogãtia, vt veritas relinquaẗ.

Idem in enchiridio.

Non omne mendaciũ eque peccatum eſt.

MIhi autẽ non abſurde videtur omne quidem mẽdacium eſſe peccatum: ſed multum intereſt quo animo, ꝛ de quib⁹ reb⁹[c] quiſq̃z mentiatur. non eñ ita peccat qui conſulendi[d], quomodo ille qui nocẽdi volũtate mẽtitur: nec tantum nocet qui viatorẽ mẽtiendo ĩ aduerſum iter mittit, quãtum is qui viam vite mendacio fallente deprauat.

Item Aug. in lib. de cõflictu vitiorum atq̃z virtutum.

Non eſt aliquo modo quilibet decipiendus.

NEc artificioſo[e] mendacio, nec ſimplici verbo oportet quẽq̃z decipere: quia quomodolibet mẽtitur[f] quis, occidit animam.

Item Aug. in. v. pſalmo.

Pro temporali vita alicui⁹ perfectus mentiri non debet.

NE quis arbitretur perfectum ꝛ ſpiritualẽ hominem pro iſta temporali vita, morte cuius ſua vel alterius non occiditur[g] anima,

CUm humilitatis. ¶ Hec eſt. iiij. pars. q. in qua ꝓbat per. xij. authoritates ſanctorum ꝙ in nullo caſu ſit mentiendũ: tamen qui iocoſe mentiẗ, cũ decipere nõ intẽdit, vel cauſa pietatis, min⁹ peccat. Jo. de ſan.

Caſus. Dicitur hic ꝙ nemo debet cauſa humilitatis mentiri: q꞉ qui peccator non erat, efficiẗ peccator: q꞉ veritas non eſt in eo nec poteſt eſſe in eo humilitas vbi regnat falſitas. ſeq. cap. patet.

iiij. ps

a Cũ humilitatis. ſed nonne bonarum mentiũ eſt ibi recognoſcere culpam vbi culpa non eſt: vt. ſ. diſt. v. ad eius? Reſpõ. in genere poteſt q̃s dicere ſe eſſe peccatorem: q꞉ nemo ſine crimie viuit: vt. xxv diſ. §. criminis. ꝛ recognoſcendo in ſe culpã eſſe, nõ peccat: dummodo hoc credat verum eſſe quod dicit. xl. diſt. ante omnia. et. ij. queſti. vij. q̃z q̃z. ſed ſpecialiter dicendo aliquod peccatum de ſe cuius contrarium eſt verũ: mortaliter peccat. Sed obijcitur de ſacerdote qui omnia crimina ſpecialiter de ſe confitetur. Sed dic ꝙ illud facit in perſona eccleſie. nullum enim vitium eſt quod non reperiatur in aliquo membro eccleſie. vel dic vt dicit Auguſt. ꝙ in vno peccato multa peccata poſſunt notari. cuz enim quis peccat mortaliter, committit homicidium, occidendo animam ſuam: cõittit furtum, quia ſe ſubtrahit deo. adulterium, quia recedit a deo, et fornicatur cum diabolo. periurium, quia fidez promiſſam in baptiſmo, non ſeruat. Et dicit ꝙ in omnibus vitijs in quibus miſer homo peccare poteſt ꝛc. ibi comprehenduntur genera ſingulorum, non ſingula generum. tres enim ſunt modi peccandi. ſcilicet delectatione, conſenſu, et opere. j. de pe. diſtin. ij. ſicut.

Pctõꝛẽ ſe dicẽs vtrum peccet.

Pctm̃ vnũ cõmittẽs multa ꝯmittit.

b Falſitas. quia duo contraria non poſſunt eſſe in vno ſubiecto: vt. xxxij. q. j. cum renunciatur.

MIhi autẽ. ¶ Caſus. Dicitur hic ꝙ quis peccat mentiẽdo quolibet genere mendacij: minus tamen peccat qui cauſa conſulendi mentitur, q̃z qui cauſa nocendi. Et ſimiliter min⁹ peccat qui viatorem in aduerſum iter tranſmittit, q̃z qui viam vite per mendacium deprauat. Seq. ca. planum eſt.

c Reb⁹ maius eñ eſt mentiri de deo, q̃z de hoĩe.

d Qui cõſulendi. ratione conſilij nemo peccat vel obligatur, dummodo non ſit fraudulentum: vt. ff. de regu. iur. conſilij. ꝛ vbi alias non erat facturus ille cui conſulitur: vt. ff. mandati. ſi remunerandi. §. ſi tibi mandauero. quandoq̃z tamen tenetur plus conſulens q̃z faciens: vt. lxxxvj. diſtin. tanta.

Cõſiliũ neminẽ obligat.

e NEc artificioſo. Ut ſi hec modo dicat, iſte equus neſcit ſcandere arborem: intendẽs ꝙ neſciat ire ſuper pontẽ. † ꝛ vbicũq̃z aliquis obſcurẽ vel ambigue loquitur: vt. ff. de iure fiſc. ita fidei.

† Ut. ff. de pac. l. veteri bus.

f Mentitur. vt ledat aliquẽ. ſecus ſi iocoſe mentiaẗ: vt. j. c. proxi. Quid ergo dicis de abrahã? nonne mentitus eſt, cum aliud gereret in animo, vt. j. eo. §. abrahã? Itẽ quid de paulo qui dixit. Neſciui q꞉ princeps eſſet, cum ſciret? vt. xxiij. qõe. j. paratus. Item quid de mendacio Jehu q̃ aliud in animo gerebat: vt infra. e. vtilem? Ad hoc dicendum eſt ꝙ abraham myſtico intellectu verũ dixit, oſtendens patrem ꝛ filiũ in fine temporũ reuerſurum ad iudeos cum omnes reuertentur ad ipſum. Paul⁹ per illa verba predixit deſtructionem regni iudeorum futurã veniẽte chriſto. Item Jehu non fuit mẽtitus, ſed ironice locutus eſt. Uel dic ꝙ inſpiratione diuina hoc dixerunt: vt extra de diuor. gaudemus.

Abrahã paulus ꝛ iehu an fuerint mendacij experteſ.

NE quis. ¶ Caſus. Hoc cã. diuiditur in tres partes. In prima parte loquiẗ de perfecto qui firmum ꝓpoſitũ hz de nõ mentiẽdo: hic mortaliter delinquit ſi pro alio mentiaẗ. ꝛ ideo ſi nõ vult verũ dicere, taceat: ne dicẽdo veritatẽ proximũ ledat. In ſc̃da parte ponit duo genera mendacioꝝ. vnum qđ fit cauſa ioci, ꝛ aliud quod fit cauſa cõſultationis: in quib⁹ ſi imperfect⁹ mentiẗ vel forte etiã perfectus, venialiter delinquit. In tertia parte dicitur ꝙ non debet mendax reputari qui gladium ſibi cõmodatum promiſit alicui ſe redditurũ quando petierit, et poſtea non reddet ei ſi petierit cũ factus fuerit furioſus, ne ſeuiẗ alium interimat. Sc̃da pars incipit ibi: Duo vero. Tertia ibi: Illud vero.

g Nõ occidiẗ. videẗ ergo ꝙ perfect⁹ homo ‡ mortaliter peccat mentiẽdo ꝓ vita alterius. et ſic erit deterioris conditionis perfectus q̃z imperfectus. Ad qđ notãdum ꝙ triplex eſt genus mendacij. Malignitatis qđ fit cauſa decipiendi: et illud omnibus eſt mortale peccatum. Jocoſitatis, vbi nemo lediẗ. et illud nulli eſt mortale pctm̃. Benignitatis ſiue pietatis, qđ fit ꝓ ſalute alicuius ꝛ de illo dr̃ ꝙ ſit mortale perfectis, veniale imperfectis. Sz quare nõ eſt mortale poti⁹ illud pctm̃ qđ fit ioco, ꝛ per quod nulli ꝓſunt, q̃z illud per qđ ꝓſunt alicui? Rñdeo ꝙ illud

‡ Nota ꝙ multiplex ẽ pfectio ſcz pfectio ſufficiẽtie ordinis ꝑlationis: religionis alie q̃dam ſicut diſtingũt theologi. fm ro.

Mẽdaciuz eſt triplex nec eſt ſemper mortale.

non ſit ex animo, ſed iſtud ſic. et per illud intendit deci-
pere, per iſtud non. Et intelligas hic perfectum ſolum
illum qui ex toto renunciauit omnibus pompis ſeculi:
qui ſi decederet, ſtatim ſaluaretur. Sed cum nullus de-
beat peccare venialiter ad hoc vt alter liberetur a mor-
te: vt. §. ea. primũ.
qualiter ꝗ. reſpon-
debit ille a q̃ que-
ritur ab hoſte, eſt
talis in hac domo?
ſi tacet, preſumit
eum eſſe in domo.
ſi autẽ fatet, reus
erit homicidij. Re-
ſpondeo. tacere po
teſt: ꝛ licet alter p̃-
ſumat malũ ex ta-
citurnitate, hoc ei
nõ imputatur. ab-
ſit enim vt ea que
bona et licita faci-
mus ꝛc. vt. xxiij. q.
v. de occidẽdis. vel
per equiuocationẽ
caute deludat in-
terrogãtem, dicen
do: nõ eſt hic, id eſt
non comedit hic: ſi
cut Abrahã fecit
.j. ea. queritur. ho-
ſtem em̃ caute poſ
ſumus deludere.
xliij. diſtin. in man-
datis. non obſtat.
xj. qõ. iij. quiſquis
metu. vbi dr q ve-
ritatem occultare
idem eſt qd dicere
falſum: ſȝ illd verũ
eſt i teſte q̃ aſſum-
pſit officium teſtifi
candi. Item nõ ob-
ſtat. xxv. q. ij. p̃ſcri
ptiõe. quia obtinet
circa iudicia.
a ¶ Nonnullam.
quia facit vt conſu
lat proximo.
b ¶ Duplex. §. xj.
q. iij. anteceſſor.
c ¶ Furẽs. ergo
ſemper ſubintelli-
gitur hec conditio,
ſi res i eodẽ ſtatu
manſerit: vt. ff. de
ſolu. cũ q̃s. in prin.
ex̃ de iureiur. quẽ-
admodum. Et eſt
hic argu. q per no
uum caſum, nouũ
dak auxiliũ: vt ex̃
de offic. deleg. inſi-
nuante. ff. de inter
rog. act. de etate. Item argu. eſt hic q verba generalia
nõ extẽdunk ad ea de qbꝰ nõ eſt dictũ vel cogitatũ: vt. §.
e. beatus. xj. q. iij. anteceſſor. ꝛ. ff. de tranſact. cũ aqliana,
et ex̃ de deci. ex multiplici. ꝛ ex̃ de reſti. ſpo. audita ꝛc.

debere mentiri: quoniã aliud
eſt mentiri, aliud eſt verum oc
cultare. ſiquidem aliud eſt fal
ſum dicere, aliud verũ tacere:
vt ſi q̇s forte nõ velit ad iſtã vi
ſibilem mortẽ hoiem pdere,
paratus eſſe debet verum oc-
cultare, non falſum dicere: vt
neqȝ mentiak: nec occidat ani
mam ſuã p corpore alterius.
¶ Duo vero ſunt genera mẽ
dacioꝝ in quibus non eſt ma-
gna culpa: ſed tamen nõ ſunt
ſine culpa: cum aut iocamur,
aut proximo conſulendo men
timur. Illud autem primum
in iocando, ideo non eſt perni
cioſum quia non fallit. nouit
em̃ ille cui dicik: cauſa iocandi
fuiſſe dictum. ſcdm autẽ ideo
minus eſt quia retinet nõnul-
lam[a] beneuolẽtiam. Illud ve
ro qd non habet duplex[b] cor,
nec mendaciũ quidẽ dicendũ
eſt. Vbi grã. tanqȝ ſi cui gladiꝰ
cõmẽdetur: ꝛ pmittat ſe red-
diturum cũ ille q̇ cõmendaue
rit popoſcerit: ſi forte gladiuȝ
ſuum repetat furẽs[c]: manife-
ſtum eſt nõ eſſe reddendum:
ne vel ſe occidat vel alium: do
nec ei ſanitas reſtituatur. hic
ideo non habet duplex cor: qꝛ
ille cui commendatus eſt gla-
dius, cum promittebat ſe red-
diturum poſcenti: non cogita
bat furentem poſſe repetere.
manifeſtũ eſt non eſſe culpan
dum. Aliquando verum tace
re, falſum autẽ dicere, non in-
uenitur ſanctis conceſſum.
Idem in libro de mendacio.
¶ Noſtro peccato alterius ſa
luti conſulere non debemus.

Faciat homo etiam p
temporali ſalute hoim
qd pot[d]: cũ aũt ad hoc ven-
tũ fuerit: vt tali ſaluti niſi pec-
cando cõſulere nõ poſſit: iam
ſe exiſtimet non habere q̇d fa
ciat: quoniã id reliquum[e] eſſe
proſpexerit qd recte faciat.
Itẽ Iſidorus in ſynonymis
¶ De eodem.
Omne genꝰ mẽdacij ſũ-
mopere fuge: nec caſu
nec ſtudio loq̃ris falſum: nec
vt p̃ſtes[f], mẽtiri ſtudeas: nec
qualibet fallacia vitã alicuius
defendas. caue mẽdacium in
oibus. Itẽ Aug. De eodem.
Si quis ad te confuge-
rit, qui de mẽdacio tuo
poſſit a morte liberari: non es
mẽtiturus. Os em̃ qd menti-
tur occidit aiam. cũ ergo men
tiendo vita eterna amittitur,
nunqȝ pro cuiuſqȝ vita tempo
rali mentiendum eſt.
Item Auguſt. in lib. queſtio-
num Geneſis. cap. xlv.
¶ Non reputantur mẽdacia
cum ea que nõ ſunt, ioco dnr.
Quod aũt ait fratribus
ſuis Ioſeph. Neſcie-
batis qꝛ nõ eſt in augurio ho-
mo qualis ego? De hoc augu
rio etiam mãdauit eis dicen-
dum per hoiem: q̇d ſibi velit,
queri ſolet. At qꝛ nõ ſerio, ſed
ioco dictuȝ eſt, vt exitus[g] do-
cuit: non eſt habẽdum mẽda-
cium. mendacia em̃ a menda-
cibus ſerio aguntur, nõ ioco.
Cũ autẽ que nõ ſunt tãqȝ ſint
ioco dicunk, non deputantur
mẽdacia. Sed in veteri teſta
mento multa permittebãtur

Faciat. ¶ Caſus. Dicitur hic q quilibet debet de-
fendere ſalutem hominum corporalem, dummo-
do hoc faciat ſine mendacio vel peccato: quia tunc id ſo-
lũ reſtat ſibi q recte faciat, id eſt ſine peccato. Reliquũ,
id eſt relictum ſibi reſtare licite faciendum.
d ¶ Quod poteſt.
Ex hoc cap. habes
q ſolum illud dici-
mur poſſe facere
quod iuſte facere
poſſumꝰ. qñqȝ hec
dictio poſſe, ſimul
denotat potẽtiam
iuris vel facti: vt
extra de reſcrip. ſci
ſcitatus. quãdoqȝ
potentiã facti tan-
tum: vt. viij. qõe. j.
moyſes. qñqȝ re-
fert ad honeſtateȝ
de peni. diſ. ij. cha-
ritas. ff. de cõdi. in-
ſtitu. filiꝰ. qñqȝ ad
commoditatem. ff.
de verbo. ſigni. ne-
pos proculo.
e ¶ Id reliquum
eſſe. id eſt ſolum ſi
bi eſſe relictum.
Omne genus.
¶ Caſus. Di
citur hic q non de-
bet aliquis aliquo
gñe mendacij men
tiri: nec per mẽda-
cium vitam alicu-
ius defendere.
f ¶ Ut preſtes. i.
vt proſis. Io.
Quod autem
¶ Caſꝰ. Que
ſitum fuit ab Au-
gu. an mendacium
qd iocoſe dicik, ſit
habendũ pro men
dacio. Et reſpond.
q non: quia non ſe
rio vt alium fallat
dr, ſed ioco: et pro-
bat exẽplo Ioſeph
qui iocoſe fratribꝰ
ſuis mentitus eſt:
non vt eos fallat.
Per hominẽ, id eſt
diſpenſatorẽ ſuũ q̇
inſecutus fuit eos
ꝛ reduxit eos. Exi
tus, id eſt finis.
g ¶ Ut exitꝰ. Ar-
gu. q per cõſequẽ
tia probantur pre-
cedẽtia: vt. xxxiiij.
q. j. ca. j. et. j. q. j. cõ-
ſtat. ff. de actio. et obliga. obligationum.
¶ Sed in veteri teſtamẽto. ¶ Caſus. Supra in proximo
capi. dictum eſt q iocoſum mendacium non eſt haben-
dum pro mẽdacio. Nũc vero dicit q hoc obtinuit in ve-

Alia exẽpla plura habes .j. e. §. abrahã vſqȝ ad finẽ qõ nis ſm Ray.

Ex iſto tex. iferk q actꝰ reſoluik i potentiã. con cor. tex. in. l. iij. §. ſi. q̃s ff. d ſtatu. ꝛ. l. j. ff. de lega. ij.

Conſueuit dici q q̃tuor modis dr aliq̇d poſſe fieri ſcilȝ facultate nature iuris pmiſſiõe vite merito offi cij debito d hoc no. Innocẽ. ex̃ de conceſ. preben. accedẽs.

teri teſtamento, vbi multa permittebãtur: que hodie facere non licet. et hoc probat per ſeq. cap.

Sj quis per vetus. ¶ Caſus. Quidam dicebãt licere ſibi mentiri ad inſtar holm veteris teſtamenti. Aug. vero cõtra eos oſtẽdit q̃ ſi eorum exemplis ſuum volunt tueri mendacium, pari ratione debent dicere ſibi licere aliena bona rapere, et proprias vlciſci iniurias ſicut tũc temporis conſtabat eſſe permiſſum. que ſi quis hodie faciat, penam patietur a dño: qui prohibuit talia. Poſtpoſita vmbra ſignificationis, id eſt poſtpoſitis legalibus et ceremonialib9 Chriſtum & iuſtitiã noui teſtamẽti ſignificantibus.

a ¶ Raptũ. rapinam cõmiſerunt filij iſrael. xxiiij. qõ. v. dixit. Et eſt hic argu. q̃ vno prohibito prohibita ſunt omnia ſimilia: vt. ẽ. diſtinct. iiij. deniq̃ in fi. et extra de cõſti. tranſlato.

b ¶ Iniurie. tunc licuit propria authoritate vlciſci iniurias: † vt. xxiij. qõ. iiij. cum in lege. et. q. v. ſi audieris. hodie non licet: vt xxiij. qõe. iiij. inter. et. q. v. de occidendis.

c ¶ Inſequitur. cũ dicit: Mihi vindictam, et ego retribuam. & cum dixit: Si quis percuſſerit te in vna maxilla, prebe ei & aliam. xxiij. q. j. in princ. Joan.

† hoc dictum ſane intellige: nã tunc bñ peccabant, ſi h9 faciebant pter authoritatẽ iudicis. & ſz hoc intellige hoc dictuz G. nã eius authoritate poterant hoc infacere: ſz nõ faciebãt, nõ ideo puniebãt a iudice ſine lege: vt h dr ſm h.

quorum exẽplis hodie vti nõ licet. Unde Gregorius.

Veterum exemplo mentiri non licet.

Sj quis per vetus teſtamẽtum vult ſuum tueri mendacium, quia minus illic quibuſdam fortaſſe nocuerit: dicat, neceſſe eſt rerũ alienarum raptum[a], retributionẽ iniurie[b], q̃ infirmis illic conceſſa ſunt, ſibi nocere non poſſe: q̃ oĩa cũctis liquet q̃tra aiaduerſione veritas inſequitur[c]: que nobis iam ſignificationis ſue vmbra poſtpoſita, in vera carne declaratur. Idem.

Obſtetrices de pietate remunerate, de mendacio ſunt punite.

Sj q̃libet culpa ſequenti ſolet pia operatione purgari: quãto magis hec facile abſtergitur quã mater boni operis pietas ipſa comitatur: Nõnulli vero ex obſtetricum fallacia conãtur aſſerere hoc mendacij genus non eſſe pctm̃: maxime qr de illis mentientibus ſcriptũ eſt q̃ edificauit eis dñs domos. in qua magis recõpenſatione cognoſcit̃ quid mẽdacij culpa mereat̃[d]. nam benignitatis earum merces[e] que eis in eterna[f] potuit[g] vita retribui, premiſſa culpa mendacij in terrenam eſt recompenſationem declinata.

Abraham quoq̃ loquens ad pueros ſuos, ait: Sedete hic cum aſino: ego et puer illuc vſq̃ pertranſibimus: et cum adorauerimus, reuertemur ad vos. licet aliud ſe facturum deliberaret: tamẽ excuſat̃ a mendacio. Unde Ambroſius in lib. de patriarchis.

Prophetauit Abrahã quod ignorabat. ipſe ſolus diſponebat redire immolato filio: ſed dominus per os eius locutus eſt quod parabat[h]. captioſe[i] autem loquebatur cum ſeruulis: ne cognito negocio aut impediret eum aliquis, aut gemitu obſtreperet aut fletu.

Quandoq̃ aliquid iubendo ſignificamus velle fieri, quod tamen fieri nolumus: ſed experimentum obedientie querimus: ſicut Abraham a deo tentatus legitur, cum iuſſus eſt immolare filium: quem dominus nolebat ab eo occidi. Unde in eodem libro idem Ambroſius.

Sj quelibet. ¶ Caſus. Quidam dicebant q̃ ſi quis mentitur pro vita alicuius, non eſt peccatum: immo bonum eſt et meritorium. & hoc probat exemplo obſtetricum: quibus mentientibus pro vita iudeorum, dominus eis domos edificauit. Sed Auguſtinus q̃tra eos oſtẽdit q̃ pro vita alicuius mentiri peccatum eſt: tamen ſi alia peccata per penitentiam ſequentem deleantur, hoc multo facilius deletur: nec ille obſtetrices propter mendacium meruerũt: immo demeruerũt: qr quod potuit in eterna vita eis retribui, eſt in terrenam recõpenſationem declinatum.

Penã & p̃mium cõſeqt̃ quis ex eodẽ facto.

d ¶ Mereatur. id eſt demereatur.

e ¶ Merces. Argu. aliquem conſequi penam et premium ex eodẽ facto: ſicut miles qui mittitur cauſa ignominie, liberatur a ſacramento, et eſt contra. id. ff. de neg. geſt. ſiue. & xvj. q. j. legi.

f ¶ Eterna. Uides ergo q̃ ſi aliquis proſperitatem habet in hac vita, per hoc aufertur ei ſpes eterne vite: vt de pe. diſt. iij. quid ergo turbamur. Item ex iſto loco videtur q̃ iſte mulieres que mentite fuerunt pro ſalute alterius peccauerunt mortaliter: qr pro veniali peccato nullus priuat̃ eterna ſalute. Aug. tamẽ dicit eas venialiter peccaſſe. Sed vt patet in gloſa Greg. ſuper Exo. vnde ſumptuz eſt illud ca. iſte mulieres bis fuerũt mẽtite. Primo promiſerunt Pharaoni q̃ omnes maſculos interficerent: ſed tunc habebant in propoſito q̃ non interficerẽt. illũ peccatum fuit veniale: q̃a fuit pro vita illorũ cõſeruanda. et de illo loquitur Aug. Poſtea vero pueris reſeruatis cũ redarguerẽtur a Pharaone, ſecũdo ſunt mẽtite, cuz dicebant Hebreorum mulieres habere ſcientiam obſtetricandi &c. & tũc non fuerũt mẽtite pro vita puerorũ qr illi iam ſeruati erãt, ſed pro propria vita ne interficerẽtur: et hoc mendacium fuit mortale: propter hoc damnate fuerunt. Quidam tamen dicunt q̃ licet propter veniale peccatũ non damnetur aliq̃s, tamen ĩpedire poteſt aliquem ne ſaluetur. Sed hoc non credo, cum veniale peccatũ non tollat gratiam nec eam impedit: etiam ſi omnia venialia peccata aliquis commiſiſſet.

Proſperitas in hoc ſeclo eſt periculoſa.

Mulieres que pharaoni promiſerunt oẽs maſculos interficere, bis ſũt mẽtite. Geñ. xxij. a.

v. ps.

g ¶ Potuit. ſi habuiſſet charitatem.

¶ Abraham. ¶ Caſus. Non ſolũ Joſeph fuit a mendacio excuſatus in veteri teſtamento: ſed etiam Abraham qui mentitus fuit pueris ſuis cum aliud diceret et aliud ſe facturum deliberaret. & ad hoc inducit ſeq. cap.

¶ Prophetauit. ¶ Caſus. Abraham cũ dixiſſet ſe cũ filio rediturũ, et propoſitum haberet ipſum immolãdi deo captioſe loquebat̃: ne aliq̃s ſeruorum ipſum ĩpediret. dñs tñ per os eius prophetauit id qđ ipſe non cogitauit.

h ¶ Parabat. dominus.

i ¶ Captioſe. id eſt caute.

¶ Quandoq̃. ¶ Caſus. Hec eſt. v. pars. q. in qua dicit̃ q̃ poſſunt q̃nq̃ diſſimulare boni viri, et non peccant: quedam etiam dicunt prophetando. Jo. de fan.

¶ Caſus. Docet Gra. hic q̃ quandoq̃ ſignificamus id

Non eñi volebat[a] deus a patre immolari filiũ ſuũ: nec impleri hoc minus volebat, q̇ ouē pro filio immolandam obtulit: ſed tentabat affectum patris ſi dei precepta preferret filio. et j. Non inijcias (inquit) manum in puerũ, neq̃ facias illi q̇cq̃. Affectũ tuum inquiſiui, nõ factum exegi. Tentaui mentem tuam, ſi etiam filio dilectiſſimo non parceres ꝓpter me. Non aufero quod ipſe donaui, nec heredem inuideo quem largitus ſum non habenti.

Item Hierony.

Simulatio vtilis eſt, ꝛ in tēpore aſſumenda.

Utilem[b] ſimulationem et in tēpore aſſumēdã Jehu regis Iſrael nos doceat exemplũ: qui cũ non potuiſſet interficere ſacerdotes Baal, niſi finxiſſet ſe idolum velle colere, dicens: Cõgregate mihi omnes ſacerdotes Baal rex Achab ſeruiuit ei in paucis, ego ſeruiam ei in multis. Et Dauid quando mutauit faciem ſuam coram Abimelech: ꝛ dimiſit eũ, ꝛ abijt. Nec mirũ q̃uis iuſtos homines tamē aliqua ſimulare pro tempore ob ſuam et aliorũ ſalutem: cum et ipſe domin⁹ noſter non habēs peccatũ nec carnē peccati, ſimulationem[c] peccatricis carnis aſſumpſerit: vt condēnans in carne peccatũ, nos in ſe faceret iuſtitiã dei. Ecce que mēdacia ſint venialia, ꝛ q̃ damnabilia. Sed queritur quare dicat Aug. non eſſe mentiēdum pro tēporali vita alicuius: cum Abrahã deſcendens in Egyptum rogauerit Saram vt ſororem eius ſe eſſe mentiretur, dicens: Noui quidem ꝙ pulchra ſis mulier: ꝛ ꝙ cum viderint te Egyptij, dicturi ſunt: vxor illius eſt, et interficient me, ſeruabũtq̃ te. dic ergo (obſecro te) ꝙ ſoror mea ſis, vt bene ſit mihi ꝓpter te, ꝛ viuat anima mea ob gratiam tui. Sed Abrahã non mendacium dici, ſed verum taceri voluit.

Unde idem Auguſtinus ait in queſtio. Gene.

Quomodo Abraham excuſatur a mēdacio, quia Saram ſororem ſuam eſſe dixit.

Queritur cur patriarcha mentiri[d] voluit, vt diceret Saram ſororem[e] ſuam et non potius deo commiſit: qui ſi vellet eius pudicitiam apud Pharaonem[f] ſeruare poſſet. Sed veritatem voluit celari, non mēdacium dici: ſoror enim dicitur, quia filia fratris erat. Et in hoc oſtenditur ꝙ nemo debet tentare deum ſuum dum habet quid rationabili conſilio faciat[g]. fecit quod potuit: quod non potuit, deo commiſit, in quem ſperauit: nec eum fides aut ſpes fefellit. ſi autem interrogatus vxorem illã ſuam indicaret: duas res deo committeret, et vitam ſuam, ꝛ vxoris pudicitiam.

fieri ꝙ fieri nolumus: ſed hoc facimus ad experimentuz obedientie: ſicut deus tentauit Abraham vt eius obediētiam experiretur, hoc probat per ſequentia.

Non eñi. ¶ Caſus. Legitur in Geneſi ꝙ dñs precepit Abrahe vt filium ſuum Iſaac ſibi immolaret: qd cũ facere vellet, prohibuit eum dñs: ꝛ ouem pro filio obtulit immolandã: qꝛ dñs non ideo precepit Abrahe filium ſuuz immolare, eo ꝙ vellet ita fieri: ſz vt eius obedientiã tantummodo experiretur.

a Volebat. Sz nunquid voluntas Abrahe fuit cõtraria voluntati dei? Non: ſed ipſa voliſta fuerũt cõtraria. Abraham eñi volebat interficere, et de⁹ hoc ipſum noluit, ſcz ipſũ Abraham velle interficere: ꝛ ſic eadem fuit voluntas.

iiij.re. x.d. Utile. ¶ Caſus. Oſtendit Hie. ꝙ multotiens ſimulatio vtilis eſt, et ꝙ homo debet ſimulari id quod non eſt, nec fieri cupit. Et hoc probat tribus exemplis: ſcilicet Jehu regis Iſrael, et Dauid, et Chriſti qui ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſit. (j.Re. xxj.d.)

Dol⁹ in hoſtem bon⁹ ē. b Utilem. Arg. ꝙ dolus contra hoſtem bonus eſt. vt xxiij. qõe. ij. dñs. ꝛ. xliij. diſt. in mandatis. ꝛ. ff. d ca. ꝛ poſtli. reuer. nihil intereſt. C. de comer. et merca. l. ij. ꝛ. xiiij. q. v. dixit. ꝛ de ꝯſecra. diſtinct. ij. dixit dominus. Sicut econuerſo quedam diſſimulare poſſum⁹ ff. de noua. doli. in fine. Argumen. contra. xxiij. q. j. noli. dolus vero vel ſimulatio ad fallendum, ſemper malus eſt: vt. xxvij. diſtinc. quod interrogaſti. ꝛ. xij. q. j. certe. C. de lati. liber. tol. l. j. §. ſed et qui pileati.

Diabol⁹ a chriſto fuit decept⁹. c Simulationem. Ut falleret diabolum. Dicit enim Augu. Si diabolus eum filium dei ſciuiſſet, nunq̃ eum a iudeis crucifigi paſſus fuiſſet.

Ecce. ¶ Caſus. Dicit Gratianus ex ſupradictis patere que mendacia ſint venialia, ꝛ que mortalia: poſtea facit quandam queſtionem, quare. ſ. Abraham cum deſcenderet in Egyptum cum vxore, rogauit eam vt ſororem ſuam ſe eſſe mentiretur: ne ſi diceret ſe vxorem illius interficeretur propter eam: cum dictum ſit. s. ca. ne quis arbitret. non eſſe mentiēdum ꝓ temporali vita alicui⁹. poſtea ſoluit hanc obiectionē dicens ꝙ Abraham noluit mendacium dici: ſed verum taceri voluit: quia de eodē ſanguine nata, vere ſoror dicebatur. Gen. xxj.c.

Querit. ¶ Caſus. Queſitum fuit ab Augu. cur Abraham patriarcha mētiri voluit Saram vt ſe ſororem ſuam diceret, ꝛ nõ poti⁹ commiſit ipſaz deo? Et reſpõdet ꝙ noluit mendaciũ dici: ſed veritatez occultari voluit. ſoror enim ſua erat: quia filia erat fratris. ꝛ ꝙ nõ commiſit eam deo tantũ, dedit nobis exempluz vt q̃diu poſſum⁹ rationabiliter pericula euitare, deum tētare nõ debemus.

d Mentiri. ecce dt Aug. ipſum mētitũ: ꝛ tñ poſtea dt ipſum nõ mētitũ. ꝛ hoc eſt notandũ circa reſcripta vel circa iudicia: an q̄rendo vel narrãdo vel definiendo aliquid dicat: vt. iij. qõ. vj. hec quippe. ꝛ ſic eſt hic argu. ꝙ interrogãs nõ cõfitet ar. ꝯ xxx. q. j. deo.

e Sororē. h ptz ꝙ nõ quilibet ſcõs gradus fuit in lege ꝓhibit⁹. ex. de conuer. in fi. interrogaſti. in parte deciſa. Item ptz hic ꝙ licite per equiuocationem poſſumus hoſtem deludere: vt no. s. ne quis. ꝛ. j. §. proxi.

f Apud Pharaonem. contra. xxxij. qõ. iiij. nemo. vbi dicit de Abimelech. ibi ſol. nam ambo in ipſum Abrahã deliquerunt. de peni. diſtin. j. §. ex his. alias eſt. §. deniq̃. verſi. reges quoq̃. Lau.

g Faciat. Non ob. de conſecra. diſtinct. j. omnis chriſtianus, vt ibi ſoluitur. ſic. xxiij. q. vlti. ſi nulla.

Ite opponitur φ Jacob mētiendo, et ſibi profuit, et alij nocuit: nec tamen reprehēditur, ſed cōmendatur. Sed Jacob dicendo ſe eſſe Eſau primogenitum, non eſt mētitus. † non enim dixit ſe eſſe primogenitū naſcendo, ſed ius primogeniture illo vēdente rite adeūdo, ſic ⁊ Chriſtꝰ Joannē dixit eſſe Heliā: non perſona, ſed imitatione virtutis. Erat ergo Jacob Eſau non naſcendo (vt diximus) ſed emptione primogeniture: de non primogenito in primogenitū tranſeūdo, ſicut ⁊ ipſe Eſau primogenita vēdendo, de primogenito non primogenitus fieri meruit.

¶ Sic et Judei cū eſſent filij Abrahe carne, q2 nō fuerūt filij eiꝰ imitatione, nō deputantur inter filios Abrahe, ſed dicuntur filij diaboli: cuius filij ſunt nō naſcēdo, ſed imitādo [a]. vnde a dño audire meruerūt: Si filij Abrahe eſtis, opera Abrahe facite. nūc autē queritis me interficere, hominē q̄ veritatē locutus ſum vobis. hoc Abrahā nō fecit. vos ex patre diabolo eſtis, et deſideria patris veſtri facere vultis. ¶ Ecōtra gentiles cū ſm̄ originē carnis ab Abrahā eſſent alieni, tamen imitatione fidei ⁊ iuſtitie ſucceſſerunt in filios Abrahe. Unde ab apl̄o dr̄ eiſdē: Si autem Chriſti, ergo Abrahe ſemen eſtis. ¶ Hincidē apoſtolus ſcribēs Romanis ait: O tu Judee ſi circūcidaris, nec legē eius obſerues, circunciſio tua preputiū [b] facta eſt: quomodo et preputium ſi iuſtitias legis cuſtodiat, in circunciſionē reputabitur [c]. Preferk ergo (vt ex premiſſis colligitur) imitatio operis origini carnis. veraciter ergo nō mēdaciter Jacob ſe dixit Eſau eſſe: nec mentiendo, ſed verum dicendo ſibi profuit: alteri vero non nocuit [b]: quia benedictionem ſibi debitam accepit, non alienam ſurripuit. ¶ Epiſcopus vero iſte de quo agitur, et ſi falſum iurauit: tamen quia (vt ſupra dictum eſt) ream linguam nō facit niſi rea mens [c]: nequaq̄ reus periurij habetur. Probatur hoc etiam exēplo Saulis: qui cum eſſet in caſtris pugnaturus cōtra Philiſteos, iurauit ſe interfecturum quicunq̄ ante ſolis occaſum comederet. Jonathas autē filius eius non audito [f] regis iuramento, cum pugnando magnam hoſtium ſtragem [g] dediſſet, et ſalutem feciſſet in iſrael: fame laborans [h] vidit fauum mellis: quem regia virga quam geſtabat in manibꝰ, accepit, ⁊ comedit: ſtatimq̄ oculi quos fere fames clauſerat, aperti ſunt: et facies eius exhilarata eſt. quo comperto Saul voluit eū dare neci: ſed precibus et pia populi ſupplicatione placatus, mortis reuocauit ſententiā, ne interficerek ille per quē ſalus data erat in Jſrael ⁊ quo pugnāte, de manibꝰ hoſtiū populus ille liberatus fuerat. Ecce Saul falſum iurauit, quia quod iurando ſe facturū decreuit, precibus populi prouocatus non fecit. nec tamen periurij reus arguitur: quia quātum [i] in ipſo fuit, quod iurauit impleuit, dū ſentētiam mortis in filium dedit: quam non carnali affectu, ſed populi ſupplicatione reuocauit.

¶ Queſt. iij.

Cum ergo (vt ratione ⁊ exemplo monſtratū ē) epſ reꝰ piurij nō eſſet, cōſueta

¶ Item opponitur ¶ Caſus. Jſte. §. diuiditur in duas partes. Jn prima probat adhuc φ homo poteſt mentiri vt ſibi proſit etiam alteri nocendo. Qd̄ pbat exemplo Jacob, qui mentitus eſt ſe eſſe eſau patri benedicenti: et hoc modo ſibi abſtulit ius primogeniture. Sed hanc obiectionem ſoluit Gratia. dicens Jacob non eſſe mentitum. non enim ſe dixit eſſe eſau natiuitate, ſed adiectione vel imitatione: quia ex quo eſau ſibi vendiderat ius primogeniture, rite eum imitari poterat, et ius illud adire qd̄ emerat, et hanc ſolutionem pbat quatuor exēplis. ſ. Joānis quē Chriſtus dixit eſſe heliā virtutis imitatione: et iudeorū et gentilium et romanorum. Jn ſecūda dicitur φ q̄uis epiſcopus de quo agitur in themate, iurauerit falſū qd̄ putabat eſſe verū, nō tamē reus periurij iudicak: qd̄ pbat exēplo ſaulis, qui pugnaturꝰ cōtra philiſteos iurauit ſe interfecturū quicunq̄ comederet ante ſolis occaſum. contra quod iuramētum Jonathas filius ſuus fauum mellis comedit: propter quod pater eum cōdemnauit ad mortem: ſed ad preces populi hāc ſententiaꝫ reuocauit: nec tamen ppter hoc reꝰ periurij iudicatur. Scd̄a pars incipit ibi: Ep̄s vero. Primū exemplum prime partis eſt ibi: Sic et chriſtꝰ ioannem. Scd̄ꝫ ibi. Sic et iudei. Tertium ibi: Econtra gentiles. Quartum ibi: Hinc idem apl̄s.

Gen. xxij. d. Gen. xxv. d. Mat. xj. b. † Adde Alexā. d. ymo. in. l. q̄ iurato. circa fi. ff. q̄ ſatiſd. cogā. et tex. i. l. q̄ iuraſſet in p̄n. ff. de iureiu. ⁊ ſingulariter Bal. in. l. obſeruare. §. pſiciſci. i. ij vel. iij. col. ff. d̄ of. pco. Joan. viij. e. j. cor. iiij. c. Rom. ij. d.

a ¶ Sed imitando. et ita quandoq̄ aliquis ſumit potius appellationem ab accidēti q̄ a natura: vt. ff. de origi. iu. l. ij. in princ. ⁊ j. q. j. cito.

b ¶ Preputiū facta eſt. i. circūciſus es in p̄putio, ⁊ non in corde: cū tamen dixerit legiſlator: circuncidite vos, et amputate preputia cordis veſtri.

c ¶ Reputabik. i. gentilis reputabik circunciſus ſi ſeruat legem.

d ¶ Non nocuit. ⁊ ſic iniuriam nō fecit: q2 iure ſuo vſꝰ eſt: vt extra de. ele. cum eccleſia. j. Re. xliij.

e ¶ Niſi rea mēs vt. ſ. e. homines.

f ¶ Audito. quia vox preconia paucis innoteſcit: vt. C. quomodo et qn̄ iudex. auk. q̄ ſemel. ⁊ qui tarde venit ad iudiciū preſumitur non audiuiſſe vocē preconis: vt. ff. de in integ. reſti. diuꝰ ⁊ edictum tm̄ ligat eos ad quos peruenit: vt. lxxxij. di. propoſuiſti. in au. ff. de decret. ab ordi. fa. l. vlt. tamē hec nō eſt excuſatio ſufficiēs dūmodo edictū ſit publice ppoſitum: vt. xvj. diſtinck. qd̄ dicitis. Vox preconia paucis innoteſcit.

g ¶ Stragem. et hoc ei non pficit ſi ſciēter cōtra edictū fecit: vt. ff. de re mili. l. iij. §. in bello. † Et. ff. d re. eo. qui ſub tu. l. q̄ſtionis. xvj q. j. monachi.

h ¶ Laborās. Jllud eū potuit excuſare. de conſe. di. v. diſcipulos.

i ¶ Quia q̄tum. Sic dr̄ aliqd̄ q̄tuꝫ ad ſe, nō q̄tum ad alios: vt. xlix. diſ. ca. vlt. ⁊ de cōſe. di. iiij. queris. et. j. q. j. quod quidam.

Cum ergo. ¶ Caſꝰ. hec eſt. iij. q. vbi queritur an licuerit archidiacono iuramento firmare φ epo ſuo debitā re-

uerentiam denegaret? Et reſpõdet ꝙ non: cũ epũs ꝓpter tale iuramentum quod fecit, reatũ periurij non contraxerit: cui etiam ſi periurus fuiſſet, tamen non liceret archidiacono vel alicui ſubiectorum ab eo diſcedere ante definitiuam ſententiam. ⁊ ideo illicitũ fuit archidiaconi iuramentum.

tem: vt.ſ.ea.queſtio.ij.cap.ij.et.j.e.cap.ſi aliquid. Item iuramentum ex tempore eſt illicitum, vt ſi iuretur in.xl. niſi de pace componenda: vt.j.queſtio.v.decreuit. quod hoc verſu perpenditur: Quis, cui, quid, per quod, ad quid, cur, quomodo, quando. Breuiter ergo teneas in hac queſtione ꝙ ſemper iuramentũ eſt ſeruãdum ſi eſt licitum, licet etiam illicitum ſit ex modo iurandi: vt.j.e. ſi aliquid extra de iureiuran.ca.debitores. Io.

a ❡ Obedientia. hec queſtio determinatur.ſ.xv. qõ. vlt.c.vlt.ſ.viij.qõ. iiij.c.nonne.

❡ Quod autem. hec.q. diuiditur in tres partes. In prima probat per.xx. capi. ꝙ in malis promiſſis reſcindendum eſt iuramentum ſcilicet cum ſeruari nõ poſſit ſine detrimẽto ſalutis eterne. Secunda ibi. Ecce ꝙ iuramenta. Tertia ibi: Sed cũ his. Io.de fan.

❡ Caſus. Hic proponit quarta queſtio, vbi queritur vtrum iuramentũ illicitum ſit ſeruandum. Et reſpõdet ſi iuramentũ eſt illicitum: q: de re illicita, ſcilꝫ de faciendo peccato mortali vel veniali, non eſt ſeruandum: vt.j.ca.j. et ca. ſeq. et maxime in illo ca. in malis. ſi autem iuramentum eſt illicitũ ex modo, q: incaute iurauit aliquis rem licitam ſcꝫ comedere vel bibere: ſeruandũ eſt cum in deteriorem exitũ non vergat: vt.j.e.c. ſi aliqd. et.§.illicitum.

b ❡ Illicita. Iuramentũ ſex modis dicit illicitũ. ex perſona. ex re. ex fine. ex cauſa. ex tẽpore. ex modo. Ex perſona dupliciter: vel ex perſona eius qui iurat, vel ex perſona eius cui iuratur. nam ſi impubes iurat, non tenet iuramentum: † vt.j.e. queſt.v.paruuli. Item ſi clericus laico iurat.j.q.v.null⁹. Ex re etiam illicitum eſt iuramentum dupliciter et ſi res ſit illicita que iurat, vt.j.e.in malis. et ſi res illa per quã iuratur, non ſit ſacra: vt.ſ.e. queſtione.j. clericum per creaturas.et.ſ.queſtione.j. conſidera. Ex fine illicitum eſt, vt ſi iuretur propter electum, et ante electionem: vt viij.queſtione.iij.artaldus. Ex cauſa: vt ſi ad clamorem populi iuretur: vt.j.e. vnuſquiſqꝫ. Ex modo eſt illicitũ, vt ſi temere iuretur vel indiſcrete, vel preter neceſſita-

Iuramentũ ſex modis dr illicitũ. † Ad idẽ. ff. de iureiu. iurasſe, niſi ſ caſu. ff. de lib. cau. l. ybi.

obediẽtia[a] ab archidiacono ſibi denegari non debuit: cũ etiã ſi criminoſum illũ eſſe ↄſtaret, ante definitiuã tamẽ ſentẽtiã (vt ſupra monſtratum eſt) nulli clericorum ſuorũ ab eo liceret diſcedere: cõſtat ergo illicitum eſſe qđ archidiacon⁹ iuramento firmauit: vnde merito queritur an debeat ſeruari, vel nõ?

❡ Queſtio.iiij.

Quod autẽ illicita [b] iuramenta ſeruari nõ debeãt, in Toletano concilio. viij. legitur ĩ quo ſic ſtatutum eſt.

❡ Melius eſt vota ſtulte promiſſionis nõ implere, ꝙ crimẽ committere.

Si publicis ſacramentorum geſtis (qđ de⁹ auertat) a q̃buſlibet illicita vel non bona extitiſſet ↄditio allegata que aut iugulare animã patrꝫ, aut gerere cõpelleret ſtuprum ſacratiſſime ꝟginis: nunqđ nõ tolerabili⁹ eſſet ſtulte ꝓmiſſionis vota reijcere, ꝙ p inutiliũ ꝓmiſſorꝫ cuſtodiã, exhorrẽdã criminũ implere menſurã?

Item Amb.de offi.lib.j.

❡ Aliquãdo nõ expedit ꝓmiſſum ſeruare ſacramentum.

Eſt etiã contra officiũ[d] nonnunꝙ ꝓmiſſum ſoluere ſacramentũ: vt Herodes qui iurauit ꝙ quicquid[c] petitura eſſet, daret filie herodiadis: necẽ Ioannis preſtauit, ne ꝓmiſſum negaret.

Item in ſermone ſancti Auguſt. epiſcopi de decollatione ſancti Ioannis baptiſte, qui ſic incipit. Cum ſanctum euangelium legeretur.

❡ Pietas fuit ꝙ Dauid nabal ſicut iurauerat nõ occiderit.

Quod Dauid iuramẽtũ per ſanguinis effuſionẽ nõ impleuit, maior pietas fuit. video Dauid piũ hominẽ ⁊ ſanctũ in iurationẽ temerariã[f] incidiſſe: ⁊ maluiſſe nõ facere qđ iurauerat, ꝙ iurationẽ ſuã hominis fuſo ſanguine adĩplere.

Item.

❡ De eodem.

Iurauit Dauid temere: ſꝫ non impleuit iurationẽ maiori pietate duct⁹. Ecce Dauid ſanct⁹ iuramẽto q̃dem adſtrictus non fudit ſanguinẽ hoĩs: ſed eũ falſum iuraſſe negare q̃s poterit? De duob⁹ peccatꝫ[g] minimũ elegit: ſed minus fuit illđ in cõparatione peiorꝫ. Nã per ſeipſum appẽſum, magnũ malũ eſt falſum iurare.

Itẽ Iſiđ. in ſynonymis lib.ij.

❡ Turpia vota ſeruanda non ſunt.

In malis[h] ꝓmiſſis reſcinde fidem. In turpi voto

❡ Si publicis. ❡ Caſus. Aliquis iurauit interficere patrẽ ſuum: vel corrũpere ſanctimonialẽ. quare queſitũ fuit in concilio Toletano vtrũ tale iuramentũ ſit ſeruandum. et reſpondet ꝙ nõ: quia tolerabilius eſt turpem promiſſionem reijcere, ꝙ eaꝫ adimplere.

c ❡ Non tolerabilius. nec peccat tranſgrediẽdo: vt.j.e. in malis. et ca. inter. licet tũc peccauit quando iurauit. † Ioan.

d ❡ Eſt etiã cõtra officiũ. i. pietatem.

e ❡ Quicquid. in hoc generali iuramento nõ intelligit iuraſſe niſi qđ licite facere potuit: † vt extra de iureiu. quintauallis. extra de elec. cauſam. ff. de ope. li. ſi libert⁹. et. ff. de ritu. nup. l. gñali. et. ff. de iure do. ſi gñalis. Io.

❡ Quod dauid. ❡ Caſ⁹. Iuramentũ illicitum non eſt ſeruandũ. ⁊ hoc probat exemplo Dauid, qui iurauit interficere nabal, ⁊ tamen promiſſionem ſuam non adimpleuit. Idem eſt caſus ſequentis capi. ſed additur ꝙ de duobus malis eligitur minimum.

f ❡ Temerariã. iuramentum temerarium ⁊ inconſulto calore iracundie factum, non eſt ſeruandum: vt hic et ij.q.iij.preuaricator. Ioan.

g ❡ Iurauit. ❡ Peccatis. i. que videnꝛ peccata: ‡ cum alterum non eſt peccatum. Io.

h ❡ In malis. Aliud eſt in malis promiſſis: ⁊ aliud in male promiſſis. primum non eſt ſeruandum ſecundum ſic: vt.j.e.ca.proxi.

Mat. xiiij. † Unde ei pnia indicit ex.e.tit. cũ qdã ‡ Nõ eñ iuramentũ eſt vinculũ iniq̃tatis. j.e.q inter. ex de iureiur. ꝙ ſto. ⁊ circa hoc q̃ dic vt legi. ⁊ no. extra đ homi. cũ iuramento. Archi. ‡ Id eſt ꝙ p ſe ↄſiderari pñt de genere pctõrum: cũ in tali caſu tranſgreſſio iuramẽti nullũ naẽ pctm̃ etiã veniale ſꝫ h. ſed tũc peccauit Dauid cũ temere iurauit. Z.

S I aliquid. ¶ Caſus. ¶ Oſtendit hic beda φ ſi qs iurat ſe interfecturum hominē, vel aliud peccatū perpetrare: potius debet venire contra iuramentum, φ̄ in aliud grauius crimen incidere. quod probat exemplo Dauid: qui licet iurauerit interficere nabal virum ſtultum ⁊ impium, tamē ad preces abigail vxoris eius cōtra ſacramentū veniens enſem reuocauit in vaginā.
a ¶ Peiorē. ſi. extra de iureiuran. ſi vero.

Iuramentū non ſēp eſt adimplendū.

a ¶ Peiorē. Item aliud exemplū poteſt poni φ̄ hic ponatur, vt ſi iuraui me peccaturum venialiter: tale iuramentum nō debeo adimplere: q2 addijcerem peccatū peccato: vt. j. e. definitio. et ſi temere aliquid iuratur quod eſt licitum, adimplendum eſt. ſi tamen propter neceſſitatem non poſſuz adimplere, venialiter pecco: vt. xxv. diſt. §. criminis. in fi. ⁊ a licito iuramēto (vt dicunt quidam) papa non poteſt abſoluere: vt no. xv. q. vj. authoritatem. ſed contra eos eſt extra de iureiur. venientes. Jo. de fan.

j.Re. xxv.

N On ſolum. ¶ Caſus Si aliquis iurauit aliquid illicitū, nō dz illud adimplere: ſz e duob9 malis minus eligere debz. ſ. vt non adimpleat quod promiſit.
b ¶ Cōtagio. quātum ad perplexionem animi: vt. xiiij. diſt. nerui.
c ¶ In quo min9. quotiens enim aliquid ſine captione fieri nō poteſt, ſemper id quod minimuz eſt ſequimur: vt. ff. de regu. iur. quotiens nihil. Joannes.

muta decretum. Qđ incaute vouiſti, ne facias. Impia eſt ꝓmiſſio que ſcelere adimplet.

I tē Beda in Homil. xliij.

¶ Nō eſt obſeruādū iuramētū quo malū incaute ꝓmittit.

S I aliqđ forte nos incautius iurare cōtigerit qđ obſeruatum in peiorē [a] vergat exitum: libere illud ſalubriori conſilio mutandū nouerimus: ac magis inſtante neceſſitate peierandū nobis, φ̄ pro vitando periurio in aliud crimē grauius eſſe diuertēdum. Deniq3 iurauit Dauid per deū occidere Nabal virū ſtultū et impiū, atq3 omnia que ad eum pertinebant, demoliri. ſed ad primā interceſſionē Abigail femine prudentis mox remiſit minas, reuocauit enſem in vaginā: neq3 aliqđ culpe ſe ꝑ tali periurio contraxiſſe doluit. I tem.

¶ De duobus malis min9 eligi oportet.

N On ſolū in iurādo, ſed in omni qđ agim9, hec eſt moderatio ſolicitiꝰ obſeruāda, vt ſi in talē forte lapſuz verſuti hoſtis inciderim9 inſidijs, ex quo ſine aliquo peccati cōtagio [b] ſurgere non poſſumus: illum poti9 euadēdi aditū petamus, in quo min9 [c] periculi nos perpeſſuros eſſe cernimus.

I tem Ambro. de officijs.

¶ Tolerabili9 ē iuramētū nō implere, φ̄ qđ turpe eſt facere.

V Nuſquiſq3 ſimplicē ſermonē ꝓferat: vas ſuuz in ſanctificatiōe poſſideat: nec fratrē circūſcriptione inducat verborum: nihil promittat inhoneſtū [d]: aut ſi promiſerit, tolerabili9 eſt promiſſum non facere φ̄ facere qđ turpe ſit. ſepe pleriq3 conſtringunt ſe iuriſiurandi ſacramento: vt cum ipſi cognouerint promittendū nō fuiſſe, ſacramenti tamen contemplatione faciant quod ſpoponderunt, ſicut de Herode ſupraſcripſimus: q ſaltatrici premium quod turpiter promiſit, crudeliter ſoluit. turpe eſt φ regnum pro ſaltatione promittitur: crudele eſt, φ mors ꝓphete pro iuriſiurādi religione datur. quanto tolerabili9 tali fuiſſet periurium ſacramento: ſi tamē periurium dici poſſit quod ebrius [e] inter vina iurauerat. quod et iuratus inter ſaltantium [f] choros promiſerat, Infertur diſco prophete caput: et hoc eſtimatum eſt fidei eſſe, quod amentie [g] fuit. Et poſt pauca de iepte [h] diſſerens. Miſerabilis, inquit, neceſſitas que ſoluitur parricidio. Meli9 eſt non vouere, φ̄ vouere id quod ſibi is cui promittitur, nolit exolui. Et poſt paululum. Non ſemper igitur promiſſa ſoluenda ſunt omnia. deniq3 ipſe domin9 (ſicut ſcriptura indicat) frequenter ſuā mutat ſententiam.

I tē ex eodē concilio Toleta.

¶ Incommutabilis de9 quādoq3 ſua mutat ſtatuta.

I Ncōmutabilis de9 idēq3 ſemper exiſtēs, deiq3

tare voluntatem prauam, cum ipſe deus ſuam ſententiā ſepe mutet, et mutando melioret.
d ¶ Inhoneſtum. Non ſolum ergo iuramentum reillicite non eſt ſeruandum, ſed nec etiam inhoneſte. immo ſi tendat ad inhoneſtatem, quandoq3 non eſt ſeruādū, licet poſſit ſeruari ſine interitu ſalutis eterne: vt extra de iureiuran. quēadmodum.
e ¶ Quod ebri9. Ergo promiſſio ebrij non tenet: † vt xv. q. j. ſane.
f ¶ Saltantium. Arg. φ id quod ad clamorē populi ꝓmittitur, non tenet: ſi. viij. q. j. licet. et extra de elec. oſi9. Item alia ratione non debuit tenere hoc iuramētum, quia ob reuerētiam hoſpitum videtur ꝓmiſiſſe: et ea que ob reuerentiam alicui promittuntur, non ligant: vt. ff. quarū rerū actio non datur. l. j. §. q honorāde. ſic ergo tacitur nitas que fit ob reuerentiam aliquorum non preiudicat: vt. ff. de fur. l. penul.
† Idē tz cum lita glo. ſi. et fulgo. i ca. ſi ergo. et extra conſi. lxxx. in fi. vbi dicit φ 3ctus e9 q potationib9 ⁊ conuetatibus vel adulationibus eſt induct9 ad vendendū rē mio ri ꝑcio φ̄ valeat: eſt ipſo iur null9 ꝑ hoc bn facit. c. ſane in gl. al's. Ju. xj.
g ¶ Quod amentie. al's amicitie.
h ¶ De iepte. j. ꝑ xi. cauſa. q. v. ſi nō licet. in fin. contra. vbi dicitur φ votū illud fuit a ſpiritu ſancto. Sed dicas φ votum fuit iuſtum: ſed talis ſolutio fuit iniuſta. Hebrei tamen quidam reprehendūt etiam ipſum iuramentum: et dicunt quidaz φ ſi equus vel aſinus ei obuiaſſet, nunquid illud obtuliſſet domino? quaſi dicat non.

V Nuſquiſq3. ¶ Cas9. ¶ Oſtēdit hic Ambro. φ aliquis non debet illicitum promittere: ⁊ ſi promiſit, tolerabilius eſt promiſſum non adimplere, φ̄ facere rē illicitam. Et hoc probat exemplo Herodis et iepte, qui ſepe in ſcriptura reprehenduntur eo φ per promiſſionē ſuam rem illicitam impleuerunt, nam bene poterant mu

I Ncommutabilis. ¶ Cas9.
Queſitum eſt in concilio Toletano, vtrum quis poſſit venire contra iuramentum ſuum illicitum. Et reſpondet φ ſic. et hoc probatur exemplo domini: qui licet ſit incommutabilis, legitur tamen ſuam ſententiam mutaſſe, et contra ſua iuramenta veniſſe. Probatur et hoc authoritate Hie. prophete dicentis: Repente loquar ⁊c. Juramenta. id eſt diſpoſitiones ſm φ me

ſumma natura, ſepe ſua in ſacris literis legit mutaſſe promiſſa, et ꝑ mia tēperaſſe ſententiā[a]. vn̄ licet ſit impaſſibilis atq̄ꝫ incommutabilis: crebro tn̄ eius ꝛ iuramēta leguntur et penitētia, q̄ ſacris extāt myſterijs adoperta. Iurare nāqꝫ dei, eſt a ſeipſo ordinata nullaten⁹ cōuellere. penitere vero, eadē ordinata cū voluerit immutare. Sic em̄ per Hieremiam dicit. Repēte loquar aduerſum gentē et aduerſum regnū, vt eradicē ꝛ deſtruam ꝛ diſperdā illud. ſi penitētiam egerit gens illa a malo ſuo, agam ꝛ ego penitentiā a malo qd̄ cogitaui[b] vt facerem eis.

Item Auguſtinus.

¶ Sapientis eſt reuocare qd̄ male loquitur.

Magne ſapientie eſt reuocare[c] hominē quod male locutus eſt.

Item ex cōcilio Hilerdenſi.

¶ Qua pena feriatur q̄ illicitum iuramentum facit.

Qui ſacramento ſe obligauerit vt litigās cum quolibet ad pacē nullo modo redeat: ꝑ piurio vno[d] anno a cōione corpis et ſāguinis dn̄i ſegregatus: reatū ſuū elcemoſynis fletib⁹ ꝛ quātis potuerit ieiunijs abſoluat. ad charitatem ꝓo q̄ operit multitudinē peccatorum, celeriter venire feſtinet. Item.

¶ Nō oīa ꝓmiſſa ſoluēda ſūt.

Non ſemper promiſſa oīa ſoluenda ſunt: deniqꝫ ipſe dn̄s frequēter ſuam mutat ſententiā: ſicut ſcriptura indicat. Item Iſido. ſentētiarū lib.ij.

¶ De eodem.

Non eſt obſeruandum ſacramentū quo malū incaute promittitur, veluti ſi quiſpiā adultere perpetuā fidem cū ea ꝑmanēdi polliceatur. Tolerabili⁹ eſt em̄ nō implere ſacramentum, q̄ꝫ permanere in ſtupri flagitio.

Item ex cōci. Tole. ca. viij.

¶ Male iurās pniam agat.

Neceſſe eſt vt male[e] iurans dignā agat penitentiā: eo q̄ nomen dn̄i cōtra preceptū illi⁹ ſumpſit i vanū: qr in Exodo ſcriptū eſt. Neqꝫ em̄ inſontē habebit dn̄s eum qui ſumpſit nomē dn̄i dei ſui fruſtra. Item ꝛ in Leuitico.

¶ De eodem.

Non peierabis in noīe meo: nec pollues nomē dei tui. ego dn̄s. Malū tn̄ qd̄ facturū ſeſe ſacramēto deuouerat, oīno nō faciat: quia ſtulta vota frāgēda ſunt. Itē ex decreto Sotheris pa. c. iij.

¶ Iuramētū q̄ malū incaute ꝓmittit, nō eſt ſeruādum.

Si aliqd forte incauti⁹ nos iuraſſe contigerit, qd̄ obſeruatū in peiorem vergat exitū: illud ſalubriori conſilio mutandum nouerimus: et magis inſtante neceſſitate peierandū nobis q̄ꝫ pro facto iuramēto in aliud crimen maius eſſe diuertendum.

Itē ex cōci. Elibertano. c. j.

¶ Temeritas emendet cum incauta definitio ſoluitur.

Definitio[f] incauta laudabiliter ſoluenda eſt[g] nec eſt preuaricatio, ſed temeritatis emendatio[h]. Item.

¶ Illicitum iuramētum non eſt ſeruandum.

Actiōe quarta ſeptime ſynodi Ioannes apocriſari⁹ orientaliū ſediū dixit: Significat ſermo patris no=

rita hominum exigebant. Sequens capi. patet.

a ¶ Sententiam. id eſt comminationem. ea que dominus dicit comminando vel commonendo bene reuocat: ſed ea que aſſerendo, dicit nō reuocat. vnde Macrobius dicit q̄ tripliciter contingit deos loqui.

b ¶ Cogitaui. id eſt videor cogitaſſe.

Magne ꝛc̄.

c ¶ Reuocare. id eſt non adimplere: nec dicitur fallax ſi ad rei veritatē reuertitur: vt. xxij. queſtio. j. apud.

Qui ſacramēto. ¶ Caſus. Iurauit quidā q̄ nūq̄ꝫ ad pacē cum ſuo inimico veniret. queſitum fuit in ꝯcilio Hilerden. quid ſit ſuper hoc faciendum. Et reſpōdetur q̄ ꝑ periurio, id eſt illicito ſacramento debet per annū a corpore domini ſeparari: et reatum ſuum eleemoſynis ꝛ fletibus diluere: ꝛ ad pacem celeriter venire feſtinet. Sequentia duo capitula plana ſunt.

d ¶ Uno. ſ. e. q. j. ca. vlti. contra. vj. q. j. quicūqꝫ. ibi imponitur ſeptennis penitētia pro periurio: ſed ibi loquitur cum quis trāſgreditur licitū iuramentum: hic loquitur cū quis temere iurat. Sed nonne qui temere iurat rē illicitam, mortaliter peccat, ergo ſeptennis penitētia debet ei imponi: vt. xxij. q. ij. hoc ipm̄? Reſpon. regulariter imponitur ſeptem annorum penitētia: ſed ex cauſa diminuitur vel augetur illud tempus. xxvj. q. vij. tempora. tamen hic non negatur quin per ſeptē annos debeat penitere: ſed hoc ſolū dicitur q̄ a cōmu=

nione corporis Chriſti, vno anno ſeparatur.

Neceſſe eſt. ¶ Caſus. Quidam iurauit ſe facturum aliquid inhoneſtum. vnde queſitum fuit in concilio Toletano quid eſſet de hoc faciendum. Et reſpondetur q̄ penitentiam agere debet: quia nomine domini abuſus eſt illicite iurando. et hoc ꝓbatur authoritate Exodi. Sequentia tria capit. patent. Definitio, id eſt aſſertio.

e ¶ Ut male. diſtinguitur tamen an ſolēniter iuret: an incurſu verborum. Si cū incurſu verborum, tunc venialiter peccaret: vt. xxv. diſt. §. alias.

f Definitio. id eſt affirmatio.

g ¶ Soluēda eſt. Id eſt frangenda eſt. — Exo. xx. b.

h ¶ Emendatio. Non enim peccat frangendo tale votum: ſꝫ in hoc peccat q̄ temere iurauit: vt. xxiij. q. v. vna. Sed nūquid tale iuramentum quod temerarium eſt, id eſt de re illicita factum, inducit depoſitionem, vel infamat? Argu. q̄ ſic. vj. q. j. q̄cunqꝫ ſciens. et ca. infames. et. ſ. e. q. ōne. v. ſi quis conuictus. ꝛ extra de iureiurā. querelam. Sed contra extra de iureiurā. ca. ſicut. Ego non credo tale iuramentum infamare vel impedire electionem factam vel faciēdā. De hac materia notaui. lxxxv diſtin. archidiaconum. Ioan. — Leui. xix. c. — Iuramentū de re illicita factū, non īfamat.

Actione ꝛc̄. ¶ Caſ. Quidam epiſcopi iurauerunt ſe fracturos imagines ſaluatoris et ſanctorum que in eccleſijs erant: quare queſitū fuit quarta die ſeptime ſy=

id qd̄ ſ. male eſt, reuocare in quā ceſſione operis. f. vt ceſſet ꝛ nō ad impleat illō malū qd̄ dixerat ſe facturū vel verbo vl iuramento. hu. ius euolat emiſſum ꝛc. xiiij. diſtinc. §. viii. et hoc cū iurat de illicitum ab initio vl etiā cū ex poſt facto tēdit ad notam. lxiij. diſ. §. vers. xlv. diſ. licꝫ nō. ꝛ.

Ione iij. Pnia et cā minuitur vel augetur.

nodi an illud illicitum iuramentum eſſet ſeruandum? Et reſpondetur ꝙ non. et ad hoc probandum inducitur authoritas ſophronij: ſcilicet Si quis vult illicitum iuramentum ſeruare, peribit ſicut Herodes: ſi quis vero nõ ſeruat, indulget ſibi deus ſicut Petro indulſit. retinendo totum, et an ſit periurium? Et reſpond. ꝙ ſic. Tertia eſt, ſi nil dat ſocio, ſed reddat cui abſtulit, vtrum peccat? Et rñd. ꝙ non. Unde datur intelligi ꝙ ſi fidẽ debet ſeruare ſuo complici, multo magis humane ſocietati. Utrobiqꝫ, id eſt in eo ꝙ iurauit partiri ſpolia, et in eo ꝙ totum ſibi retinuit. vel Utrobiqꝫ, id eſt quia rapuit ⁊ ipſe fidem nõ ſeruauit, ſed totũ ſibi retinuit.

a ¶ Peierare. q̊ ad ſimilitudinem facti.
b ¶ Omne. niſi qñ peccatur in ſpiritũ ſanctum: ita ꝙ ſit impenitens.
c Si quis preuentus. id eſt deceptus.
d ¶ Definiat. id eſt intendat.
¶ Tribus. ¶ Caſus. Docet hic Hiero. ꝙ trib⁹ modis põt q̇s cõtra ſuum iuramentũ venire. Primo cũ q̇s ſciẽter male iurat. Scdo cuꝫ incaute iurat, nõ putãs eẽ pctm̃ quod iurat. Tertio cum pueri vel puelle infra pubertatis ãnos ĩ domo parẽtũ ſe obligant ſacramẽto: qḋ parẽtib⁹ cõtradicentibus põt irritari.
Zach. viij.c.
e ¶ Soluẽda ſũt. id eſt irritanda.
f ¶ Male iurat. ſcienter.
g ¶ Incaute iurat. ignoranter.
h ¶ Cõtradicẽtibus. infra annum. xx.q.ij. puella.
¶ Ecce. ¶ Hec eſt ſecunda pars. q. in qua probatur ꝙ ſi aliquis venit contra proprium iuramentũ malum, qḋ mutatur ad bonũ tunc non peccat. ſi aũt vt cõuertatur ad peius, tunc peccat dupl'r. Jo. d. f.

ſtri ſophronij ꝙ meli⁹ ſit iurãtem peierare[a], q̃ꝫ ſeruare ſacramentũ in fractione ſacrarꝫ imaginũ. hoc autẽ dicim⁹ q̇a ſacramẽto quidã ſe excuſant. Tharaſius patriarcha dixit: Mi pater ſophroni⁹ nouerat bonitatẽ dei: propterea tranſgredi voluit ipiũ iuramentũ. Itẽ Tharaſi⁹ patriarcha dixit: Herodes ſuauit iuramentum et perijt. Petr⁹ vo negauit cũ iuramẽto: ⁊ ↄuerſus fleuit ⁊ ſaluat⁹ eſt. Omne[b] enĩ peccatũ bon⁹ de⁹ indulget ſi q̇s ex toto corde peniteat. Sãcta ſynodus dixit: Sic docet ſctã ſcriptura. Itẽ Leontin⁹ ep̃s phocie dixit, ſcriptũ eſt: iuramẽtũ mẽdax ne diligatis. qua de cauſa iuramentũ nr̃m mendax diſſoluať: quaſi nullã virtutem habens. Item Iſido.

¶ Non obſeruẽtur iuramẽta q̃ ſunt cõtra diuina mãdata.

Si q̇s preuẽtus[c] fuerit vt definiat[d] agere aliquid eorꝫ que nõ placent deo, penitentiam agat: et qḋ cõtra mandatum dñi ſtatutum eſt, in irritũ reuoceť. Item Hierony. in lib. de natura rerum. Tribus ſiquidẽ modis iuramẽta cõtracta ſoluẽda ſunt[e]. Primo cum quis male iurat[f]. Secũdo cũ q̇s incaute iurat[g] nõ putãs hoc eſſe peccatum. Tertio ſi pueri vel puelle in domo parẽtũ ſe iuramẽto cõſtrixerint, patribus poſtq̃ꝫ audierint contradicentibus[h].

Ecce ꝙ iuramẽta illicita laudabiliter ſoluuntur: dãnabiliter obſeruãtur: qḋ tũc intelligẽdum eſt qñ iuramẽtũ illicitum deſeritur vt ad bonũ redeatur. ceterũ ſi ꝑpterea deſeritur vt in aliud malũ tranſeatur: illicitum ſacramentum dãnabiliter ſeruatur, ſed damnabilius cõtemnitur. Unde Auguſti. de bono coniugali.

¶ Non eſt appellanda fides q̃ ad pctm̃ faciendũ admittit.

Si ad peccatum admittendum fides exhibeatur mirum eſt ſi fides appelletur, veruntamen[i] qualiſcũqꝫ ſit, ſi et contra ipſam fit, peius eſt: niſi cum propterea deſeritur vt ad fidem veram legitimamqꝫ redeatur, id eſt vt peccatũ emendeť voluntatis prauitate correcta: tanq̃ꝫ ſi quis cum hominẽ ſolus expoliare nõ poſſit, inueniat ſocium iniquitatis, et cum eo paciſcatur vt ſimul id faciant, ſpoliumqꝫ partiantur: quo facinore commiſſo totum ſolus auferat. dolet quidẽ ille, et ſeruatã ſibi fidem nõ eſſe conqueritur[k]. Uerũ in ipſa ſua querela cogitare debet potius[l] ĩ bona[m] vita

i ¶ Uerũtamen. Sed quero qualiter poſſit quis fidẽ frangere in maleficijs ſocio: cum nec in iſtis poſſit contrahi ſocietas: vt ff. pro ſocio. quod autem. et in. l. ſeq. nec aliqua obligatio contrahatur in turpibus: vt. ff. de verbo. oblig. generaliter. immo magis peccat tradendo ſocio partem, q̃ꝫ retinẽdo ſibi: quia alij non poſſumus ſoluere quod alij debetur: vt extra de iureiur. eam te. Sed dicas illḋ qḋ hic dicitur referri ad erroneam alicuius opinionem: vt ſi quis credat ſe teneri ex tali iuramẽto ſi nõ ſatiſfaciat erronee conſciẽtie, mortaliter peccat: vt extra de ſimo. per tuas. ij. Et ita poti⁹ fides appellatur quantum ad errantis opinionẽ: et ita quãdoqꝫ conſulitur alicui adimplere tale iuramentũ ad quod tamen non tenetur. ⁊ hoc ideo vt ſatiſfaciat conſcientie ipſius: et ſic intelligo illud quod legitur extra de ſponſa. commiſſum.
ij. q.
Obligatio non ↄhitur in turpibus.

¶ Caſus. Concludit Gra. ex ſupradictis dicens ꝙ illicita iuramenta non ſunt ſeruanda, immo laudabiliter diſſoluuntur: cum illicita iuramenta deſeruntur ideo vt ad bonum redeatur. ſed ſi ſacramenta illicita deſerũtur vt in aliud malum tranſeatur, damnabiliter ſeruãtur, ſed damnabilius cõtemnuntur. qḋ probat per ſeq. cap.

Si ad peccatum. ¶ Caſus. Quidam cum nõ poſſet ſolus ſpoliare viatorem ſocium ſibi queſiuit: cui iurauit ſe redditurum medietatem de ſpolijs. quo ſpoliato, totum ſibi retinebat conſocius. quare ſuper hoc tres queſtiones fiunt. Prima eſt, an fides appellatur cũ iurat partiri ſpolia viatoris? Et reſpon. Augu. mirũ eſt ſi fides dicatur. Secunda eſt, ſi faciat contra fidem ſibi

k ¶ Conqueritur. Non poteſt in iudicio conqueri: quia ex improbitate nemo conſequitur actionem: vt. ff. de fur. itaqꝫ fullo. nec iudicium communi diuidundo locum habet inter predones: vt. ff. commu. diuidũ. l. communi diuidundo. §. inter predones. nec pro ſocio. ff. pro ſocio. nec pretermittendum. immo ſi quis ratione illiciti iuramenti aliquid petit, preſtabit alteri decem libras auri. in autentica. collatione. v. ſcenicas non ſolum ⁊c.
Actioñ dať ex improbitate.
l ¶ Cogitare debet potius. id eſt ꝙ poti⁹ debet fides in bono ſeruari.
m ¶ In bona vita. id eſt in bono.

ipſi humane ſocietati fidē fuiſſe ſeruandam, ne preda iniqua ex homine fieret: ſi ſentit [a] ꝙ̄ inique [b] ſibi in peccati ſocietate ſeruata nō fuerit [c]. ille quippe vtrobiq; perfidus, ac profecto ſceleratior iudicand⁹ eſt.

Item.

¶ Si propterea fides non ſeruatur, vt ad bonum redeatur, non ideo violari dicitur.

Mulier ſi fide coniugali violata fidē ſeruet adultero, vtiq; mala eſt: ſed ſi nec adultero [d], peior. porro ſi eam flagitij peniteat, et ad caſtitatem rediens coniugalem pacta ac placita adulterina reſcindat: miror ſi eam fidei violatricem, vel ipſe adulter putabit. Ex his itaq; apparet ꝙ ſi quiſq; (vt diximus) illicitum iuramentum non ſeruauerit, vt in aliud malū pernicioſum declinet: tanto grauius delinquit, quāto damnabilius accumulantur peccata peccatis. Si autem propterea deſeritur vt ad bonum redeatur, nihil culpe pro tali periurio contrahitur: potius deflendum eſt ſi in aliquo illius iuramenti occaſione nos deliquiſſe contigerit. Unde Augu. ſcribit Seuero Mileuitano epiſcopo conſulenti de quodam Hubaldo qui a conſanguineis cuiuſdam pellicis coactus fuerat iurare ſe illam ducturū in cōiugē, nec matri ſue vel fratribus vlteri⁹ neceſſaria miniſtraturum.

Reſcribit ergo beatus Aug. (vt diximus) Seuero Mileuitano epiſcopo ita dicens.

¶ De quodā Hubaldo qui iurauit ſe nō miniſtraturum neceſſaria matri ⁊ fratribus.

Inter cetera (vt rogaueras) a patre noſtro Ambroſio queſiui q̄d tibi chariſſime agēdū ſit de Hubaldo parochiano tuo: qui capt⁹ et timore necis impulſus ſue concubine iuramento firmauit ipſam in coniugē ſuſcipere, propriāq; matrē cum fratrib⁹ de domo expellere, nihilq; eis alimonie vnq; impendere: q2 vero quā prius concubinā habuerat, nō eſt peccatū in coniugē ſuſcipere, matrimonium [e] ſit in deo firmum ⁊ ſtabile: porro iuramentum nō ob hoc fuiſſe inſtitutū inueniť vt eſſet vinculū [f] iniq̄tatis, vel matricidij [g], vel fratricidij, ſeu cuiuſq; criminis: nec credo ſacramētum ad hoc debere fieri, vt iniuſta iuratio ſuoꝝ bonoꝝ ſit iniuſte iurātib⁹ expoliatio, ⁊ accipiēti eterna dānatio: periurij nāq; percutiť pena, et velut homicida i extremo examine a iuſto iudice degrandinabitur [h] per quē ſacroſanctū euangelium ad iniuſtum ⁊ illicitum et deo minime amabile

a ¶ Si ſentit. i. intelligit.
b ¶ ꝙ̄ inique. i. ꝙ̄ iniquū ſit nō ſeruare fidē in illicitꝭ.
c ¶ Non fuerit, ſocietas vel fides.
Mulier ſi fide. ¶ Caſus. Quedam mulier iurauit ſe ſeruaturā fidem adultero: ⁊ ꝙ alteri ſe non ſupponeret. poſtea volebat alteri adherere: vel ad legitimū maritū redire. q̄ſitum fuit ab Augu. vtrum peccet? Et reſpōdet. ſi ſeruat fidē adultero, male facit. ſed ſi alteri ſe ſubijciat, deteri⁹ facit. ſi vero ad maritū redit nullo modo delinquit.
d ¶ Si nec adultero. ita ꝙ contrahat cum adultero tertio: ⁊ tunc pctm̄ accumulat pctō.
¶ Ex his. ¶ Caſ⁹. Cōcludit Gratianus ex ſupradictis dicēs ꝙ ſi iuramentum illicitum deſeriť vt in aliud malum trāſeatur, pernicioſum eſt: q2 peccata peccatis accumulantur. ſi vero deſeritur vt ad bonum redeatur, bonum eſt, ⁊ non malum: ſed potius flēdum eſt ſi occaſione illiciti iuramenti aliquid mali perpetrauimus.
Inter cetera. ¶ Caſ⁹. Quidam nomine Hubaldus capt⁹ cum concubina ſua conpulſ⁹ eſt iurare cōſanguineis ei⁹ eam ſuſcipere in vxorē, matrem vero cum fratribus de domo expellere: iurauit etiam ꝙ nihil eis impenderet pro alimonia. quare mileuitanus epiſcopus rogauit Auguſt. vt ab Ambro. quereret quid de hubaldo eſſet faciendum: quod et factum eſt. Reſcribit ergo Auguſti. vt hubaldus habeat illam in coniugem quam iurauit: matrem vero et fratres non expellat de domo: ſed eis prebeat alimenta: et ſi occaſione illius illiciti iuramenti aliquid eis hactenus defuit per penitentiam emendet: nec vllam infamiam ex illo iuramento facto per compulſionem contrahit: quia illi potius infamiam et reatum periurij cōtraxerunt qui eum iurare coegerunt.
e ¶ Matrimoniū. Videtur ex loco iſto ꝙ coactio conditionalis non impediat matrimonium: ſicut nec impedit alia ſacramenta, nec impedit ſacramentum baptiſmi: vt xlv. diſtin. de iudeis. nec ſacramentum ordinis: vt. lxxiiij. diſt. vbi iſta. item alia ratione, quia hoc ſacramētum ſeruari poteſt ſine interitu ſalutis eterne, ergo eſt ſeruandum: vt extra de iureiu. ſi vero. Sed contra. matrimonia debēt eſſe libera: et ibi anim⁹ debet gaudere plena libertate: vt extra de ſpon. requiſiuit. et ca. cum locum. Ad hoc dicūt q̇dā ꝙ talis eſt cogēdus ducere mulierē quam coact⁹ deſponſauit. ſi tamē nullo modo voluerit, ceſſare dꝫ eccleſia a coactione. Alij dicunt ꝙ oib⁹ modis eſt cogendus. ⁊ qd̄ dr̄ in illa decre. req̄ſiuit, ꝙ ſit potius monēda ꝙ̄ cogenda, exponūt poti⁹. i. pri⁹ ſic exponiť. xxiiij. q. iiij. non inuenitur. in fi. Uel intelligūt q̄n tales fuerūt pſone ꝙ vehemēter preſumebať ꝙ deberet ſequi homicidium. Sꝫ iſtis obuiat ex̄ de ſpon. veniens. So. pbabiliter pōt dic̄, ſi placet, ꝙ in quatuor caſib⁹ non tenet iuramentum per coactionē extortum: vt in voto: vt extra qd̄ met. cau. perlatum. In traditione rei eccl̄iaſtice. xv. q. vj. authoritatē. ⁊ ca. ſeq. In dote: vt ff. qd̄ met. cauſa, ſi mulier. §. dos. In mr̄imonio vt ex̄ de ſpon. cū locū. ⁊ c. req̄ſiuit. Qd̄ autē dr̄ h, mr̄imoniū ſit ⁊c. iſtud ſit, non poniť p̄ceptiue, ſed hortatiue: vel loquiť in eo caſu q̄n poſt coactionē cōmixtus eſt ei carnaliter: vt extra de ſpon. veniens. ij. Uel loquiť quando leuis fuit coactio. illa enim non impedit matrimonium. ff. de rit. nup. ſi patre cogente. B.
f ¶ Uinculū. Arg. ꝓ opinione illoꝝ q̇ dicūt ꝙ iuramētum p metū extortū nō tenet. xxxj. q. ij. lothari⁹. ⁊ xv. q. vj. c. j. Sꝫ intelligas hoc ad hunc caſum ſpectare quē hic ponit. De hac materia notaui. xv. q. vj. c. ij.
g ¶ Uel matricidij. Uidetur enim necare illum cui non preſtat alimenta. xij. q. ij. qui abſtulerit. ⁊ lxxxvj. diſtinc. non ſatis. ff. de lib. agno. necare.
h ¶ Degrandinabiť. i. grādine pene eterne flagellabiť.

Matrimoniū verū p coactionē impediatur.

Ad hoc ex̄ ꝺ ſpon. ex l̄ris. ij.

Iuramentū per coactionē extortū nō tenet i q̄tuor caſib⁹.

Necat qui non alit.

quaſi teſtimoniū iuſte ⁊ huma ne petitionis adducitur. Foueat[a] itaqꝫ Hubald⁹ matrē[b] ⁊ fratres, ⁊ lugeat ſi coactione et timore iuramenti aliqd defuit matri. Qui vero eum iurare coegerunt quod nō debuit, reatu periurij impliciti teneantur. Iniuria quippe iniuſte irrogata, eius eſt infamia qui facit. nec enim vllo modo ad opprobriū[c] coacte voluntatis trahit qd̄ illicita conditio neceſſitatis extorſit. Sed cū his omnib⁹ illicita iuramēta non ſeruanda probentur, opponitur ꝙ Joſue Gabaonitas contra preceptū dn̄i non deleuerit, qꝛ ſeniores Iſrael iuramēto cum eis pacē firmauerāt. Sed notandum eſt ꝙ ſeniores Iſrael et ſi ſcirent a domino eſſe imperatum vt delerēt gentes terre ꝓmiſſionis, decepti[d] tn̄ a Gabaonitis neſciebāt eos eſſe incolas terre ſibi promiſſe. Uenerūt enim (vt hiſtoria refert) attritꝭ calceamētis, ⁊ cum aridis panibus, dicentes. Uiri pacifici venim⁹ de terra longinqua. calceamenta ſunt attrita in pedibus noſtris, panis defecit in ſitarchijs noſtris. audiuimus dominum eſſe vobiſcum, et venim⁹ componere pacem. Qd̄ verbum placuit ſeniorib⁹ Iſrael, et fecerūt pacem cum eis.

Poſt diem vero tertiū cum filij Iſrael appropinquarēt Gabaonitis, occurrerūt eis quib⁹ iurauerant ſeniores Iſrael: illi autē vidētes ſe eſſe deceptos, voluerunt delere eos: ſed pepercit eis Joſue propter iuramentum ſeniorum Iſrael.

Unde Ambroſius in libro de officijs.

¶ Quedam licet a deo prohibeanť, tamen iuramēto firmata non ſunt ſeruanda.

Innocens[e] credit omni verbo: non vituperāda facilitas, ſed laudanda bonitas: hoc eſt innocentem[f] eſſe, ignorare[g] qd̄ noceat: ⁊ ſi circūſcribitur ab aliquo, de omnib⁹ tamen iudicat[h] qui[i] fidem[k] eſſe in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis ſue dote inclinatus Jeſus vt crederet Gabaonitis, teſtamentum diſpoſuit, pacem dedit, confirmauit[l] ſocietatem: ſed vbi in terras eorum eſt ventum, deprehenſa fraude ꝙ cum eſſent finitimi, aduenas ſe eſſe ſimulauerunt circūſcriptū ſe populus patrū indignare cepit. Jeſus tamen pacē quā dederat, reuocādam non cēſuit, qꝛ firmata erat ſacramenti religione: ne dū alienam perfidiam redargueret, ſuam fidē ſolueret: mulctauit eos, meliori tn̄ obſequio mini-

a ¶ Foueat. arg. ꝙ iuramentum ꝓ parte tenet, et pro parte non: vt. xj. q. iij. anteceſſor. ⁊. xij. q. ij. ſi quos de ſeruis. et. xvij. q. iiij. queſiti.
b ¶ Matrem. Ad hoc enim tenetur: vt. xxx. diſt. c. j.
c ¶ Ad opprobriū. i. infamiā. nō em̄ dicit ad pctm̄: qꝛ re vera peccauit quādo iurauit quia potius debuit omnia mala pati q̄ꝫ malo cōſentire. xxxij. q. ij. ita nec. et ſic nō obſtant cōtraria. j. de conſe. diſtinctio. iiij. eos quos. et. j. e. q. v. c. j. et. iij. Jo.

† Adde q̄s alet illū qui hꝫ patrē ⁊ filiū: no. Cy. in l. j. ij. et iij. C. de alē. li. et bar. i. l. pe. ff. de li. agno. iij. ps.

¶ Sed cum his.
¶ Hec eſt. iij. pars q̄onis in qua q̄riť vtrum peccaſſent filij iſrael qui propter iuramentum pepercerūt gabaonitis. et dicit ꝙ nō. Jo. de fan.

¶ Caſus. Supra oſtenſum eſt ꝙ illicita iuramenta nō ſunt ſeruāda. Nūc vero probat cōtrarium exemplo Joſue: qui licet cōtra domini preceptum firmaret pacē cum Gabaonitꝭ: tamen ſacramentum ſuū non violauit, ſed ſeruauit illeſum: et hoc ideo, quia ſeniores iſrael neſcierunt iuramentum illud eſſe illicitum quia neſciebant illos quibus iurauerāt, eſſe incolas terre ſibi promiſſe.

d ¶ Decepti. multiplex ratio videť ſuadere quare nō debuerunt ſeruare tale iuramentuꝫ quia erat ibi error perſone, tum quia dolus dedit cauſaꝫ iuramento, tum qꝛ non poterant ſe obligare aliquo iuramento contra preceptum domini. Ad hoc dicunt pleriqꝫ ꝙ diuinitus fuit eis inſpiratum † ꝙ deberent eis parcere: ſed tamen iuramētum fuit illicitum: vt extra de elec. venerabilem. in fi. Uel dic ꝙ ſatis impleuerunt preceptum domini, quia ſatis videntur fuiſſe interfecti, cum redegerint eos in ſeruitutem. Nam ſeruit⁹ morti comparatur. ff. de reg. iur. ſeruitutem. non obſtat dolus illorum, quia iſte dolus fuit pro vita conſeruanda. licitum eſt enim reum corrūpere aliquem pro vita conſeruanda, vt. ij. queſtio. iij. §. notandum. in fi.

Iuramentū qd̄ iudei gabaonitꝭ preſtiterunt nō fuit ſeruandū.

† Hoc ē verꝫ ſm L. vt di cā. j. ca. pri. et idē not. hic H.

Innocens. ¶ Caſus. Oſtendit Ambro. in hoc. ca. ꝙ non eſt vituperandum ſi alicui creditur ignoto etiā ſi ab eo decipiatur: et hoc probat exemplo Joſue qui gabaonitis fingentibus ſe de longa terra venire credidit, ⁊ cum eis pacem firmauit et ſocietatem. poſt tertium vero diem cum populus Iſrael ad gabaon ciuitatem veniſſet, et ſe circunſcriptum eſſe indignaretur, non permiſit Joſue pacem reuocari: quia firmata erat religione iuramenti.

e ¶ Innocens. i. ſimplex et iuſtus. Salomon tamē ſumit hoc verbū innocēs ꝓ ſtulto, vnde hoc ſumptū eſt: et ſic ſancti viri idē verbum retorquēt quādoqꝫ ad ꝯtrarios intellect⁹. Sꝫ nōne eque reus eſt ille q̄ de facili credit, ſicut ille q̄ mentitur: vt. xj. q̄e. iij. non ſolū: et nimia facilitas credēdi vituperatur. lxxxvj. diſt. ſi quid vero. Sed illud intelligas de iudice qui in preiudiciū partis alterius nō debet de facili credere ſm verba alteri⁹ partis. iij. q̄. ix. ca. j. ij. et. iij.

Innocēs pro ſtulto q̄nqꝫ ſumitur.

f ¶ Innocentē. i. talem qui non noceat, nec nocere velit. vj. q̄e. j. oues. ⁊ ca. ſapiens.
g ¶ Ignorare. ꝑ experientiaꝫ facti. nam ſcriptum eſt, Scientia maloruꝫ bonis obeſſe nō dꝫ.
h ¶ Judicat. Diceret aliquis, quomodo pōt eſſe bonus qui non habet diſcretionem et iudicium: ex quo decipitur: cū apoſtol⁹ dicit, Spiritualis iudicat oēs ⁊ ipſe a nemine iudicať: ideo dicit iudicat de omnib⁹ etiā de ignotis, in his. ſ. que ſpectant ad ſalutem: qꝛ ſi quis deciperet in talibus, ibi non eſſet minus periculum falli q̄ꝫ fallere: vt. xvj. q. j. ſi cupis. Tunc enim de ignotis non debemus aliquid preſumere, nec de bonis malum, nec de malis bonum: vt. xlvj. diſt. ſunt nonnulli. in fi. Uł dic iudicat. i. preſumit bene de quolibet.
i ¶ Qui. i. quia ipſi.
k ¶ Fidem. i. verborum veritatem.
l ¶ Cōfirmauit. arg. eſt hic ꝙ qui iurat rem illicitam, propria authoritate non poteſt venire contra iuramentum illud: † vt extra de elec. venerabilē. in fi. nam illicitū eſt renuere curā paſtoralem, ⁊ tn̄ iurans teneretur illud

† Ar. ꝯ. ꝫ. e. q. ſacramento. vbi 8 hoc ſatꝭ dici. i. fi. Archi. Juramētum illicituꝫ an propria authoritate poſſit infringi.

ſterij: clemētior[a] eñ ſentētia, ſed diuturnior. Illicitum[b] ergo iuramentū qͦ ſeruari prohibeꝫ, intelligēdū eſt qͦ ſcitur eſſe illicitū dum iuratur. ſi aūt neſciꝫ illicitū eſſe, ipſa ignorātia excuſat ſi putetur illicitum eſſe non ex ignorantia iuris[c], ſed facti. Aliud eñ eſt ſi alicuius copula creditur eſſe licita, quia neſcitur eſſe conſanguinea, vel quia creditur eſſe vidua: aliud ſi ideo putatur licita, q: conſanguinearum coniunctio vel relictarum copula nullo iure credatur eſſe prohibita. hic eñ eſt ignorantia iuris, que neminem excuſat niſi cui[d] permittitur ius ignorare: ibi vero ignorantia facti, qua quiſq̄ vere excuſaꝫ. ſeniores autē iſrael nō ignorabāt gentes terre ꝓmiſſionis ex precepto dñi eſſe delēdas: ſed ignorabāt gabaonitas eſſe īcolas terre ꝓmiſſionis. ignorabant ſiquidē factū, ſed non ignorabant ius facti: atq̄ ideo etſi illicitum eſſet qͦ iurauerūt, tñ licite ſeruari[e] debuit qͦ iuramēto firmauerūt. Quod autē illicitū iuramentū ſeruari ꝓhibetur, non eſt gñaliter intelligendū. iuramētum nanq̄ (vt Hieroñ. teſtaꝫ ſup Hieremiā) debet hr̄e tres comites: veritatem, iudicium, et iuſtitiam. vbi aūt iſta defuerint, non eſt iuramentum ſed periurium.

Unde daꝫ intelligi illicitum eſſe iuramētū cui aliqͦ iſtorū defuerit: non tñ cuicūq̄ contigerit aliqͦ iſtoꝝ deeſſe, prohibeꝫ ſeruari. aliqñ nanq̄ iuramento deeſt iuſtitia: veluti cū qſpiā poſt votū caſtitatis ducit vxorem, iuramēto firmās nunq̄[f] ſe ab ea diſceſſurū: qͦ quāuis illicituz ſit, q: iuſtitia ſibi probatur deeſſe: tñ authoritate Auguſt. ſeruari precipiꝫ. hoc autē ſi qs cōtēdat prerogatiua cōiugij, non ꝓpter religionem iuriſiurandi ſeruari: aīaduertat gabaonitas ob ſolam[g] religionē contra dñi imperium reſeruatos. Cū ergo omne dñi preceptū iuſtū ſit, patet ei iuſtitiā deeſſe qͦ eius precepto cōtrariū inuenitur. Iudiciū quoq̄ aliqñ iuramēto cōſtat deeſſe: veluti cū propria temeritate aliquis ductꝰ iurat ſe manducaturū et bibiturū. hoc quāuis leuitate indiſcreta illicitū ꝓbetur, non tamen ideo violari iubetur. Iuramentum itaq̄ multipliciter illicitū intelligiꝫ. Eſt enim illicitum aliquando ex eo qͦ iuratur, aliqñ ex cauſa extraueniēti, aliqñ ex modo iurādi. Ex eo qͦ iuratur, tunc eſt illicitum iuramentū, qñ id qͦ iuratur, in ſui natura vitioſum eſt, vel vitā adimens: vt adulteriū, homicidium, et his ſimilia: vel reparari non permittens: veluti cū inimico ad pacem nō redire: indigenti miſericorditer non ſubuenire. iſta q: perſpicuā in ſe habent iniuſtitiam: et ſi iuramēto firmentur, tamen ſeruari nō debent. circa hec vtiq̄ iuramenta intelligenda ſunt que de illicitis iuramentis non obſeruandis ſupra ſtatuta leguntur. Quiſquis ergo ſe iuramēto firmauerit aliquid facturū, quo vel corporalis vel ſpiritualis ſalꝰ adimatur, vel ſine quo vtraq̄

ſeruare: vt.lxxxv.diſtin.florentinum archidiaconum.ſi. ex qͦ me.cau.ad aures.ſic ex de iureiur.debitores.

a ¶ Clementior. Argu.ꝙ ſi iudex facit aliquid qͦ non multum differt a mandato, ꝙ nō dicitur exceſſiſſe fines mandati.ſi enim mandatur aliquibus vt eligāt, poſſunt poſtulare: vt extra de elec.in cauſis.⁊ de poſtu.poſt trāſlationem.in princ. Et de hoc notaui plura argu.vij.q.j.licet. Itez habes hic ꝙ licite commutatur vna pena in aliā: † vt.ſ.v.qōne.vj.quia iuxta.⁊ lxxxij.diſt.preſbyter.et.xxxvj.q.j.de raptoribus.Io.

¶ Illicitum. ¶ Caſus. Iſte.§.diuiditur ī tres partes. In pͥma parte concludit G.ex ſupradictis ꝙ illud iuramētum illicitū ſeruari non debet qͦ ſcitur eſſe illicitum cū iuratur. ſi autē neſcitur eſſe illicitum, propter ignorātiam excuſatur. qͦ ꝓbat Gra.duobus exēplis.ſ.conſanguinee et repudiate: quas ſi quis in coniuges ducit, ignorātia facti excuſatur: q: neſciebat eam cōſanguineam vel repudiatam eſſe.ſ3 ſi ſciret cōſanguineam vel repudiatam eſſe,⁊ crederet cōiunctionez taliū licitā eſſe tunc nō excuſareꝫ. Iudei ḡ non ignorabant ius, ſcz gabaonitas eſſe delēdos: ſed ignorabāt factum, ſcz gabaonitas eſſe incolas terre ꝓmiſſionis: et ideo quod iurauerant, ſeruare debuerūt. In ſecūda parte oſtēdit ꝙ illud iuramētū illicitum qͦ ſeruari ꝓhibetur, non eſt intelligendū de omni illicito iuramento, nā cū ſacramentū tres habeat comites: veritatem, iudiciū, et iuſtitiā: vbi hec tria defuerint, iuramētum reputatur illicitum, non tñ vbicūq̄ defuerit aliquod iſtorum, ſeruari prohibetur. quod ꝓbat duobus exēplis: ſcz exēplo eius qui poſt votum ſimplex iurauit aliquā in vxorē ducere: ⁊ exemplo eius qui temeritate iurauit ſe māducaturum. In tertia parte oſtēdit ꝙ iuramētum tripliciter diciꝫ illicitū. Primo ſcz ex eo qͦ iuratur qͦ eſt maluz. Scđo ex cauſa extraueniēti. Tertio ex modo iuramenti. et hoc ꝓbaꝫ per exēpla que ſatis patet in litera. Scđa pars incipit ibi: Iuramentum nanq̄. Tertia ibi: Iuramētū itaq̄.

b ¶ Illicitum. In pͥma parte.§.dicit magiſter ꝙ tūc iuramētū illicitū non ſit ſuādū cū iurās tēpore ꝗ iurat ſcit illd eſſe illicitū ſ3 ſi igͬrat illud eſſe illicitū dum mō nō ſit ibi ignorātia iuris, nō peccat.⁊ hoc durat vſq̄ ad illū locū: qͦ autē illicitū. Secūdo oſtēdit ꝙ non eſt hoc gñalr̄ verū: q: ſi in aliquo iuramēto deeſt aliquod iſtoꝝ trium: vel iuſtitia, vel veritas, vel iudiciuz: ꝙ illd nō ſit ſeruādum. Tertio dicēdum ꝙ iuramētū qñq̄ eſt illicitū ratione rei de qua qs iurat: qñq̄ ex cā ſuperueniente: qñq̄ ex mō iurādi. Io.

c ¶ Iuris.ſ.j.q.iiij.in fine.

d ¶ Cui ꝑmittiꝫ.⁊c. vt militibꝰ, mulieribus, ruſticis ⁊ minoribꝰ.ff.de proba.cū de indebito.§.ſi autem is.j.q.iiij.§.notādum.

e ¶ Seruari.hec nō eſt rō ſufficiēs.

f ¶ Nūq̄.nō bñ dicit: quia ſi ille ꝗ vouit ſimplr̄, poſt q̄ duxit vxorez, iurat ꝙ non dimittet eā, illud iuramētū licitū eſt: ſed ſi pͥus vouit q̄ ducat vxorē, tūc potiꝰ ſeruabit votum q̄ iuramentum ſequens: vt extra qui cle.vel vo.rurſus.

g ¶ Ob ſolam religionem.non eſt hoc verum.Io.

Pena vna in aliā cōmutaꝫ.

† Etiā vbi debꝫ pena mortis: vt hic.et xxij.q.v.c.j.et hoc verius eſt āte ſententiā latā a iudice. pꝰ ſententiā autē nō pōt hoc iudex niſi ſit papa vl' īgator, ſ3 hu. de hoc le.⁊ no. ij.q.iij.§.notādum.in gloſ. vt ſ.⁊c.archid.

Q Uod autem. ¶ Hec queſtio diuiditur in ſeptē partes. In prima ponit que pena imponatur periuris compulſis vel voluntariis: et qualiter puniūtur qui alios iurare faciunt falſum. et hoc probat per ſeptē cap. Secunda ibi: Item qui audit. Tertia ibi: Queritur de eo. Quarta ibi De etate. Quinta ibi: De forma. Sexta ibi: Ut itaqꝫ. Septima ibi: Iuramētū. Io. de fan.

¶ Caſus. Hic intitulatur quīta queſtio qua queritur ſi licitū eſſet ꝙ archidiaconus iurauit: ſcilicet epiſcopo non obedire: an epiſcopus qui compulit eum ad peierandum. reus ſit periurii. Et reſpōdet ꝙ ſic. et hoc ꝓbatur argumento a minori: qꝛ ſi conſentiens pari pena cum faciente punitur: multo magis compellens eſt puniendus. et ad hoc probandum inducit ſequentia capi. Quid autem iuris ſit de iuramento, per metum extorto: notari conſueuit. xv. q. vi. authoritatem.

a ¶ Quod autē. iſtud nō habet dubitationē: an periurus ſit qui aliū cogit peierare. nā etſi ipſe non proprie dicatur periurus: tamen mortaliter peccat: quia quod alter mandato noſtro fecit, nos reputamur feciſſe vt extra de ſenten. excōmu. mulieres. Utrum autem iudex licite poſſit recipere iuramētum illius quē ſcit velle peierare: dic vt dixi. ſ. xv. q. v. preſbyter.

Peccat mortaliter qui aliū cogit peierare.

Not. h. z L. ꝙ iudex pōt recipere iuramētum ab infamato lꝫ ſciat eū falſū iuraturū. Archi.

Q Ui compulſus. ¶ Caſus. Quidā miles compulſus a domino ſuo ſciens peierauit: queſitum fuit a Pio papa vtrum vterqꝫ ſit piurus? Et reſpondet ꝙ ſic. z ideo miles ſi liber eſt, per quadraginta dies peniteat in pane et aqua: et. vii. ſequētes annos. ſi vero ſeruus eſt eiuſdem, tres quadrageſimas et legitimas ferias peniteat.

b ¶ Et miles. In atrocibus enim non debet aliquis parere domino ſuo: vt. xi. q. iii. nō ſemper. et ca. ſi dominus. z ca. qui reſiſtit. z. ff. de reg. iu. ad ea.

c ¶ Quia plus dominum. quod eſſe non debet: vt. xi. q. iii. nolite. ii.

d ¶ Si liber eſt. Alibi magis punitur ſeruꝰ ꝙꝫ liber: vt. ī. xxiiii. q. i. q̄ contra. ſed hic excuſatur propter preceptum dñi. Io.

Nō a toto, ſꝫ quo ad minorē penaꝫ: vt dixi ſ. §. p. xi.

e ¶ Quadraginta dies, vel continue, vel interpolatim.

f ¶ Septem annos. Non tamē in pane et aqua.

g ¶ Quadrageſimas. Unā ante feſtum natalis: aliaꝫ ante paſcha: terciā ante feſtum ſancti ioannis.

h ¶ Legitimas ferias. i. ſecundam z quartam z ſextam ferias: vt de conſe. diſtin. iii. ieiunia. z lxxxii. di. pſbyter.

Ferie legitie ſūt tres

i ¶ Ui peierat. ¶ Cōſecrata. qꝛ quanto ſanctiꝰ eſt ꝑ quod iuratur, tanto maius eſt periurium: vt. ſ. e. q. i. mouet. Nūquid ergo maius ſacrilegiū committunt qui verberant clericū in maioribꝰ ordinibꝰ conſtitutum ꝙꝫ in minoribus? Credo ꝙ ſic: vt. xvii. qōe. iiii. ſi qs deinceps. et. c. q̄ ſubdiaconū. et. c. qui occiderit.

Pbſm ꝟberās plꝰ peccat ꝙꝫ ꝟberans ſimplicē clericum.

k ¶ Et ignorans. eſſe pctm̄ qđ iurauit. nam ſi fuiſſet ignorātia facti nullum eſſet peccatū: niſi ignorātia fuiſſet craſſa: que neminem excuſat. C.

ſalus reparari vel confirmari non poſſit, fidē promiſſam ſeruare ꝓhibetur: quorū exēpla premiſſe authoritates ſubiiciunt dū eū q̄ homicidiū facere: vel alimēta matri z fratribus nō ſubminiſtrare: in adulterio ꝑmanere: vel ad pacem cū aduerſario nō redire: iuramētum preſtādo ꝓmiſerit, ſalubriori cōſilio illicita vota ob ſeruare non permittunt. Eſt etiam id qđ iuratur aliquādo vitioſum, nō in natura ſui ſed ex cauſis extrauenientibꝰ: veluti cum aliquis poſt votum caſtitatis iurat alicui ſe habiturum eā in cōiugem. cōiugē nāqꝫ habere in ſeipſo malum non eſt: tñ huic ex voto pernicioſum eſt. hoc autē iuramentum etiam ſi illicitū ſit: nō tamen ſeruari ꝓhibetur: ſed de violatione voti penitentia ſibi iubetur indici. Ex modo iurādi tūc eſt illicitū iuramentū qñ incōſiderate z incircunſpecte aliq̄d iurať quo nec corporalis nec ſpūalis ſalus adimatur: z ſine quo vtraqꝫ ſalus reparari z vita cōſeruari valet: veluti dum aliq̄s a parētibus coactus vel clericatꝰ tonſurā, vel religionis veſtē ſuſcipiat, ſe neutrum facturū iuramēto firmauerit: hoc ꝙꝫuis aliq̄bus videať reprehēſibile, qꝛ opus charitatis iuramēto ſe non facturum promiſit: nulla tñ authoritate ſeruari ꝓhibetur: qꝛ etſi nunq̄ꝫ clericatus tonſurā vel religionis veſtē ſuſcipiat, non tamen ideo minus ſalutē ꝓmereri valet: cū nonnulli in laicali habitu ſāctiſſimi z deo dilecti inueniantur. quo exemplo euidenter datur intelligi quotiēs aliq̄s iurat ſe non facturū aliq̄d quo expeditior ſibi via prepareť ad beatitudinem, dūmodo ſine eo valeat ſalutē inuenire: ꝙ iuramentū nō ꝓhibeť ſeruare. vñ cū nos iuramus nō daturos aliquid alicui ſine quo vtraqꝫ ſalꝰ eiꝰ pōt eſſe incolumis, etſi aliqua ex ea ſibi cōmoditas p̄ſtareť nulla tñ authoritate iuramentum ſeruare prohibemur: dūmodo ſit nobis alia via neceſſitatibus eius ſubueniendi.

¶ Queſtio.v.

Q Uod autem[a] q̄nto loco q̄ritur ſi licitum eēt qđ archidiaconꝰ iurauerat, an epſ eēt reꝰ piurii q̄ ad peierādū archidiaconū cogebat: facile pōt diſcerni. ſi em̄ ꝯſētiēs pari pena cū faciēte puniēdꝰ ē: multo magꝭ ille q̄ cogit reus admiſſi criminis ꝓbať. Unde Pius papa ait.

¶ Qui peierare cōpellit et q̄ cōpelliť piurus vterqꝫ ꝓbať.

Q Ui cōpulſꝰ a dño ſciēs peierat: vtriqꝫ ſunt piuri et dñs z miles[b]. dñs, qꝛ precepit: miles, quia plus dñm[c] ꝙꝫ animā ſuā dilexit. Si liber eſt[d]. xl. dies[e] i pane z aqua peniteat: et ſeptē ſequentes annos[f]. Si ſeruus eiuſdem, tres q̄drageſimas[g] et legitimas[h] ferias peniteat. Item.

¶ Pnīa eius qui in manu epī aut in cruce ꝯſecrata peierat.

Q Ui peierat ſe in manu epī aut i cruce cōſecrata[i] tres annos peniteat. ſi vero in cruce nō cōſecrata: annum vnū peniteat. q̄ autē coactus fuerit, et ignorans[k] ſe peierauerit, z poſtea cognoſcit: tres

de h° de reſcin. vendi. quiſquis.

no. xxx. a ſ. viij. diſ. in ſum. q° ſit ō eſt. igrãtia facti, nõ vſ bene la q̃ eſt minor, eſt dictuz: imponẽda: vt. j. di. q: fctm̃ ſtin. ca. eos vero. ſuũ ne mo dz igrare. ar. ff. lo ca. ſed addes. §. j.

a ¶ Si q̃s. ¶ Redimenda. Licet eñ timore mortis iurauerit, tamen peccauit. vt. xxxiij. q. v. ita ne. ſed rõne coactionis mitigat pnĩa: vt ex q̃ me. cau. ſacris. nõ q̃ ſit ō eſt cõtra. xv. q. vj. ca. j. ibi eñ non abſoluunt a pctõ, ſed a iuramento. Jo.

b ¶ Alij. ergo illa q̃ eſt minor, eſt imponẽda: vt. j. di. q: fctm̃ ſtin. ca. eos vero.

c ¶ Si q̃s. ¶ Sine pnĩa. interiori: vt. vj. q° j. quicũq. Joan.

Ille q̃. ¶ Caſus. Si quis cõpellit aliquẽ vel prouocat ad iuramentũ quẽ ſcit falſuz iurare, magis peccat q̃ homicida: q: iſte corp° interficit, ille vo animã ſuã ⁊ alienã.

d ¶ Vincit. Non intelligas q̃ plus peccat periur° q̃ homicida: immo ille plus peccat: vt xiij. diſ. ca. j. ſed dr eum vincere: quia maius damnũ facit: q: maius damnũ eſt in amiſſione vnius aïe, q̃ mille corporuz: vt. xxiiij. q. iij. ſi habes. Jo.

Anime vni° perditio eſt grauior, q̃ mille corpoꝝ.

Qui exigit. ¶ Caſ°. Si aliquis cõpellit aliquem ad iuramentum quem ſcit falſuz iurare, peccat. ſi autem neſcit, nõ peccat.

e ¶ humana. id eſt de humana ĩfirmitate procedit: vt ſ. e. q. j. non eſt.

f ¶ Impreſſit. Multipliciter cogendo. Joan.

Si quis conuictus. ¶ Caſ°. Quidã traxit aliũ ad falſum teſtimonium dicendũ, vel ad aliud periuriuz queſitũ fuit quam penam vterq pati debeat? Et rñd. q̃ qui fieri fecit, donec vixerit dz cõione priuari. q̃ vo fecit, ab oĩ teſtionio repellat ⁊ ſit infamis.

de h° et not. ẽ de iurãtibus per creatũ. ⁊ xxiiij. q. v. rex debet.

g ¶ Infamia. An iuramentum infamet vel non: not. vj. q. j. quicũq. ſed coacti ſi iuraſſent, non infamarẽtur: vt. ſ. q. proxi. inter cetera.

¶ Itẽ qui audit. ¶ hec eſt. ij. pars. q. in qua querit cui dz dicere ſi videt quis q̃ aliquis vult falſum iurare, ⁊ quid iuris, probatur. j. ca. proxi. Jo. de fan.

h ¶ Falſum. ſupple niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam. Joan.

¶ Qua pena ſit feriẽdus qui neceſſitate coact° periurat.

Si quis coactus pro vita redimenda[a] vel pro qualibet cauſa vel neceſſitate periurat: quia plus corpus q̃ animam dilexit, tres quadrageſimas peniteat. Alij[b] vero iudicant tres annos: vnum ex his in pane et aqua.

Item Gelaſius papa.

¶ Qui peierat ⁊ alios peierare facit: q̃ pena ſit feriendus.

Si quis peierauerit, et alios ſciens in periuriuz duxerit, quadraginta dies peniteat in pane et aqua: et ſeptem ſequentes annos: et nunq̃ ſit ſine penitẽtia[c]: ⁊ alij (ſi conſcij fuerint) ſimiliter peniteant. Item Auguſtinus in ſermone de decollatiõe ſancti Joannis.

¶ Homicidã vincit qui ſciẽs ad periuriũ hoiem cõpellit.

Ille qui hominẽ prouocat ad iurationẽ, et ſcit eum falſum iuraturũ eſſe: vincit[d] homicidã: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, immo duas animas: et eius animã quem iurare prouocauit, ⁊ ſuam. ſcis verũ eſſe q̃ dicis: ⁊ falſum q̃ ille dicit ⁊ iurare compellis. ecce iurat: ecce peierat: tu quid ĩueniſti? immo ⁊ tu periſti, qui de illius morte ſatiari voluiſti.

Idẽ in ſermone de periurijs.

¶ Non peccat qui iuramentum exigit ab eo quẽ neſcit falſum iurare.

Qui exigit iurationem, multũ intereſt ſi neſcit illũ iuratuꝝ falſũ, an ſcit. ſi eñ neſcit: et iõ dicit, iura mihi: vt fides ei ſit: nõ eſt pctm̃: tñ humana[e] tẽtatio eſt. ſi aũt ſcit eũ feciſſe et cogit eũ iurare, homicida eſt. Ille eñ ſe ſuo piurio interimit: ſed iſte manũ interficientis ⁊ impreſſit[f] ⁊ preſſit,

Item ex concil. Magotienſi.

¶ Uſq ad extremũ vite non comunicet qui alios ad periuria trahit.

Si q̃s cõuict° fuerit alios ad falſa teſtimonia, vel periuria attraxiſſe: vł quacunq corruptione ſolicitaſſe: ipſe q̃dẽ vſq ad exitũ vite non cõicet. ij vero q̃ ei in piurio cõſenſiſſe pbant, poſtea ab oĩ teſtimonio ſunt remouẽdi: ⁊ ſcḋm legem infamia[g] notabuntur.

Item qui audit aliquem falſum[h] iurare, ⁊ tacet, delinquit. vnde Aug. ait in queſtionib°, Leuitici. cap. j. Alia q̃ audierit vocem iurantis falſum ⁊c.

¶ Qui ſit indicadum falſum quod ab aliquo iuratur.

Hoc videtur dicere, peccare hoiem q̃ audiente iurat aliq̃s falſuz, ⁊ ſcit eũ falſum iurare, ⁊ tacet. tũc aũt ſcit ſi ei° rei de q̃ iurat teſtis fuit[i] aut vidẽs aut cõſcius fuerit. i. aliquo mõ cognouit: aut oculis ſuis cõſpexit: aut ille ipſe q̃ iurat, illi indicauit[k]. ita eñ potuit eſſe cõſcius. ſed inter timo-

Hoc videt. ¶ Caſus. Legit in Leuiti. Ois q̃ audierit vocẽ iurantis falſum, teſtiſq fuerit: niſi indicauerit, portabit iniq̃tatẽ ſuaz. Propẽ hanc lr̃am dubitauerũt q̃dã q̃d eſſet in hoc caſu faciẽdũ quia ſi ſciebant aliquẽ peierare et nõ indicabãt, incurrebant pctm̃ ex ſilentio. ſi vo indicabãt icurrebat peierãs periculum mortis. q̃ſitũ fuit ab Aug. q̃d de hoc eſſet faciendũ? Et rñ. q̃ ille qui falſuz iurat, dz admoneri. ſi vo non audierit, talib° pſonis eſt dicendũ q̃ poti° pñt prodeſſe q̃ obeſſe. i. ſacerdotibus, qui nõ ſolũ illũ corrigere poſſunt, ſed ẽt orare p illo. ⁊ ita ſe expediunt a vinculo pecccati. hic. i. in leuitico. Expſſit. ſcz Moyſes.

i ¶ Fuit. i. talem habuit inde notitiã q̃ huius rei potuit eẽ teſtis: et q̃ ſeq̃t, eſt expoſitio. ij. ps.

k ¶ Indicauit. videt ergo q̃ valeat teſtimoniuz de auditu, vt hic: ⁊. xv. q. v. pſbyter. ⁊. xxvj. q. vj. q̃ recedũt. et. ij. q° j. multi. nã et teſtes intelligũt ſcire q̃ acta ſunt a teſtatore ſi priores teſtes eis hoc dixerũt: vt. C. de teſta. cũ antiq̃tas. j. in fi. j. rñ. Ar. ꝯ. iij. q. ix. teſtes. v. q. ij. relatum eſt. Ad hoc dicas q̃ h loq̃t in cã denũciationis, vbi modica ſciẽtia aliquã fidẽ facit. arg. ex ō ſpõ. p̃terea. ij. immo ⁊ in iudicijs facit fidẽ teſtimoniũ de auditu: vt ex de ſuc. ab inte. cũ dilectus. ex de teſti. cum cãm. Jo. Sed certe teſtimoniũ de auditu eſt proprie cũ aliq̃s audit aliq̃d dici eſſe factũ. Sed ſi audit ꝯhẽtes, nõ eſt teſtimoniũ de auditu. Et hoc innuit ex de teſti. licet. ij. tamẽ hoc ca. nõ loquit de vera denũciatione, ſed poti° de indicatione ſcz cũ quis indicat alij q̃ aliquis vult peccare: ⁊ ſpectat

Teſtioniuz de auditu vtrũ valeat.

Dicit h. lz in h° caſu ſit verũ vt arg. xxxv. q. vj. ō parẽtela. ⁊. c. eps nõ tñ ex h° loco hr̃i põt. Archi.

rem huius peccati, et inter timorē huius ꝑditionis hoīm, nō parua exiſtit plerūq; tentatio. poſſum⁹ em̄ paratū ad ꝑiuriū admonendo vel ꝓhibendo a tā graui peccato reuocare. Sed ſi nō audierit, et corā nobis de re quā nouimus, falſum iurauerit[a]: vtrū ꝑdēdus ſit, ita vt ꝑditus etiā periculū mortis[b] incurrat, difficillima queſtio eſt. Sed q: hic nō expreſſit cui hoc indicādum ſit, vtrū illi cui iurat̄: an ſacerdoti cuipiā qui nō ſolū eum perſequi non pōt irrogando ſuppliciū, ſed etiam orare ꝑ illo pōt: videt̄ mihi ꝙ ſe ab hoc peccati abſoluat vinculo, ſi iudicet talib⁹ qui magis ꝓdeſſe[c] poſſūt q̄ obeſſe periuro: ſiue eū corrigendo, ſiue deum pro eo placando, ſi ⁊ ipſe confeſſionis ſibi adhibeat diſciplinam.

Si ergo iſte (vt ſupra dictum eſt) qui audit falſum iurare et tacet, delinquit: multo magis ille reus eſt qui ad peierādum aliquem compellit.

Queritur[d] de eo qui verboꝝ calliditate ſe circunuenire putat illū cui iuramētum defert: an ſit reus periurij, niſi ſeruauerit quod iuraſſe creditur.

De hoc ita ſcribit Iſidorus ſententiarum libro .ij.

De eo qui calliditate verborum iurat.

Quacūq; arte v̄borū q̄s iurat: de⁹ tn̄ qui cōſciētie teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur, intelligit[e]. dupliciter autē reus fit: q: nomen dei in vanum aſſumit: et ꝓximum dolo capit. Item ex ſermone ſancti Auguſtini.

Periurus eſt qui ſuper lapidem falſum iurat.

Ecce dico charitati vr̄e et q̄ ſup lapidē[f] falſum iurat, ꝑiurus eſt. vn̄ hoc dico? q: multi etiā in hoc fallūtur: ⁊ putāt q: nihil eſt ꝑ qd̄ iurant, non ſe crimine teneri periurij. prorſus ꝑiurus es: q: ꝑ id qd̄ ſctm̄ non putas, falſum iuras. ſi tu illud ſctm̄ nō putas, ſctm̄ puta cui iuras. nō enim q̄n iuras, tibi aut lapidi, ſed ꝓximo tuo iuras. hoī iuras ante lapidē, ſed nūquid non ante deū? non te audit lapis loquētem: ſed punit te deus fallentem.

Sed obijcitur illud Greg. in xxvj. libro moralium.

Apud dn̄m v̄ba nr̄a nō ex ore ſed ex corde procedunt.

Humane aures talia verba nr̄a iudicant, qualia foris ſonāt. diuina v̄o iudicia talia foris audiūt, qualia ex intimis proferuntur. certe nouerit ille q̄ intentionē ⁊ voluntatē alterius varijs explicat verbis[g], q: nō debet aliq̄s verba[h] cōſiderare, ſed voluntatem et

ad delicta committēda. ſed denūciatio ſpectat ad delicta cōmiſſa: et ad illa nō tenent̄ niſi q̄ habēt magiſtratū ſuꝑ aliquos: ⁊ illa denūciatio dicit̄ euangelica: iſta dr̄ canonica, ⁊ hec probat̄ ſemꝑ: illa vero non. Et ſic p3 ꝙ crimina nondum cōmiſſa poſſumus denūciare: vt hic: ⁊ .xxij. diſ. diaconi .j. ibi: vicinum precipito ⁊c. ex̄ de deſpon. impu. ca. pe. ex̄ de cogna. ſpi. tua. Jo.

a Iurauerit .i. iurare voluerit.

b Mortis. De facto, q: de iure ꝓpter viuus dictum nō poſſet iudicari: et eſt ſil'e de penit. diſt .j. ca. penul.

c Prodeſſe. vt ſūt ſacerdotes: vt xiiij. qōe .v. deniq;. Qui ergo dicit talibus qui poſſunt ꝓdeſſe, nō obeſſe: nō dr̄ ꝓdere: vt .ij. q .j. ſi peccauerit.

Si ergo. Caſus. Cōcludit Gratianus ex ſupradictis dicens: ſi quis audit aliquem iurare falſum et tacet, delinquit: multo magis ille reus eſt qui cōpellit aliquē ad periuriū.

Querit̄. Hec eſt .iij. pars. q. in q̄ queritur qualiter de⁹ intelligit iuramentum ſi aliquis iurat in fraude, vel decipit in fraudē? et dr̄ ꝙ ſicut ille q̄ ſane intelligit, ſiue ſit dans iuramentum, ſiue accipiēs. et hoc probat ꝑ .v. ca. Jo. de fan.

iij. ps.

Caſus. Querit hic Grat̄. incidenter an ille qui ſub calliditate verboꝝ iurat, ſit re⁹ ꝑiurij niſi ſeruauerit qd̄ creditur iuraſſe? Et rn̄. ꝙ ſic: et ad hoc inducit ſeq. ca.

Juramenta qualit̄ ſūt intelligēda.

d Querit̄. Incidētē ponit hic queſtionē, qualiter iuramenta ſunt intelligenda: ⁊ diſtinguitur: aut vterq; h3 rectum intellectū: aut vterq; doloſum. aut alter tm̄ habet rectum. ſi ab vtroq; interponitur dolus, tunc eſt intelligendum ſm̄ cōem ſignificationem verborū: vt ex̄ de ſpon. ex literis. ſi a neutro interuenit dolus, tunc interpretandū eſt ſm̄ intellectū vtriuſq;, ſi v̄ba poſſint vtriq; intellectui adaptari. ex̄ de teſti. cum tu. ſi ab altero tātū, tunc intelligendū eſt ſm̄ eum qui recte intelligit. ſic videtur diſtingui. j. e. §. ex his. In ſtipulationibus ⁊ alijs contractibus ⁊ ꝯ ſtipulātem ⁊ vendentē interpretandū eſt:

ſed in iudicijs pro actore: vt. ff. de verbo. oblig. inter ſtipulantem. §. j. ff. de cōtrahen. emp. l. labeo. Jo. — Qd̄ dic vt no. ex̄ de reſtitu. ſpol. cū ad ſedē in glo. h ergo,

Quacūq;. Caſus. Dicit Iſid. in hoc ca. ꝙ quacūq; arte verborū q̄s alicui iuret, ita deus intelligit ſicut ille cui iurat̄: ⁊ talis dupl'r peccat: ſcil3 q: nomen dei ſumit in vanū: ⁊ q: ꝓximū dolo capit.

e Intelligit .i. itelligere d3. et eſt ſil'e .j. de cōſe. diſti. iiij. non illud.

Ecce. Caſ⁹. Reprehēdit hic Auguſt. parochianos ſuos qui cum ſuꝑ librum iurare debebāt, lapidem aliquem ſupponebant: eos decipiendo quibus iurabant: nec putabant ſe teneri cum ſuper lapidē iurarent: ſed Augu. dicit ꝙ tenētur: et ſi non ſeruant qd̄ iurauerint, periuriū incurrent: q: nō lapidi, ſed homini iurant ante deum.

f Suꝑ lapidē. Forte coopertum ab aduerſario: vt credant̄ eſſe euangelia.

Sed obijcitur. Caſus. Supra dictū eſt ꝙ de⁹ ſic accipit iuramentū ſicut ille cui iurat̄, intelligit. Nūc v̄o probat ꝯtrariū: et ad hoc inducit ſeq. c.

Humane aures. Caſ⁹. Dicit̄ in hoc ca. ꝙ homies ⁊ maxime ſimplices et indiſcreti talia verba iudicant qualia foris ꝓferunt̄: deus vero talia foris audit, qualia ex intimis ꝓferuntur. vn̄ diſcret⁹ homo vel iudex qui interpretatur intentionem iurantis alteri, conſiderare debet ꝙ verba debent deſeruire intētioni, non intentio verbis.

g Verbis. Que ille protulit, ⁊ vult ea aliter interpretari prout verba ſonare videntur: quod ſemper non eſt faciendum: cum ſepe bona verba mala intentione proferantur: ⁊ econuerſo: vt .v. qō .v. non omnis. ⁊ capi. non oſculatur: vt .xxiij. q .j. paratus. — Verba bōa q̄ſq; q; mala intētiōe ꝓferūt

h Verba. Argum̄. potius eſſe conſiderandam mentem alicuius q̄ ipſa verba: vt .j. qō .j. marchion. et de conſecra. diſtin. iiij. retulerunt. extra de verb. ſignifi. preterea, et ca. intelligentia. xxij. q .j. paratus. in princi. ff. de in tēdi. — Mens potius q̄ v̄ba atte[n]di d3

† Ad idē.xxx. viij.di. ſedulo. xcij.di. ca.j.§. ea.q.ij. is aūt.

ius vo.l.ꝗuis. † Sed hoc verum eſt cum cōſtat de intellectu.al's in dubijs a verbis non eſt recedendum.ff.de lega.iij. non aliter.ff. de exercitoria.l.j.§. ſi is qui nauem. extra de ſponſa.ex literis.

¶ Si ergo. ¶ Caſus. Concludit Gra.ex ſupradictis dicens ꝙ ſi deus ita accipit verba foris q̄lia ex intimis ꝓferuntur: ⁊ ſi verba debēt deſeruire intentioni, ⁊ non ecōuerſo: apparet ꝙ deus nō ſic accipit iuramentum ſicut ille cui iurat̄ intelligit: ſed potiꝰ ſicut ille qui iurat.

¶ Item obijcitur. ¶ Caſus. Adhuc obijcit Gra.et probat in hoc.§. et ſequenti ꝙ iuramentum debet intelligi ſm intentionē iurātis, ⁊ non eiꝰ cui iurat̄. ⁊ hoc ꝓbat per duo exempla in illis poſita.

¶ Itē ſi innocens. ¶ Caſus. Adhuc probat in hoc.iij.§. ꝙ ſm intentionem iurantis dꝫ intelligi iuramentū. Ego accuſatus de crimine ſcripſi ſuper aliquā chartulā qualiter iurare volebam me eſſe immunem a delicto: ſed aduerſarius meꝰ volens me peierare, ſubripuit illud breue quod ſcripſi: et ſuppoſuit aliud in quo cōtinebatur me crimen commiſiſſe. Cum ergo iuraſſem ſicut in illo breui continebatur, arguebat me periurij: et dicitur hic ꝙ ego non ſum periurus.

Iuramenti. ¶ Caſus. Adhuc probat Grat̄. per hoc ca. ꝙ iuramentū debet intelligi ſꝫ intentionem proferentis. Dicit ergo Ioan. Chryſoſto. ꝙ quicunꝗ iurat, ideo iurare debet vt verum loquatur. vnde deus inter iuramentū et comunē loquelā differentiā nō facit: q: ſicut in iuramento nō debet eſſe perfidia, ita nec in loquela noſtra ⁊ ſi ꝗs contra fecerit, pena diuini iudicij dānabit. et hoc ꝓbat authoritate dn̄i dicentis: Os quod mentitur ⁊c̄.

intentionem: quia non debet intentio verbis deſeruire, ſed verba intentioni.

Si ergo diuina iudicia verba noſtra talia foris audiūt qualia ex intimis ꝓferuntur: ſi intētio nō dꝫ ſeruire v̄bis, ſꝫ verba intentioni: ptꝫ ꝙ deus nō accipit ſic iuramētum ſicut ille cui iurat̄: ſed potius ſicut q̄ iurat intelligit: cū recipiēti nō ex intimis, ſed ex his que ꝓferuntur foris verba noſtra ſonant.

Item obijcit̄: q̄ iurat ſuper lapidē putās ſe iurare ſuper ſacroſancta euāgelia, perinde tenet̄ ac ſi ſuper euāgelia iurauerit: licet ille cui iurat, ideo ſuper lapidem illum iurare fecerit, ne non ſeruādo quod ꝓmittit, reatu periurij teneatur.

Item obijcit̄ illud de ciuibus qui credunt ſe iurare obedituros cōſulibꝰ ſuis in oībus que ſibi imperata fuerint ꝓ honore ſue ciuitatis, ne vero obediētiā recuſantes, reatu periurij illaqueentur, ſupponit̄ breue iuraturis in quo aliud cōtinetur ꝗ̄ ſe iuraturos arbitrentur: videlꝫ ne padū in nilum conuertant: vel aliquid hmōi faciant. Si ergo cōtra hoc qđ ſe iuraſſe crediderāt, cōſulibꝰ ſuis obedientiā denegarēt, nunq̄d ſm intentionē recipiētis, an potiꝰ ſm intentionem iurantis iuramentum deus illud acciperet?

Item ſi innocēs de adulterio vel furto impetitꝰ, innocentiā ſuā vellet aſſerere: iuraret autē ſe ab obiectis ſic eſſe immunē, ſicut in breui illo cōtinet̄ quod manibꝰ ſuis ſe ſcripſiſſe arbitratur: cōtineat̄ autem in illo hūc reū eſſe obiectorū: nunquid a dn̄o periurus reputabit̄? aut nunq̄d poterit argui ſe iuraſſe adulterij aut furti reatū incurriſſe? Nō. Hinc etiā Ioannes Chryſo. ait.

¶ Inter iuramentum ⁊ locutionem fidelium nulla debet eſſe differentia.

Iuramenti hmōi cauſa eſt, q: omnis q̄ iurat, ad hoc iurat[a] vt qđ verū eſt loquatur. Et ideo dn̄s inter iuramētum et loquelā noſtrā, nullam vult eſſe diſtātiā[b]: q: ſicut in iuramēto nullā cōuenit eſſe ꝑfidiā: ita q̊ꝫ in verbis nr̄is nullū debet eſſe mendaciū: q: vtrūꝗ ⁊ periuriū ⁊ mēdaciū diuini iudicij pena dānat̄, dicente ſcriptura: Os qđ mentit̄, occidit animā. Quiſquis ergo verum loquit̄, iurat: q: ſcriptum eſt: Teſtis fidelis non mentietur.

Idem.

¶ Anteꝗ̄ aliquis iuret peierat ſi contra conſcientiam iurare parat.

Qui peierare paratꝰ eſt: anteꝗ̄ iurat iam periurus eſſe videtur: q: deꝰ non ex operibus[c] iudicat, ſed ex cogitationibus et ex corde.

Ex his omnibus colligitur ꝙ iuramenta ſecundum intentionem preſtantis, non recipientis a deo iudicantur. Quomodo ergo ſm Iſidorum quacūꝗ arte verborum quis iurat, deus ſic accipit ſicut ille cui iuratur intelligit. Sed ſicut aliđ eſt callida arte verborum iurare, aliud ſimpliciter intentionem ſuam iurando enunciare: ſic aliud eſt ſimplici intentione iuramentum factum recipere: aliud in recipiendo calliditate vti: quia ſicut quiſꝗ̄ apud deum non valet aliquem ledere: ſic nec preter eius intentionem valet quis alicui

a ¶ Ad hoc iurat. Id eſt iurare debet.

b ¶ Diſtantiam. quantū ad hoc, cū mortaliter peccat q̄ ſimpliciter dicit falſum: ſicut q̄ ſub iuramento dicit falſum: magis tamen peccat peierando, ꝗ̄ mentiendo. † ſolidius ſubſiſtit vbi iuramētum interponitur: vt.ſ̄.e.q.j.c.j.ſed tn̄ plꝰ operat̄ ſacramentū ꝗ̄ ſimplex promiſſio: vt extra de iureiu. debitores. Itē hic eſt argu. ꝙ ex nudo pacto oritur actio: vt.xij. qōe.ij. quicūꝗ ſuffragio. et.q.v.quia Ioannes.Io.

c Qui peierare. ¶ Nō ex operibꝰ. Deus potius conſiderat animum ꝗ̄ factuꝫ: vt.xv.qō.vj.capi.j. et deus interrogat cor, ⁊ non manum. xxij.qōe.v. ſi quid ſic.xxxij.qōe.v.pro poſito.

¶ Ex his omibus. ¶ Caſus. Concludit Gratianus ab illo.§.ſꝫ obijcitur. ꝙ iuramenta iudicātur a deo ſm intentionē facientis, ⁊ non recipientis. ⁊ poſtea ſoluit predictam contrarietatem, dicens ꝙ ſimplicitas quandoꝗ eſt ex parte facientis, quandoꝗ ex parte recipientis. ⁊ ſilr̄ dolus qn̄ꝗ eſt ex parte facientis, qn̄ꝗ ex parte recipientis. ex quacunꝗ ergo parte eſt, deus vidēs cordis ſimplicitatē ſic accipit ſicut illa pars intelligit que ſimpliciter intelligit. artem enim verborum deus ſemper aſpernat̄ ⁊ odit.

Iuramentuꝫ plꝰ operatur ꝗ̄ ſimplex ꝓmiſſio † Dic ꝗ ꝙ lꝫ deꝰ nō faciat drīā iter loq̄lā ⁊ iuramentum: ec̄ctia tn̄ facit: q: mēdax ſimplex non patit penā quo ad infamiā ⁊ repulſionē teſtionij: vel q̄n poſſit ꝓmoueri ſꝫ ſecꝰ in mendace iurato. ⁊ hꝰ intelligas ex q̄ ſimplr̄ mēdax eſt de crimine emēdatus ſm decret. ex̄ de teſti.teſtimoniū. ſm h.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

¶ De etate. ¶ Hec eſt .iiij. pars. q. in qua probat quãdo et in qua etate ſit iurandum, et quando non: ⁊ hec eſt q̃ō. incidens. Joan. de fan.

¶ Caſus. Quia ſupra facta eſt mentio de iuramento: ideo nunc oſtendit Gra. in qua etate poſſit quis ad iuramentū cogi: ⁊ ꝙ infra pubertatis annos nullus cõpelli dz. j. c. j. ⁊ ij. poſtea vero cõpelli põt.

Paruuli. ¶ ¶ Caſus. Queſitū fuit in q̃ etate paruuli cogant̃ iurare. Et reſpõdetur, cū ſunt in etate rationabili: et ſi quis cū iurare poteſt, ſemel peierauit, decetero teſtis eſſe non poteſt: nec in ſua vel alterius cauſa erit iurator.

iiij. ps.

Impuberes an poſſint iurare.

a ¶ Jurare. Nec teſtis eſſe põt: vt iiij. q. iij. c. j. Et ideo hoc eſt, quia iuramento debet adeſſe iudiciū: ſed hec etas neſcit quid agat: vt. C. de fal. mo. l. j. Item q: impubes non poteſt peierare: vt. ff. de iureiu. l. qui iuraſſe. vnde ſacramentum calumnie preſtare non põt. poſſet tamen dici ꝙ ſi eſt doli capax, ꝙ tūc calumnioſe petere poteſt: vt ex de deli. pu. c. j. et ſi nouerit veritatem: ꝙ bene p̄ſtabit ſacramentum calumnie argu. C. de iureiuran. propter calumniã. l. ij. §. j. Sed de veritate dicēda bene poteſt iurare. Nam ab impuberibus et timidis ſumitur initiū queſtionis: vt. ff. de queſt. vnius. in prin. Item impubes ferula percutitur pro veritate dicenda: vt. ff. ad ſyl. l. j. §. impubes. et tenet confeſſio quam facit, licet contra eam poſſet reſtitui: vt. ff. de confeſ. l. certū. §. pe. Joan. quod falſum eſt, niſi ſit doli capax: cum hoc cap. contradicat. B. hoc autem certum eſt ꝙ ſi aliquis ſponte receperit iuramentum minoris, bene valet et tenet tale iuramentum: vt. ff. de iureiur. l. qui iuraſſe. Item in caſu poteſt quis conueniri ratione iuramenti quod preſtitit dum eſſet impubes: vt ſi impubes iurauit ſe preſtaturū operas, ipſe pubes factus bene conuenitur de hoc iuramento: vt. ff. de li. cauſa. l. vlti. in fi.

Dicit Azo. ꝙ hoc non eſt verū q̃zuis ſit doli capax: arg. C. de iura. ca. l. ij. §. j. ſed de veritate dicēda bñ ff. de cõfeſ. certum §. minorē. ar. ff. de admi. tu. l. j. in fi. ſm Lau. et hoc eſt quod ſequit̃.

b ¶ Cauſa. Sed nonne ſi agere vult periurus in propria cauſa, audiretur: quia nulli prohibetur agere in ꝓpria cauſa: vt. iiij. q. vj. omnibus. ſed agere nõ poteſt niſi preſtet ſacramentum. Item nonne iudex vel altera pars poteſt ei deferre ſacramentum? Ad hoc dicas ꝙ hec lex ſumpta eſt de lombarda, ſm quam non iuratur de calūnia. patet ergo ꝙ loquitur hic de alio iuramento: et poteſt dici ꝙ loquitur hic de iuramento purgationis. i. vt nec ſe nec alios poſſit expurgare. ex hoc ſequitur ꝙ ſi ſuſpitio aliqua eſt cõtra periurium ſtatim habetur ꝓ conuicto, cū ſe expurgare non poſſit: et imputet ſibi qui in talem caſum incidit: quia culpa ſua illū ſuſtinet: vt. xv. queſt. j. ſi quis inſaniens ex quo em̄ ſemel peierauit, p̄ſumitur ꝙ ſemper debeat peierare: vt. ij. queſt. vij. non poteſt. vnde amodo nõ eſt ſacramento ſuo credendū: vt extra de preſumpt. literas. ea tamen iuramenta que oneris ſunt potius q̃z honoris, bene preſtabit: vt iuramentum calumnie. ſimiliter dominis ſuis iurabit in cauſa feudi. contra xlvij. diſt. q̃zuislibet. extra de re iudi. in cauſis. v. ps.

... ſubuenire. de⁹ autē duplicitatis aſpernator ſimplicem intentionē vtriuſqz cõſiderat: ⁊ tam ex parte recipientis, q̃z ex parte preſtantis verborum artem aſpernat̃ ⁊ odit. De etate vero iurantium querit̃ qua etate quiſqz ad iurandum debeat cogi. de quo in primo libro capitulariū ſic inuenit̃ definitū.

¶ Ante rationabiles annos alii qui non cogantur iurare.

Paruuli q̃ ſine etate rationabili ſunt, nõ cogantur iurare[a]: et qui ſemel periuratus fuerit, nec teſtis ſit poſt hoc, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa[b], nec alterius iurator exiſtat.

Itē ex cõcilio Elibertano.

¶ Ante. xiiij. annos nullus iurare cogatur.

Pueri ante annos. xiiij. nõ cogant̃ iurare: puella[c] quoqz ſi in puerili etate ſita in domo patris illo neſciēte iuramento ſe conſtrinxerit: ⁊ pater eius vt audierit, ſtatim[d] cõtradixerit: vota eius ⁊ iuramēta irrita erunt, et facilius emēdabitur.

Item Cornelius papa.

¶ De eodem, ⁊ vt a ieiunis iuramenta preſtentur.

Honeſtū etiã videt̃ vt q̃ in ſanctis audet iurare, hoc ieiun⁹[e] faciat cū omni honeſtate ⁊ timore dei, ⁊ vt pueri ante annos. xiiij. non cogãtur iurare. ¶ Preterea ſunt quedam tēpora quibus iurare ꝓhibemur. Unde in concil. apud ſanctū Medardū habito.

¶ Quibus temporibus iurare prohibemur.

Decreuit ſancta ſynod⁹ vt a. lxx.[f] vſqz in octauam paſche, et ab aduentu dñi vſqz in octauã epiphanie, necnon ⁊ in ieiunijs q̃tuor tēpor̄, ⁊ in litanijs maioribus[g], ⁊ in diebus dñicis, ⁊ in dieb⁹ rogationū (niſi de cõcordia ⁊ pacificatione) nullus ſuper ſacra euangelia iurare preſumat. De forma vero fidelitat̄ et quid quis debeat domino, vel econuerſo: ſic inuenitur in epiſtola Philiberti epiſcopi.

¶ Que in fidelitate ſunt ſeruanda.

De forma fidelitatis aliquid ſcribere monitus hec vobis que ſequuntur breuiter ex librorum authoritate notaui. Qui dño ſuo fidelitatem iurat, iſta ſex ſemper ĩ memoria debet habere: icolume,

c ¶ Pueri. ¶ Puella. Idem eſt in puero: vt. ſ. ea. q. iiij. tribus.

d ¶ Statim. Filij iuramentū debet pater reuocare q̃z cito ſcit, ꝙ vt hic dicitur: ſed votum religionis non tenetur ſtatim reuocare cum ſcit: ſz ſtatim vſqz ad annum et diem contradicere poteſt: vt. xx. queſtio. ij. puella. aliter tamen eſt ſupra diſtinctum. ſcilicet. xx. q̃ō. ij. in prin.

Ad idē concordat ꝓug. q̃ exponit ſtatim .i. ex q̃ ſciuit et potuit.

e Honeſtum. ¶ hoc ieiunus. ſil'r teſtimoniū debet dicere ieiunus: vt extra de teſti. placuit. Que a ieiunis fieri debeant, no. de conſe. diſtin. j. ſacramenta. tñ quod hic dicit̃, magis eſt honeſtum q̃z iuſtum. Jo.

f Decreuit. ¶ Ut a. lxx. in his etiã diebus cauſe exerceri nõ debent. xv. q. iiij. c. j. ⁊ ij. huic tñ ca. ⁊ p̄cedenti obuiat conſuetudo preſcripta. Jo.

g ¶ In litanijs maioribus. vt in feſto ſancti Marci.

¶ De forma. ¶ Hec eſt. v. pars. q. in qua dicitur quod in ſequenti ca. continetur. Jo. de fan.

¶ Caſus. Supra facta eſt mentio de iuramento. ſed q̃ fidelitas fit iureiurando, ideo nunc oſtendit Gra. quid fidelis dño et econuerſo debeat facere.

De forma. ¶ Caſus. Quidã rogauit Philibertum epm̃ vt ſcriberet ſibi quot debeant cõtineri in iura-

tutum, honeſtū[a], vtile, facile, poſſibile. ✝ Incolume videlicet ne ſit in damnū dño ſuo de corpore ſuo. Tutū, ne ſit ei in damnū de ſecreto[b] ſuo, vel de munitionibus[c] p quas tut9 eē pōt. Honeſtuz, ne ſit ei i dānū de ſua iuſtitia vel de alijs cauſis q̄ ad honeſtatē[d] ei9 pertinere videnť. Utile, ne ſit ei in dānum de ſuis poſſeſſionib9. Facile vel poſſibile, ne id bonum qđ dñs ſuus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: neve id quod poſſibile erat, reddat ei impoſſibile. vt fidelis hec documenta caueat, iuſtum eſt. Sed quia non ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat id qđ bonuz eſt: ✝ reſtat vt in eiſdem ſex ſupradictis conſilium[e] et auxilium domino ſuo fidele pſtet, ſi bñficijs dignus[f] videri vult ⁊ ſaluus eſſe de fidelitate quā iurauit. Dñs quoqz fideli ſuo in his omnibus vicem[g] reddere debet. qđ ſi non fecerit, merito cēſebitur maleficus: ſicut ille qui in eorum preuaricatione vel faciendo vel cōſentiendo deprehenſus fuerit perfidus et periurus.

Auguſtinus. De eodem.

Si quis laicus iuramentum violādo pphanat quod regi et domio ſuo iurat: et poſtea puerſe ⁊ doloſe eius regnū tractauerit: et in mortē ipſius aliquo machinamento inſidiať: quia ſacrilegiū pagit in Chriſtum dñm manū mittens anathema ſit: niſi per dignam penitētie ſatiſfactionez emendauerit: ſicut conſtitutū a ſctā ſynodo eſt, id eſt ſeculū reliquat: arma deponat: i monaſteriū eat: ⁊ peniteat oībus diebus vite ſue: veruntamen cōionem in exitu vite ſue cum euchariſtia accipiat. epiſcop9, preſbyter, diaconus, ſi hoc crimen commiſerit, degradetur. Ut itaqz ex pmiſſis apparet, mēdacium nec in ſimplici ſermone debet pferri: nec iuramento firmari. Mēdaciū aūt non ſolū in vbis, ſed etiā in ſimulatis operibus eſſe pbať. Unde Amb. in ſermone habito in dñica de Abraham.

Mētitur qui profeſſionem ſuam operibus nō oſtendit.

Caueте fratres mendaciū: q2 oēs q̄ amāt mendaciū filij ſunt diaboli. Nō ſolum in falſis verbis, ſed etiā in ſimulatis operibus[h] mendaciū eſt. mēdacium nanqz eſt ſe chriſtianū dicere, ⁊ opa Chriſti non facere. mendacium eſt

mento fidelitatis quam facit vaſallus dño: qui reſcripſit ſex debere ibi contineri: ſcz incolume, tutū, et honeſtum, vtile, facile, et poſſibile: q̄ vaſallus ſemp debet in memoria habere. Et ponit exemplū de illis ſex in quib9 oībus debet vaſallus dño conſiliū et auxilium preſtare ſi vult beneficio dign9 videri, et ſaluus eſſe de fidelitate: ⁊ dominus in his oībus vaſallo vicem reddere debet.

✝ Adde q ſimile obſequiū dz cleric9 eccl'e. l.ij. ⁊ ibi Albe. 8 roſ. C. de aduo. di. iudi.

a Honeſtuz. ſic ergo honeſtas et poſſibilitas in omni iuramento ſunt intelligenda: vt. ſ. e. q.iiij. vnuſquiſqz. et ex̄ de iureiuran. quēadmoduz. ſed illud ſacramētum preſtant archiepi romano pontifici: vt ex̄ de iureiurā. ego. et ſubditi ſuis epis: vt. xxiiij. diſt. q̄q̄. et imperator pape. lxiij. diſtin. tibi domino. et lz generaliter iuret vaſallus dño. ſ. q in omnibus cauſis iuuabit ipſum, ⁊ contra quelibet: tamē contra propriā patriam non iuuabit ipſum: vt. ff. de re. li. minime. nec contra papā: vt extra de iureiur. venientes. Sed qđ ſi dominus vult filiū vaſalli impetere: nūquid iuuabit ipſuz cōtra filium? videť q non: q2 nec contra filiū excōicatuz iuuabit. xj. qōe. iij. qm̄ multos. ⁊ arg. ad hoc. ff. de reli. minime. et contrariū tn̄ dicit lex feudi in titu. quemadmo. feu. amit. 8r eñ ibi q vaſallus obligat9 eſt filio ſuo tm̄ vinculo nature: ſed dño ſuo obligat9 eſt vinculo iuramenti. Itē non teneť ipm iuuare ſi iniuſte impetit aliuz. nec eñ opem fert qui ad peccandū nos adiuuat: vt. xiiij. q. vj. ſi res. Itē nunqd vaſallus pōt accuſare dñm? non: vt hic pōt colligi: niſi proſequať ſuam iniuriā. alioquin ſi accuſat, perdit ius feudi: ſicut patron9 q̄ accuſat libertū pdit bonoꝝ poſſeſſionē: vt. ff. de bo. li. q̄ cū maior. nec etiā teſtimoniū pōt ꝯtra ipm ferre nec in criminali cauſa, nec etiam pro ipſo: vt extra de offic. deleg. cauſam.

Impator iurat pape.

✝ Cōc. l. iuſtitia. ſ. iuris pcepta. cuz gl. in v. tribuere. ff. de iuſti. et iuſti. e. ti. ⁊. ſ. i glo. ſup v. ius ſuum.

Uaſallus dñz non accuſat.

b Deſecreto. Ille qui prodit ſecreta alicuius, capite puniť: vt. ff. de re mili. omne. ſ. iij. et. C. de cōmer. ⁊ mer. l. ij. et ſic poteſt quis iurare ne pdat ſecreta alterius. argu. tamen eſt contra. xiij. diſt. nerui.

Secretoꝝ pditor capite puniť.

c Munitionibus. Qui munitiones cedit hoſtib9, vel literas vel nūciū vel aliquod ſignum eis mittit, incidit in crimen leſē maieſtatis: vt. ff. ad leg. iul. ma. l. j. ij. ⁊. iij.

d Ad honeſtatem. Ut nec cum vxore nec cum filia commiſceatur: nec aliquid inhoneſti faciat in domo domini: vt de peni. diſtinc. v. conſideret.

e Conſiliū. Vide quō interpretatur hoc iuramētū. Ego iuro q nullū faciā tibi dānum. i. ego iuro q nec ego faciam, et etiam q alios faciētes phibebo. ſic interptať lex tale pactum: vt ſi aliqs fecit pactū q ſyluā nō cederet vel vreret, etiā cuſtodire tenetur ne ali9 vrat vel cedat: vt. ff. locati: in lege. idē videť in oībus negatiuis promiſſionib9: vt cū diciť promitto q non faciā: nō ſolū teneor nō facere, ſed etiā curare debeo ne fiat: vt. ff. de vb. ſig. facere. ⁊ de vb. ob. in illa ſtipulatiōe.

promiſſiones negatiue ad duo obligant.

vj. ps.

f Dign9. ergo ſi clericus preſtat pcinių ꝯ eccl'iam ſuā vel epm ſuuz, pōt priuari bñficio ſuo. xcvj. diſ. ſi impator. et extra de poſtu. ca. ſi. Joan. ✝

✝ Adde pro hoc tex. in. l. alia. cū no. C. de vt idig. Bal. et gl. in v. non eui tabit. in ca. j. v. ſz rq̄ de lator. q̄ fu. p. cā bene amit. col. x.

g Uicem. Et ſic eadē fide teneť qs ſubdito ſuo, ſicut ſubditus domino: vt. xcv. diſtinc. eſto his qb. ſubiectus. et extra de iureiur. peruenit. et. xxxij. q. vj. nihil iniquius. et ſi non fecerit, priuať illo, vel dominio qđ hz in vaſallo: et trāſit feudū ad ſuperiorem: vt in lib. feu. quemadmo. feu. amit.

Ut itaqz. Hec eſt. vj. pars. q. in qua 8r q non ſolum verbis mentimur. ſed etiam factis. Jo. de fan.

Caſus. Concludit Gratianus ex ſupradictis dicens q mendacium nec in ſimplici loquela nec in iuramento eſt aſſumendum. Poſtea oſtendit q mendaciū ⁊ verbis et factis fieri poteſt: quod per ſequen. ca. probat.

Caueте fratres. Caſus. Ambroſius monet fratres ſuos vt mendacium vitent: oſtēdens q mendacium fit duobus modis: ſcilicet verbis, ⁊ factis. Nam ſi quis dicit ſe chriſtianū ⁊ clericū, ⁊ non facit opera chriſtiani vel clerici, mendax eſt in operibus ſuis.

h Operibus. Argu. q factis mentimur, ſicut verbis et factis negamus Chriſtum. ſicut verbis. xj. qō. iij. eſtimant. ⁊ factis appellamus. extra de appel. dilecti. j. ⁊ fa-

ctis predicamus.xliij.diſt.ſit rector.

Quotiẽs vero.¶ Caſus. Docet hic Hiero. ꝙ ſi quis non cõgruo tpe ⁊ loco,⁊ qꝺ non cõuenit audientibus loquat᷑:potius deſtruit audiẽtes ꝙ̃ edificet. Vnuſquiſqꝫ enim cõſiderare debet quid vel quãdo loquatur: qꝛ ꝓ quolibet verbo ocioſo reddituri ſumus rõnem.

a ¶ Audiẽtibus. Forte inſtruit rudes magna ⁊ ſubtilia:qꝺ eſſe nõ dꝫ. ſic̃e.viij.qõ.j.oportet.et.xliij.diſtinc.ca.j.Joan.

¶ Iuramentum. ¶ Hec eſt.vij.pars qõnis, in qua dicitur ꝙ clericus non debet iurare laico, nec epõ ſine cauſa. Jo.de fan.

Nullus.¶ Caſus. Queſitum fuit in concil. Remeñ.vtrũ clericus accuſatus coram laico iudice, poſſit preſtare iuramentum calũnie vel innocentie ad ſe purgãdum:? Et reſpondet᷑ ꝙ non: ſed coram eccleſiaſtico iudice corrigatur vel expurgetur:ſed corã laico iudice dicat,eſt eſt:non non.

b ¶ Laico. Hoc capit.intelligas de iuramento expurgationis: ꝗ qꝺ clericus non debet facere corã laico, ſed tantũ corã epõ vel eius delegato, niſi hoc fiat authoritate pape: vt.ij.q.v.mennã.ſi eñ clericus peteret aliqꝺ coram laico, bene tenetur ibi p̃ſtare iuramentũ calumnie. Vel dic ꝙ ſine licẽtia epi nullum debet facere iuramentum laico:imperatori tñ iurant epi fidelitatem.

Iuramentũ purgatiõis nõ dꝫ clericus preſtare coram laico.

ꝗ Iſta fuit ſententia M.et B.ſm Lau.⁊ ꝙ hꝰ caſu intelligatur ca.patꝫ ex ſi.ſꝫ hu.ſed vrget illa litera quicqꝫ.

Quidam epi.¶ Caſꝰ. Supra tractatũ eſt de catholicis: et dictũ eſt ꝙ nõ ſunt cogẽdi ad malum. Nũc vero ſubnectit Grat.xxiij.cauſam,in qua de hereticis tractat,querens an ipſi ſint cogẽdi ad bonum. Item queritur an militare ſit peccatuꝫ: ⁊ quod bellum debeat dici iuſtum,⁊ quod iniuſtum, ⁊ an vindicta ſit inferenda,et an peccatum ſit iudici malos occidere,cõdemnãdo ſcꝫ. Sed vt hec ⁊ alia cõpetentius faciat, thema proponit:de quo octo elicit queſtiones.

epiſcopum ſacerdotem vel clericum ſe profiteri,⁊ contraria huic ordini operari.

Item Hieronymus.

¶ Quotiẽs ſermo malus de ore noſtro procedat.

Quotiẽs vero loquimur aut nõ in opportuno tẽpore,aut nõ i opportuno loco aut nõ vt ꝯuenit audiẽtibus[a] totiens ſmo malus ꝓcedit de ore nr̃o ad deſtructionẽ eorũ q̇ audiũt. cõſiderem⁹ itaqꝫ q̇d loquamur : qꝛ ꝓ oi ocioſo ṽbo reddituri ſum⁹ rõnẽ in die iudicij. Iuramẽtũ ṽo clericus laico p̃ſtare non dꝫ. Unde in Remenſi concilio legitur.

¶ Cuiqꝫ laico clericus nihil iurare preſumat.

Nullus ex eccl̃iaſtico ordine cuiqꝫ laico[b] q̇cq̃ ſup ſacra euãgelia iurare preſumat:ſꝫ ſimpl̃r cũ veritate et puritate dicat,eſt eſt : nõ non. ſed ſi eſt aliq̇d qꝺ ſibi obijciat᷑ ꝓut iudicauerint q̇ eiuſdẽ ordinis ſunt,aut corrigatur,aut expurgetur. Epõ ſiḿr clericus iuramẽtum preſtare non debet : niſi forte is cui eccleſie procurationem committit.

Unde Urbanus ſecũdus ait.

¶ De eodem.

Nullus epũs clericos ſuos(niſi forte quibus eccleſiaſticarum rerum diſpenſatio cõmiſſa fuerit)ſibi iurare cõpellat.

¶ Cauſa.xxiij.

Quidã epi cũ plebe ſibi cõmiſſa i hereſim lapſi ſũt: circũadiacẽtes catholicos minis et cruciatibus ad hereſim compellere ceperunt:quo comperto apl̃icus catholicis epis circũadiacẽtium regionũ qui ab impatore ciuilẽ iuriſdictioneꝫ acceperãt,impauit vt catholicos ab hereticis defenderent: et q̇bus modis poſſent eos ad fidei ṽitatẽ redire cõpellerẽt. epi hec mandata apl̃ica recipientes,conuocatis militibus aperte ⁊ ꝑ inſidias ꝯtra hereticos pugnare ceperũt. tandẽ nõnullis eorum neci traditis, alijs rebus ſuis vel eccleſiaſticis expoliatis , alijs carcere et ergaſtulo recluſis:ad vnitatẽ catholice fidei coacti redierũt. Hic primũ queritur,an militare peccatum ſit:? Secundo, quod bellũ ſit iuſtũ:et quomõ a filijs iſrael iuſta bella gerebantur:? Tertio,an iniuria ſociorum armis ſit ꝓpulſanda:? Quarto,an vindicta ſit inferenda:? Quinto,an ſit peccatum iudici vel miniſtro reos occidere:? Sexto,an mali cogendi ſint ad bonum:? Septimo,an heretici ſuis et eccleſie rebus ſint expoliãdi:et q̇ poſſidet ab heretic̃ ablata,an dicatur poſſidere aliena:? Octauo , an epiſcopis vel quibuſlibet clericis ſua liceat authoritate vel apoſtolici ſine impatoris p̃cepto arma mouere:?

¶ Queſtio.j.

Quod militare[c] alienum videatur ab euãgelica diſciplina,hinc videtur poſſe probari:qꝛ omnis militia vel ob iniuriam

Quod militare.¶ Caſus. Hic ponit p̃ma.q. i qua queritur an militare ſit pctm̃:? Et r̃ndetur ꝙ non vt.j.ca.militare. et hoc verũ eſt ſi bellum a principe indicatur: vt.j.e.q.ij.iuſtum.ſimil̃r pro defenſione ſua vel patrie vel legũ paternarum: vt.j.qõ.viij.ſi nulla. clerici autẽ arma mouere nõ poſſunt: vt.j.e.qõ.viij. clerici. et ca.quicũqꝫ. Et procedit Grat̃.hoc ordine i hac queſtione. Primo probat ꝙ militare ſit peccatuꝫ.poſtea in.§. his ita reſpondet allegatis , et ꝓbat contrariũ. In vltimo.§.cõcludit,veram ponens ſolutionem.ſ.ꝙ precepta patiẽtie in preparatiõe cordis ſũt ſeruanda , non in oſtentatione corporis . Eſt ergo caſꝰ.§.breuis: et ꝓbat Gra.x. authoritatibus militare eſſe peccatum.

c ¶ Qꝺ militare. Hic q̃ritur an militare ſeu bellare ſit pctm̃:? Et dicendũ eſt ꝙ non : vt.j.eo. militare. ⁊ hoc verum eſt ſi a principe indicat᷑ bellum: vt.j.e.q.ij.iuſtum. Similiter pro defenſiõe ſua vel patrie vel legum paternarũ: vt.j.e.qõ.viij.ſi nulla. Clerici autẽ in ſacris ordinibus conſtituti non poſſunt mouere arma: vt.j.e.qõ.viij.clerici. Similiter videtur ꝙ nec ĩ minoribus ordinibus cõſtituti etiam vxorati poſſunt mouere arma : quia ſub regula eccleſiaſtica debent viuere: vt.xxxij.diſt.c.ſi.

Bella an ſint ꝑmiſſa et q̇bꝰ.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN